

ETNINĖS KULTŪROS TĘSTINUMO IR KAITOS TYRIMŲ 2016 – 2022 METŲ
PROGRAMA

Pradinio ugdymo programinių dokumentų analizė etninės kultūros ugdymo aspektu

Autorės:

Rūta Čėsniienė,

Asta Valiukevičienė

2019
Vilnius

Turinys

1. Anotacija	3
2. Įvadas	4
3. PRADINIO UGDYMO BENDROSIOS PROGRAMOS	5
3.1. DORINIS UGDYMAS	5
3.1.1. ETIKA.....	5
3.1.2. KATALIKŲ TIKYBA.....	9
3.2. LIETUVIŲ KALBA	11
3.3. PASAULIO PAŽINIMAS	16
3.4. DAILĖ.....	20
3.5. TECHNOLOGIJOS	24
3.6. MUZIKA.....	25
3.7. ŠOKIS.....	29
3.8. TEATRAS.....	32
3.9. KŪNO KULTŪRA	33
4. KITI DOKUMENTAI.....	35
4.1. 2019–2020 ir 2020–2021 MOKSLO METŲ PRADINIO UGDYMO PROGRAMOS BENDRASIS UGDYMO PLANAS (BUP)	35
4.2. ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO GALIMYBĖS ATSIŽVELGIANT Į UGDOMŲJŲ DALYKŲ BENDRĄSIAS PROGRAMAS.....	42
5. Išvados	68
6. Rekomendacijos	70
7. Literatūra.....	72
8. Summary	73

1. Anotacija

Tyrimu siekiama išsiaiškinti, kiek dabartinėse pradinio ugdymo programose yra etninės kultūros turinio, kiek šios programos užtikrina etnokultūrinio ugdymo efektyvumą. Siekiama ištirti atskirų pradinio ugdymo mokomųjų dalykų programas, įvertinant, kiek tose programose temų yra numatyta etninei kultūrai ir jos integravimui. Siekiama išanalizuoti pradinio ugdymo programinius dokumentus, kuriais remiantis vyksta etnokultūrinis ugdymas pradinėse klasėse, pateikti rekomendacijas dėl *Lietuvos respublikos švietimo įstatymo (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281 Vilnius) antrojo skirsnio 9 straipsnyje* nurodytos pradinio ugdymo paskirties įgyvendinimo. Siekiama išsiaiškinti, kiek šiame bendrajame ugdymo plane yra atsižvelgiama į etninės kultūros, kaip svarbios kultūros dalies ugdymą, kiek dėmesio skiriama etninės kultūros pagrindams pradiniam ugdyme.

Pagrindiniai žodžiai: bendrasis ugdymo planas, pradinio ugdymo bendroji programa, mokyklos ugdymo planas, mokinių pasiekimai, turinio apimtis, integravimas, neformalusis švietimas, kultūra, etninė kultūra, tradicija, papročiai, tautinis tapatumas, metodinės rekomendacijos, kompetencijos.

Vartojamos sąvokos:

Pradinio ugdymo bendroji programa - joje aprašyti pradinio ugdymo paskirtis, principai, nuostatos. Nurodyta pradinio ugdymo struktūra – pradinio ugdymo sritys. Taip pat detaliai aprašoma pradinio ugdymo kiekvieno dalyko programa: dalyko integravimo galimybės, didaktinės nuostatos, dalyko tikslas, uždaviniai, mokinių gebėjimų raida, orientaciniai mokinių ugdymosi pasiekimai, ko ir kaip plačiai turi būti mokomasi tam tikrame mokymo konkentre.

Ugdymo planas – vykdomų ugdymo programų įgyvendinimo aprašas.

Mokyklos ugdymo planas – mokykloje vykdomų ugdymo programų įgyvendinimo aprašas, parengtas, vadovaujantis Bendraisiais ugdymo planais.

Integravimas – tai dalių, elementų jungimas(is) į visumą, šiuo atveju, mokomųjų dalykų jungimas.

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas;

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma.

Koncentras - viena kelių dėstomojo dalyko pakopų, vienoda pagrindiniu turiniu, skirtinga dėstymo platumu ir gilumu.

2. Įvadas

Darbą sudaro trys pagrindiniai skyriai:

- I. Pradinio ugdymo bendrosios programos tyrimas;
- II. Kitų dokumentų tyrimas:
 - II.I. Pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo plano;
 - II.II. Rekomenduojamos Etninės kultūros ugdymo gairių tyrimas.
- III. Etninės kultūros ugdymo rekomendacijų įgyvendinimo galimybės atsižvelgiant į ugdomųjų dalykų bendrąsias programas.

Atliktas tyrimas remiantis ŠMSM patvirtintomis Pradinio ugdymo bendrosiomis programomis, pateiktomis internetinėje ŠMSM svetainėje https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/ugdpr_1priedas_pradinio-ugdymo-bendroji-programa.pdf, taip pat Lietuvių kalbos pradinio ugdymo bendrąja programa 2017 m. (<https://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/ugdymo-programos>).

Ištirtos atskirų Pradinio ugdymo bendrosios programos mokomųjų dalykų programos etninės kultūros ugdymo požiūriu, kadangi jos turi daugiausiai sąsajų su etnine kultūra. Išnagrinėti mokomieji dalykai: dorinis ugdymas (tikyba, etika), lietuvių kalba, pasaulio pažinimas, meninis ugdymas (dailė ir technologijos, muzika, šokis, teatras), kūno kultūra, etninės kultūros dalyko dėstymo ir galimo integravimo aspektu.

Taip pat išanalizuoti šie programiniai Pradinio ugdymo dokumentai: 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų Pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo planas, kuris yra skelbiamas ŠMSM internetinėje svetainėje https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/pradinis/BUP%2Bisakymas_04-02.pdf, Rekomenduojamos Etninės kultūros ugdymo gairės (<https://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/ugdymo-programos>). Išsiaiškinta, kiek dėmesio skiriama etninės kultūros pagrindams pradiniam ugdyme, kaip užtikrinamas etnokultūrinis ugdymas pradinėse klasėse. Pateiktos išvados ir rekomendacijos.

3. PRADINIO UGDYMO BENDROSIOS PROGRAMOS

3.1. DORINIS UGDYMAS

Išnagrinėjus Dorinio ugdymo programos I ir II skyrius (*Bendrosios dalyko nuostatos* bei *Tikslai, uždaviniai struktūra*) matoma, kad sąsajų su etnine kultūra nėra. Skyriuje III *Programos įgyvendinimas: integravimo galimybės, didaktinės nuostatos, mokymosi aplinka* 7 skirsnyje *Integravimo galimybės* pabrėžiama, kad integruojančioji pradinio ugdymo ašis – pats vaikas. Todėl siekiama, kad ugdymo turinys kiek įmanoma būtų integralus, atitiktų vaiko raidos ypatybes. Taip pat pabrėžiama tarpdalykinė integracija. Pradiniame ugdyme labai patogu integraliai ugdyti mokinio mąstymo galias, jo kalbinę, vaizdinę, vaidybinę raišką, estetinę nuovoką, sveikos gyvensenos įgūdžius, judesių kultūrą. Šiuos dalykus ugdyti padėtų etninė kultūra, nes yra labai integralus dalykas. Programoje integracija su etnine kultūra neįvardina. Pradinio ugdymo bendrojoje programoje pabrėžiamas mokinio vertybinių nuostatų ugdymas – kaip bendrasis (integralus) uždavinys kiekvieno dalyko ugdymo procese. Mokinių etinės (vertybinės) nuostatos ugdomos per visas tradicines ugdymo sritis – dorinį (tikyba arba etika), kalbinį (gimtoji, valstybinė ir užsienio kalbos), socialinį bei gamtamokslinį (pasaulio pažinimas), tiksliuosius mokslus (matematika), meninį (dailė, muzika, teatras, šokis), technologinį (darbeliai) ir sveikatos (kūno kultūra) ugdymą.

Kalbant apie ugdymo(si) aplinką nurodoma, kad mokinys turi būti ugdomas gimtosios kalbos bei kultūros puoselėtoju ir ugdytoju. Kultūrinis ugdymas Programoje aptariamas plačiąja prasme, neišskiriant etninės kultūros.

3.1.1. ETIKA

Bendrosios nuostatos. Bendrosiose nuostatose akcentuojama: *Vertybinis ugdymas etikos pamokose grindžiamas dviem pagrindiniais šaltiniais – humanizmu ir komunitarizmu – ir siekia išlaikyti jų dermę. Pamatinės humanistinės nuostatos – dėmesys asmens unikalumui, individualiam mąstymui, laisvei, kūrybingumui ir atsakingumo ugdymui. Svarbiausios komunitarinės nuostatos – bendruomeniškumas ir pagarba kitiems, tolerancija ir asmens teisių pripažinimas, tautinis tapatumas ir meilė Tėvynei, šeimos, tautos ir valstybės tradicijų bei vertybių puoselėjimas. Visų šių nuostatų ugdymas ir puoselėjimas yra ir etninės kultūros sritis.*

Uždaviniai. Uždaviniuose nurodoma, kad etikos dalykas skatina kelti klausimus apie save ir pasaulį, pažinti ir branginti gimtojo krašto gamtos ir kultūros paveldą, vertybes, saugoti gyvybę ir aplinką, žavėtis gamtos įvairove, gerbti kitų kultūrų vertybes.

Aptariant ugdomą etikos sritį *Santykis su pasauliu: Aš–Tai* nurodoma, kad ugdomas vaiko ryšys su gamta ir kultūra: pagarba gyvybei, pagarba kūrybinėms žmogaus galioms ir darbui, kultūros vertybių suvokimas. Šie uždaviniai siejasi ir su etninės kultūros ugdymu.

Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės 1-2 klasių konkrente. Kaip integracijos su etnine kultūra galimybė nurodoma, kad per pamokas skaitomos ir aptariamose pasakos, įvairios istorijos, grožinės literatūros kūriniai, siūloma semtis išminties iš lietuvių tautosakos ir kitų tekstų. Aplinkos pažinimo temos siejamos su gyvenamosios vietovės gamtine ir kultūrine aplinka. Ugdomas mokinių jautrumas kitų išgyvenimams ir empatija. Skaitomos pasakos, apysakos, žiūrimi filmai ar vaidinami dramos kūrėliai, kurių veikėjai patyrė skaudžių išgyvenimų. Nagrinėjami įvairūs draugystės pavyzdžiai iš pasakų, vaikų literatūros.

Nagrinėjant Programoje pateiktą lentelę *Mokinių moralinio mąstymo raida* pastebėta poskirsnioje 2.5.1. nuostata suprasti, kad visi žmonės kartais būna silpni ir bejėgiai; kad prašyti pagalbos nėra gėda. Per pamokas skaitomi tekstai apie mažųjų pagalbą iš tautosakos.

Mokinių pasiekimų skyriaus *Socialiniai santykiai: Aš–Mes* poskirsnioje 3.2. nurodyta, kad mokiniai renka medžiagą apie savo senelius, piešia giminės medį, žymi žemėlapyje, iš kur kilę ir kur dabar gyvena jų giminės, aiškinasi, kokiomis tarmėmis jie kalbėjo, kokios buvo ir yra jų pavardės. Į pamokas galima atsinešti šeimos istoriją menančių daiktų ir papasakoti, su kokiais žmonėmis ir įvykiais jie susiję, kodėl yra saugomi. Poskirsnioje 3.4. nurodoma nuostata stengtis pažinti kaimynus ir su jais bendrauti, gebėti nurodyti vietos bendruomenės (kaimo, miestelio, apylinkės, miesto) tradicines šventes, žymesnius žmones, įvykius ir vietas, siūloma sukurti pasakojimą apie tradicines šventes, kurias švenčia tauta.

Poskirsnioje 3.4.1. nurodoma suprasti geros kaimynystės principus (sveikintis, bendrauti, dalyvauti talkose ir šventėse, padėti ištikus nelaimei); poskirsnioje 3.4. nurodoma, kad mokiniai pasakoja apie savo kaimynus: kas jie yra, kaip su jais bendraujama, kas drauge veikiama; domimasi, kas ir kaip švenčiama apylinkėje, kokius papročius vaikai pastebi dalyvaudami krikštynose, vestuvėse, laidotuvėse. Poskirsnioje 3.4.2. nurodoma apibūdinti būdingiausias gyvenamosios vietovės tradicijas, žymiausias žmones bei praeities įvykius ir su jais susijusias vietas; 3.4.3. išvardyti svarbiausias tradicines savo tautos šventes ir bendrais bruožais paaiškinti jų prasmę; mokiniai renka medžiagą apie garsius savo tautos žmones ar įvykius, kalba apie tautos šventes ir tradicijas. Svarstoma, kuo mes – tautiečiai – galime didžiuotis? Organizuojamos etnografinės šventės, projektai ar išvykos, kurių tikslas – ugdyti tautinį tapatumą ir patriotines nuostatas.

3.5. Su mokiniais kalbama apie tai, kad žmonės yra įvairūs, bet juos sieja glaudūs ryšiai – gyvenamoji vieta, tėvynė Lietuva. Ieškoma vaizdingų būdų, kaip pozityviai pateikti žmonių įvairovę ir bendrystę. Korektiškai atsakoma į mokinių klausimus, jei tokių kyla, apie tautinius bei kultūrinius skirtumus (pvz.: Kodėl jo (jos) išvaizda kitokia? Kodėl ne visi aplinkui kalba lietuviškai? Kodėl ne visi švenčia Kalėdas? ir pan.). Pagal galimybes susipažįstama su vietos kitataučių mokyklos mokiniais ir jų švenčių tradicijomis.

Programoje nurodoma, kad mokiniai turi žinoti elementarius aplinkosaugos ir paminklosaugos reikalavimus (neteršk, nemindyk, nelaužyk, neniokok, prižiūrėk, kartais – atkurk, kas sunyko); taip pat domimasi tuo, kas aplinkoje yra nauja ir kas byloja apie praeitį. Aptariama, kaip glaudžiai siejasi ir dera žmogaus ir gamtos kūriniai. Mokiniai piešiniuose vaizduoja savo gimtąjį kaimą arba miestą. Mokytojas skatina pasidomėti jo istorija ir paklausti tėvelių arba senelių, kaip atrodė vaiko kaimas arba miestas anksčiau.

Mokinių pasiekimų skyriuje *Santykis su pasauliu: Aš - Tu* yra nuostata *Semtis išminties iš pasakų ir kitų istorijų* išplėtojama gebėjimų, žinių ir supratimo bei ugdymo gairių poskirsiuose: 4.3. *Skaityti, nagrinėti ir bandyti kurti pasakas ir kitas istorijas; paaiškinti, kokių savybių galima pasimokyti iš pasakų veikėjų ir ko moko išgirstos ar perskaitytos istorijos*; 4.3.1. *Suprasti, kodėl žmonės kūrė, pasakojo, užrašinėjo pasakas ir istorijas*; 4.3.2. *Apibūdinti savo mėgstamiausias pasakas, istorijas ar herojus*; Mokinių klausama, iš ko jie semiasi žinių ir išminties? Vaikai išvardija įvairius pažinimo šaltinius: gamta, tautosaka, vaikams skirtos knygos, televizijos bei radijo laidos, žurnalai, kino filmai, teatro spektakliai, internetas. Aptariama, kurie iš jų mokiniams prieinami, tinkami. Svarstomi išmintingų veikėjų pavyzdžiai iš pasakų (pvz., apie gyvūnus) – ko galime iš jų pasimokyti. Tokiu būdu galima pastebėti nuoseklų šios srities etnokultūrinį ugdymą.

Turinio apimtis 1 – 2 klasių koncentre. Poskirsnys 10.6.2. (pagal ugdymo programos numeraciją) rašoma, kad *po kiekvieno koncentro pateikiamos temų gairės – tematika dvejimms mokslo metams pagal etikos ugdymosi veiklos sritis. Tai nėra griežtai reglamentuotos vadovėlių ar metinių planų temų antraštės, o veikiau probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais* pateikiamos temų gairės, veiklos sritys, probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais, o nenurodomos konkrečios temos. Poskirsnys 10.6.2.3. *Socialiniai santykiai: Aš – Mes* aptariama, kuo ypatingas gyvenimas šeimoje, įvairios šeimos, kas sieja visus šeimos narius. Siūloma aptarti meilės ir pagarbos, pagalbos vienas kitam temas, pasakoti apie kartu praleidžiamą laiką, kasdienius įsipareigojimus ir švenčių tradicijas. Programoje nurodomos pamokų temos: Kuo ypatinga mano tauta? Žymūs tautiečiai, kuriais žaviuosi. Mūsų tautos šventės. Poskirsnys

10.6.2.4. Santykis su pasauliu: Aš – Tai siūlomos su etnokultūriniu ugdymu susijusios temos: Iš kur pasisemti išminties? Įvairūs informacijos šaltiniai. Tautosaka – išminties šaltinis. Kaip suprantu patarles?

Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės 3 – 4 klasių koncentre. Atkreiptinas dėmesys į „išminties literatūrą“ – liaudies pasakas <...>: jose vaizduojamas gėris ir blogis padeda vaikams suprasti moralės dilemas, socialines problemas ir patenkina darnaus bei teisingo pasaulio suvokimo poreikį, palaiko vaikų optimizmą. Etikos pamokose kalbama ne tik apie gėrį, bet ir apie skaudžius vaikų patiriamus išgyvenimus, ieškoma būdų keblumams įveikti. Aplinkos pažinimo temos siejamos su gimtojo krašto paveldo vietovėmis. Tai, ko mokomasi etikos pamokose, turėtų papildyti popamokinė veikla: klasės renginiai, tautiškumą skatinantys projektai.

Dialoginis bendravimas: Aš – Tu poskirsnyje 2.4. mokiniai nagrinėja įvairius draugystės pavyzdžius iš pasakų, vaikų literatūros, spektaklių ar filmų bei savo patirties. Poskirsnyje 2.6. mokiniai nagrinėja vyresnių ir mažesnių vaikų, tėvų ir vaikų bendravimo atvejus, skaito pasakas apie stipresnių ir silpnesnių veikėjų susitikimą ir bendravimą.

Socialiniai santykiai: Aš – Mes siūloma pastebėti, kokie bendri dalykai sieja artimus žmones šeimoje; lyginti skirtingas šeimas, jų pasirinktą gyvenimo būdą bei tradicijas; apibūdinti savo šeimą, jos svarbiausius įvykius ir tradicijas, pavaizduoti savo giminės medį, papasakoti giminės istoriją. Poskirsnyje 3.1. rašoma, kad mokiniai piešia savo giminės medį, klausinėja tėvelių ar senelių apie savo šeimos praeitį (tėvelių vaikystę, senelius, prosenelius, švenčių tradicijas). Svarstoma: kaip šeimos gyveno anksčiau ir dabar? Kuo skyrėsi vaikų auklėjimo būdai šeimoje? Koks ryšys sieja vaiką su seneliais ir proseneliais? Pateikiama nuostata puoselėti savo tautos tradicijas; domėtis svarbiais savo tautos praeities ir dabarties gyvenimo įvykiais, tradicijomis, jas puoselėti.

Santykis su pasauliu: Aš – Tai ugdymo programa nurodo mokyti mokinius atpažinti senovės lietuvių ir krikščioniškus religinius simbolius; paaiškinti, koks buvo senasis lietuvių tikėjimas ir kas yra krikščionybė. Mokiniai susipažįsta su lietuvių tikėjimo simboliais ir tradicijomis, pvz., unikalia kryždirbystės tradicija ir kryžių simbolika Lietuvoje, Vilniaus verbomis. Kalbėdami apie religines šventes mokiniai su mokytoju aptaria senojo lietuvių tikėjimo ir krikščionybės tradicijas, simbolius ir sąsajas (pvz., Kūčių, Kalėdų, Užgavėnių, Verbų sekmadienio, Velykų, Joninių, Žolinės). Mokiniai skatinami semtis išminties iš įvairių šaltinių; rinkti tautosaką iš įvairių šaltinių, naudotis mokyklos biblioteka; sieti pasakas ir patarles su savo patirtimi, savais žodžiais jas interpretuoti; nurodyti, iš kokių šaltinių gali pasisemti žinių ir išminties, paaiškinti, ko gali pasimokyti iš tautosakos (pasakų, sakmių,

patarlių); rekomenduojama svarstyti, iš kokių šaltinių mes semiamės žinių apie praeitį (pvz., senų žmonių pasakojimai, dainos, padavimai, paveikslai, muziejuose saugomi daiktai, tautosaka). Mokytojas skatina mokinių domėjimąsi tautosaka kaip išminties šaltiniu: mokiniai lankosi mokyklos bibliotekoje, skaito tautosakos knygas, nagrinėja ir vaidina liaudies pasakas, renka patarles ir priežodžius. Svarstydami įvairias temas, mokiniai bando pritaikyti tinkamą patarlę nagrinėjamam atvejui ir savais žodžiais ją interpretuoti. Organizuojamos mįslių ėminimo viktorinos, sprendžiami mįslių ir patarlių kryžiažodžiai. Trumpai supažindinama su senuoju lietuvių ir krikščionišku tikėjimais.

Turinio apimtis 3 – 4 klasių koncentre. Pakartojama, kad pateikiamos temų gairės, veiklos sritys, probleminiai klausimai, kuriais mokytojas gali pradėti pokalbį su mokiniais, bet konkrečios temos nenurodomos. *Daugelis temų ir klausimų 3–4 klasių koncentre pakartojamos aukštesniu lygiu.* Tokia pastaba suteikia daugiau laisvės mokytoju pačiam rinktis ugdymo turinio medžiagą, formas, neįpareigoja išeiti vienų ar kitų temų.

Santykis su pasauliu: Aš – Tai (10.7.2.4. pagal ugdymo programos numeraciją) programoje nurodomi nagrinėtini klausimai: Ką žinau apie lietuvių tikėjimą anksčiau ir dabar? Ką žinau apie senovės lietuvių tikėjimą? Senovės lietuvių tikėjimo ir krikščionybės sąsajos mūsų kalendorinėse šventėse. Kuo ypatinga kryždirbystė ir kryžių simbolika Lietuvoje? Iš kur semiuosi žinių ir išminties? Ko galiu pasimokyti iš gamtos ir tautosakos. Mokiniai skatinami pastebėti tai, kas jų aplinkoje nauja, ir vertinti tai, kas sena.

Trumpos išvados. Taigi 1 – 4 klasėse numatytos 6 - 7 teminės sritys, susijusios su etnine kultūra.

Programa siūlo nagrinėjant mokinio santykį su pasauliu remtis tautosaka kaip išminties šaltiniu, mokoma suprasti patarles. Rekomenduojama aptarti tarmes, būdingiausias tradicines tautos šventes. Mokoma suvokti tautinį tapatumą, skatinti šeimos, tautos tradicijų bei vertybių puoselėjimą; branginti gimtojo krašto gamtos ir kultūros paveldą, vertybes. Mokiniai piešia savo giminės medį, klausinėja tėvelių ar senelių apie savo šeimos praeitį (tėvelių vaikystę, senelius, prosenelius, švenčių tradicijas); aptariamos senovės lietuvių tikėjimo ir krikščionybės sąsajos mūsų kalendorinėse šventėse; kryždirbystė, Vilniaus verbos.

3.1.2. KATALIKŲ TIKYBA

Bendrosios nuostatos. Nuostatose teigiama, kad per tikybos pamokas skatinamas kiekvieno vaiko aktyvumas, sąmoningumas kuriant savo gyvenimą ir Lietuvos ateitį. Katalikų tikybos dalyko turiniu pradinėse klasėse siekiama atliepti vaiko saviugdą ir saugumo <...> poreikius.

Nuostatų 11.5. poskirsnys teigiama, kad pradinių klasių katalikų tikybos programa integruojama su etikos, pasaulio pažinimo, lietuvių kalbos, muzikos, dailės, teatro dalykų turiniu.

Mokinių gebėjimų raida. Šioje ugdymo programos dalyje išvardinami siektini vaikų gebėjimai siejami su etnokultūrinėmis vertybėmis: brangindami artimųjų meilę dalijasi šeimos gyvenimo įvykių, tradicijų patirtimis; brangindami šeimos, tautos vertybes, sugeba jas paaiškinti ir siūlo būdus, kaip jas puoselėti.

Turinio apimtis 1–2 klasių koncentre. *Bendravimas, sutarimas.* Aptariamos temos: Bendravimas šeimoje; Mano šeima ir kitos šeimos. Kas sieja žmones šeimoje? Šeimos kasdienybė ir šventinės tradicijos. Išsakomos nuostatos branginti savo šeimos, tautos vertybes, puoselėti šeimos, tautos vertybes, gerbti kitų tautų žmones ir jų tradicijas. Per pamokas siūloma papasakoti apie šeimos tradicijas, perduodamas vertybes; paminėti svarbius savo tautos praeities įvykius, tautines šventes. Piešdami giminės medį, mokiniai nusako, lygina prosenelių, senelių, tėvų gyvenimo būdą, puoselėtas vertybes, perduotas tradicijas, tikėjimą. Mokomasi dėkoti, džiaugtis, didžiuotis savo šeima. Projektuose, renginiuose mokiniai nagrinėja savo tautos istoriją, žymių tautiečių gyvenimą, tikėjimą, tradicijas, šventes. Mokosi lyginti mūsų tautos ir kitų tautų papročius ir įžvelgti bendrumus; skatinami papasakoti apie kitų Lietuvoje gyvenančių tautų papročius. Aptariama, kad Lietuvoje gyvena įvairūs žmonės. Analizuojami tautiniai, kultūriniai, religiniai skirtumai. Aiškinamasi, kas yra pagarba ir tolerancija, kaip svarbu pažinti savo tautos kultūrą, religiją ir gerbti bei pažinti kitataučius. Susipažįstama su kitų šalių Kalėdų ir Velykų tradicijomis, papročiais. Šios temos siejasi su etnokultūriniu ugdymu.

Turinio apimtis 3 – 4 klasių koncentre. Siekiant ugdyti šiame koncentre aprašytas nuostatas, gebėjimus, žinias yra teikiamos turinio gairės – tematika dvejiems mokslo metams pagal ugdomąsias veiklos sritis. Temos detalizuojamos pateikiant svarbiausius klausimus ar pagrindinius teiginius.

Su etnine kultūra sąsajų turi teminės srities *Gyvenu ir augu šeimoje* temos: Šeima – tai pirmoji bendruomenė; Giminės medis; Mūsų pareigos ir teisės šeimoje; Man svarbios šeimos tradicijos ir vertybės. Kodėl man svarbios šeimos tradicijos ir vertybės; Pagarba ir dėkingumas šeimoje – gal tarp savųjų tai nėra svarbu? Lietuvių tikėjimas seniau ir dabar. Kokie mūsų šalies gyvenimo įvykiai ir tautinės šventės man reikšmingos ir kodėl? Gyvename su įvairių tautų žmonėmis. Kitataučiai – keisti ir nepatrauklūs? Ką žinome apie jų vertybes, tradicijas, būdo bruožus? Kokias šventes švenčia kitų Lietuvoje gyvenančių tautų žmonės? Kuo mes galime vieni kitus praturtinti? Šios temos siejasi su etnokultūriniu ugdymu.

Trumpos išvados. Ugdymo gairėse nurodytos nuostatos kalbėti apie šeimos tradicijų patirtis; branginant šeimos, tautos vertybes, sugebėti jas paaiškinti ir siūlyti būdus, kaip jas puoselėti; žinoti švenčių tradicijas; numatoma, kad piešdami giminės medį, mokiniai išmoks nusakyti, lyginti prosenelių, senelių, tėvų gyvenimo būdą, puoselėtas vertybes, perduotas tradicijas; siekiama, kad mokinys gebėtų lyginti mūsų tautos ir kitų tautų papročius; pažinti savo tautos kultūrą; susipažinti su kitų šalių Kalėdų ir Velykų tradicijomis, papročiais; lietuvių tikėjimu seniau ir dabar. Mokytojas norėdamas gali integruoti su etnine kultūra, tokios galimybės matomos iš teminių sričių formuluočių, akcentuojamos tradicijos, tautos kultūra, siūloma puoselėti tradicinę kultūrą per neformalųjį ugdymą, šventes, tačiau tai neprivaloma.

3.2. LIETUVIŲ KALBA

Atliktas ir pateikiamas Pradinio ugdymo atnaujintos (patvirtinta LR ŠMM ministro įsakymu 2016 m. sausio 25 d. Nr. V- 46) lietuvių gimtosios kalbos bendrosios programos (toliau Programos) vertinimas etnokultūros ugdymo ir galimo integravimo požiūriu. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kiek dabartinėje pradinio ugdymo bendrojoje lietuvių kalbos dalyko programose yra etninės kultūros turinio, kiek programa užtikrina etnokultūrinio ugdymo efektyvumą. Suskaičiuota, kiek temų yra numatyta etninei kultūrai ir kiek jos galimam integravimui į lietuvių kalbos mokomąjį dalyką.

Programos 17.2. poskirsnio uždaviniuose nurodomas siekis, kad mokinys ugdytųsi poreikį nuolat tobulinti savo kalbą, *pažinti savo tautos kultūrą*. Kultūra paminėta plačiaja prasme, jos sritys neišskirtos. Poskirsnyje 17.4. *Struktūra* nurodoma, kad kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos veiklos sritys: kalbėjimas ir klausymas (sakinio teksto suvokimas ir kūrimas); skaitymas (skaitymo technika, teksto suvokimas) ir literatūros bei *kultūros pažinimo pradmenys*; rašymas (rašymo technika, teksto kūrimas).

17.5. ugdymo programos poskirsnyje *Mokinių gebėjimų raida* aptariant mokinių esminių gebėjimų raidą ir aprašant mokymo(si) koncentro kiekvienos kalbinės veiklos gebėjimus, remiamasi kalbinio ir literatūrinio ugdymo proceso komponentais. *Skaitymas (skaitymo technika, teksto suvokimas) ir literatūros bei kultūros pažinimo pradmenys* poskirsnyje 2.8 rekomenduojama dalyvauti pasakų inscenizacijose. Tačiau nenurodoma, kokios tai pasakos - autorinės ar liaudies.

Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas 1-2 klasių konkcentre Ugdymo programos 17.6. poskirsnyje *Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas. 1-2 klasės* išskiriami tokie mokinių pasiekimai: Klausymas ir

kalbėjimas, Skaitymas (skaitymo technika, teksto suvokimas) ir literatūros bei kultūros pažinimo pradmenys, Rašymas. Programos *Ugdymo gairių* lentelėje nurodoma, kad vaikus mokant bendrauti, suvokti elementarias etiketo taisykles bus siūloma sekti pasakas. Išskirta nuostata 1.3. *Noriai klausytis sekamos pasakos, sakmės, paaiškinti juose vaizduojamus įvykius*, bet nenurodyta, ar siūlomos sekti liaudies pasakos, ar autorinės. Labiausiai su etnokultūriniu ugdymu sietina programos 1.4. poskirsnys esanti nuostatų dalis norėti klausytis liaudies dainų, kur nurodomi šie mokinių pasiekimai: klausytis vaikams skirtų liaudies dainų, girdėti jų skambumą, jausti ir nusakyti nuotaiką; paaiškinti, kaip supranta liaudies dainą, kodėl dainų reikia klausytis. Ugdymo gairėse nurodoma, kad klausomasi vaikams skirtų liaudies dainų, mokytojai padedant aptariama jų nuotaika, melodija, turinys (siejama su muzikiniu ugdymu). Taip pat siūloma skatinti vaikų vaizduotę ir išmonę, Programos mokinių pasiekimų ir ugdymo gairių dalyje 1.7. nurodomos mokinių nuostatos noriai sekti neilgas pasakas, sakmes, minti mįsles, žaidimams vartoti skaičiuotes, gamtos garsų pamėgdžiojimus, atsižvelgiant į adresatą, situaciją, pasekti neilgą pasaką, sakmę, užminti vieną kitą mįslę, pasakyti skaičiuotę, gamtos garsų pamėgdžiojimą ir kt., suprasti, kaip reikia sekti pasaką, užminti mįslę, pasakyti skaičiuotę. Ugdymo gairėse nurodoma, kad mokomasi sekti pasakas, sakmes, užminti mįsles, išsiskaičiuoti. Stengiamasi sukurti mokiniams malonią, jaukią aplinką, kurioje ši veikla būtų įdomi, mokiniai norėtų atlikti užduotis, pavyzdžiui, rengiamos mįslių valandėlės, popietės, išsiskaičiuojama žaidžiant.

Ugdymo programos 17.6.2. poskirsnys *Turinio apimtis 1 – 2 klasės Skaitymas (skaitymo technika, teksto suvokimas) ir literatūros bei kultūros pažinimo pradmenys* konkrečiai nurodoma 17.6.2.2.3. Grožinio ir negrožinio teksto skaitymas. Skaito įvairius tautosakas, grožinės literatūros kūrinius, negrožinius tekstus. Mokosi skirti pasaką, dainą, mįslę, skaičiuotę, pamėgdžiojimą, eiliuotą ir neeiliuotą kūrinį. Perskaitę, išgirdę pasaką, sakmę mokosi ją pasekti, su draugais suvaidinti. Taip pat mokinys turi gebėti suprasti, kad knyga gali būti parašyta autoriaus arba autorių, gali būti sudaryta iš liaudies kūrybos.

Taigi kalbama apie 6 – 7 etninės kultūros temines sritis, kurias mokytojai nurodoma dėstyti ugdant skaitymo įgūdžius, suteikiant literatūros bei kultūros pažinimo pradmenis 1 – 2 klasių koncentre.

Kalbos sandaros pažinimo poskirsnys 17.6.2.4.4. rašoma, kad mokiniai klausydamiesi eilėraščių, dainų, smulkiosios tautosakos kūrinių (ypač eiliuotų), pasakų be galo, žaisdami įvairius žodžių žaidimus, įsiklauso į kalbos garsus ir mokosi juos išgirsti kalbos sraute. Gera tai, kad tautosaka panaudojama kaip priemonė kalbos sandaros pažinimui.

Taigi siūlomos 4 kalbos sandaros pažinimo temos, kuriose panaudojama tautosaka.

Ugdymo programos 17.6.3. poskirsnysje *Vertinimas. 1–2 klasės* pasiekimų srityje *Praktiniai gebėjimai* nurodoma, kad vertinamas mokinio gebėjimas išraiškingai pasekti pasaką, sakmę; paaiškinti, kodėl tautosakos rinkiniuose rašomas ne tik knygos pavadinimas, bet ir paantraštė (pvz.: *Gulbė karaliaus pati, Lietuvių pasakos*); vertinamas gebėjimas apibendrinti to paties žanro kūrinius (pvz., pasakyti, kad skaitytos pasakos yra apie gyvūnus, pasakos be galo ir t. t.; mįslės – apie daržoves, žmogų, gamtos reiškinius ir t. t.).

Taigi ir gebėjimų vertinimo skirsnyje nuosekliai siekiama įvertinti mokinių etnokultūrinius gebėjimus.

Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas 3-4 klasių konkcentre. Ugdymo programos 17.7.1. poskirsnysje *Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės. 3–4 klasės* teigiama, kad toliau mokomasi klausantis deklamuojamų eilėraščių, sekamų pasakų ir kt. Taip pat mokomasi išgirsti lietuvių kalbos garsų sąskambius, jų savitumą. Skatinama sekti pasakas, sakmes, padavimus; mokiniams sudaromos sąlygos skaityti įvairius tekstus, taip pat ir tautosaką. Taip pat pakartoti mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės jau aptartos pirmose klasėse, t. y. noriai klausytis sekamos pasakos, sakmės, padavimo, išklausus sekamą pasaką, sakmę, padavimą, nusakyti svarbiausius įvykius ir veikėjus, suprasti, į ką reikia atkreipti dėmesį klausantis sekamos pasakos, sakmės, padavimo. Sukurtoje malonioje, vaikams jaučioje aplinkoje mokomasi klausytis pasakų, sakmių, padavimų; mokomasi juos suprasti, norėti sekti pasaką, sakmę, padavimą draugams, artimiesiems. Pasakyti, kokios savybės būdingos geram pasakotojui. Mokomasi sekti pasaką, sakmę, padavimą atsižvelgiant į adresatą. Taip pat mokinyms turėtų domėtis liaudies dainomis, jas noriai dainuoti renginių, išvykų metu. Mokytojui padedant atsirinkti liaudies dainas ir jas dainuoti šventiniuose renginiuose, išvykose ir kitur. Pasakyti, kada dainuojamos mokiniams žinomos liaudies dainos (vaikų, darbo, sūpuoklinės, kalėdinės ir kt.). Organizuojami renginiai, popietės, išvykos, kurių metu dainuojamos dainos, aptariamoms jų melodijoms (ryšys su muzikiniu ugdymu).

Taigi išvardintos 5 teminės sritys, kurios turi sąsają su etnine kultūra, taip pat etnokultūrinis ugdymas nurodytas neformaliajame ugdyme. Su etnine kultūra susijusios sąvokos (tautosaka, sakmė, liaudies dainos) paminėtos 12 kartų.

Ugdymo programos turinio apimtyje nurodoma, kad turinio sudedamosios dalys yra tokios pačios kaip ir pirmojo konkcentro, t. y. ugdymo turinys skirstomas pagal kalbinės veiklos sritis, tik kiekvienos veiklos apimtis praplečiama, pagilinama.

Skaitymas (skaitymo technika, teksto suvokimas) ir literatūros bei kultūros pažinimo pradmenys. Šioje dalyje nurodyti tokie siekiami mokinių gebėjimai: perskaite pasaką, sakmę, padavimą, moka šiuos kūrinius pasekti tinkama intonacija, pasaką geba suvaidinti; mokosi įminti mįsles, žaisti tautosakinius vaikų žaidimus, padainuoti vaikų dainą; skaitydami, klausydami, analizuodami skiria tautosakos kūrinius nuo autorinių.

Rašymo (rašymo technika, teksto kūrimas) dalyje mokiniai mokosi pagal klasėje išnagrinėtus rašytojų sukurtus tekstus rašyti rišliais sakiniais (susieti vieną sakinį su kitu prasmės atžvilgiu, pasirinkti tinkamus siejamuosius žodžius); pasakoti vaizdžiai: be reikalo nekartoti tų pačių žodžių, išskyrus kartinimą kaip stilistinę priemonę, su kuria vaikai susipažįsta skaitydami pasakas (tai žodžių junginiai: ėjo ėjo ir priėjo; lipo lipo ir įlipo į dangų; graži kaip saulės dukra) ir kt.

Taigi 3- 4 klasėse yra nurodytos 6 - 7 temos, konkrečiai skirtos etnokultūriniam ugdymui.

Mokinių pasiekimai vertinami nuosekliai išlaikant dermę tarp nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo. Pvz. ugdymo programos nuostata 1.3. *Noriai klausytis sekamos pasakos, sakmės* perkeliama ir į Gebėjimų skiltį *Klausytis sekamos pasakos, sakmės, paaiškinti juose vaizduojamus įvykius* bei į skiltį *Žinios ir supratimas Suprasti, kaip ir kodėl reikia klausytis sekamos pasakos*. Toliau Ugdymo gairių skiltyje nurodoma, kad *Klausomasi mokytojo ir draugų sekamų pasakų, sakmių. Aptariamas klausytų kūrinių turinys*. Pasiekimų srities *Praktiniai gebėjimai* apraše nurodomas konkretus gebėjimų raiškiai pasekti pasaką, pasekti padavimą apie savo krašto žymesnes vietas vertinimas.

Ši pradinio ugdymo lietuvių kalbos programa buvo tyrinėta dėl to, kad ji pateikiama ŠMSM internetinėje svetainėje kaip sudedamoji visos pradinio ugdymo programos dalis. Toliau bus tirama atnaujinta pradinio ugdymo lietuvių kalbos bendroji programa, patvirtinta 2016 m. sausio 25 d. V-46, tik naujovių požiūriu.

Atnaujinta pradinio ugdymo lietuvių kalbos bendroji programa. Turinio apimtis 1-2 klasių konkcentre. Programos dalis *Skaitymo tikslai* papildyta poskirsnio 17.7.3.3.1. *Tekstų atranka*. Skaitoma ir aptariama: grožinių tekstų apie 70 proc. apimties (tautosakos apie 10 proc.). Programoje pateikiama tik privalomoji literatūra. Ji suprantama kaip tekstai (ar jų ištraukos), kurie skaitomi ir aptariami pamokose. *Skaitymo tikslai* papildyti privalomos perskaityti literatūros sąrašu *Privaloma literatūra*: pasirinktos pasakos apie gyvūnus ir buitinės pasakos (pvz. iš knygos *Gulbė karaliaus pati*); pasirinkti padavimai (atitinkamo etnografinio regiono). Toliau nurodoma, kad *skaitant įvairius tautosakos <...> kūrinius, mokomasi įžvelgti juose kalbos turtingumą ir grožį*. Pateikiamas siekis mokyti

suprasti ir skirti pasaką, dainą, mįslę, skaičiuotę, pamėgdžiojimą, eiliuotą ir neeiliuotą kūrinį. tikimasi, kad bus įgyjami literatūros pažinimo pradmenys, išmokstama tikslingai vartoti literatūros sąvokas (taip pat ir pasaka, mįslė).

Kalbos sandaros pažinimas. Garsas. Dalyvaujant praktinėje veikloje (klausantis eilėraščių, dainų, smulkiosios tautosakos kūrinių, pasakų be galo...) įsiklausoma į kalbos garsus ir mokoma juos išgirsti kalbos sraute.

Žodis. Susipažįstama su asmenvardžiais, vietovardžiais (miesto, kaimo, kuriame gyvena, pavadinimas, artimiausio ežero, upės, kalno ar kitos žymios vietos pavadinimas).

Atnaujinta pradinio ugdymo lietuvių kalbos bendroji programa. Turinio apimtis 3 -4 klasių koncentre. Turinio apimtyje nurodoma, kad ugdymo procese kalbos sandaros pažinimo pagrindai integruojami į visas kalbinės veiklos sritis. *Teksto struktūra ir tekstų tipai.* Mokiniai klausosi įvairių <...> tautosakos ir grožinės literatūros tekstų. Klausymui pasirinkti tekstai aiškūs ir skaitomi taisyklinga lietuvių kalba (arba *tarmiškai*), mokomasi sekti pasakas.

Tekstų atranka. Skaitoma ir aptariama: grožinių tekstų apie 70 proc. apimties (tautosakos apie 10 proc.). Programoje pateikiama tik privalomoji literatūra. Ji suprantama kaip tekstai (ar jų ištraukos), kurie skaitomi ir aptariami pamokose. Skirsnis papildytas privalomos perskaityti literatūros sąrašu *Privaloma literatūra* (pvz. iš knygos *Gulbė karaliaus patį*); pasirinktos sakmės (pvz., iš knygos *Sužeistas vėjas*).

Skaitant tautosakos, grožinės literatūros kūrinius, mokomasi suvokti literatūrą kaip išmonę, įžvelgti jos meninio pasaulio sąlygiškumą, vertybes. Susipažįstama su tradiciniais lietuvių liaudies pasakų personažais, mokomasi skirti liaudies ir literatūrinę pasaką. Skaitant tautosakos tekstus stengiamasi priartėti prie natūralių jų gyvavimo būdų: sekamos pasakos, pasakojami padavimai, sakmės, menamos mįslės, žaidžiami žaidimai, dainuojamos vaikų dainos.

Kalbos sandaros pažinimas. Garsas. Klausantis raiškiai deklamuojamų ar skaitomų tekstų, dainuojamų liaudies dainų, taip pat deklamuojant, skaitant, dainuojant įtvirtinamas ir praplečiamas supratimas apie lietuvių kalbos garsinę sandarą. Mokomasi išgirsti ir suprasti garsų sąskambius eiliuotoje kalboje.

Trumpos išvados. Taigi Pradinio ugdymo bendroji lietuvių gimtosios kalbos dalyko programa nurodo 4 (18 – 20 temų) konkrečias temines sritis, kur nurodoma dėstyti etninę kultūrą. Taip pat pateiktas nurodymas 10 proc. privalomos grožinės literatūros skirti tautosakos skaitymui. Programoje skirtos pamokos etninei kultūrai pažinti. Programa skatina pažinti savo tautos kultūrą, ugdymo procese integruojamos veiklos sritys, viena iš jų - kultūros

pažinimo pradmenys; siūloma sekti pasakas, sakmes, padavimus, skaityti tautosakos tekstus; skaityti knygas, sudarytas iš liaudies kūrybos; klausytis smulkiosios tautosakos kūrinių (ypač eiliuotų), pasakų be galo; minti mįsles; klausytis vaikams skirtų liaudies dainų; pasakyti, kada dainuojamos mokiniams žinomos liaudies dainos (vaikų, darbo, sūpuoklinės, kalėdinės ir kt.); nurodyta *privaloma literatūra*: pasirinktos pasakos apie gyvūnus ir buitinės pasakos (pvz. iš knygos *Gulbė karaliaus pati*); pasirinkti padavimai (atitinkamo etnografinio regiono); rekomenduojama tarmiškai sekti pasakas.

Lietuvių gimtosios kalbos atnaujinta bendroji programa etninės kultūros ugdymo požiūriu vertintina teigiamai. Į programą įtrauktos temos, tiesiogiai susijusios su etnine kultūra. Lietuvių kalbos programa labiausiai iš visų programų užtikrina etnokultūrinio ugdymo efektyvumą.

3.3. PASAULIO PAŽINIMAS

Bendrosios nuostatos. Bendrųjų nuostatų 20.1.1. poskirsnys teigiama, kad *Pasaulio pažinimo* dalykas skirtas padėti vaikui pažinti ir suprasti artimiausią socialinę bei gamtinę aplinką, suvokti, kaip gamtinė, socialinė, kultūrinė aplinka veikia žmonių gyvenimo būdą, sudaryti sąlygas išsiugdyti reikiamus gyvenimui gebėjimus, įgūdžius, vertybines nuostatas.

Tikslas. Siekiama, kad pradinėje mokykloje mokiniai įgytų bendrą supratimą apie artimiausią gamtinę, socialinę bei kultūrinę aplinką, suprastų, kaip ši aplinka veikia žmogų ir jo gyvenimo būdą, ugdytųsi reikiamus gyvenimui gamtinėje, socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje gebėjimus, pozityvią pasaulėvoką ir vertybines nuostatas.

Uždaviniai. Pažįsta savo socialinę, kultūrinę, istorinę ir geografinę aplinką; mokosi joje prasmingai ir atsakingai veikti; plėtoja gebėjimus stebėti, tyrinėti bei suprasti save ir kitus žmones, savo vietą bendraamžių grupėje, bendruomenėje. Mokiniai yra nusiteikę saugoti ir puoselėti gyvąją ir negyvąją gamtą, kultūros vertybes ir paveldą. Visos šios nuostatos siejasi ir su etnine kultūra, bet ji nepaminėta.

Struktūra. Pasaulio pažinimas – integrali ugdymo sritis, skirta vaiko socialinei bei gamtamokslinei kompetencijai plėtoti. Sąlygiškai ji apima šiuos dalykus: pilietinį ugdymą, istoriją, geografiją, biologiją, fiziką, chemiją, taip pat žmogaus saugą ir sveikatą. Etninė kultūra nepaminėta.

Visos pasaulio pažinimo sritys integraliai susietos bendru tikslu – vaiko savivokos, pasaulėvokos, pasaulėvaizdžio, taip pat asmens vertybinės orientacijos kūrimu.

Ugdymo programos 22.4.2. poskirsnys nurodoma, kad siekiant pasaulio pažinimo tikslų, stengiamasi ne tik pažinti ir suprasti, kas, kaip ir kodėl vyksta vaiko artimoje aplinkoje, bet ir įgyti svarbiausių žmogaus gyvenime bendrųjų gebėjimų bei vertybinių nuostatų. Būtent etninė kultūra gali užtikrinti šių gebėjimų ir nuostatų skiepijimą bei ugdymą. Nurodyti pažinimo sričių siekiniai: žmonių gyvenimas kartu, žmonių gyvenimo kaita, žmonių gyvenamoji aplinka, žmogus ir gyvoji gamta ir kt., gali būti iš esmės įgyvendinti pasitelkus etninės kultūros ugdymą. Tačiau aptariant pasaulio pažinimo dalyko struktūrą etninės kultūros integralumas nepamirštas.

Mokinių gebėjimų raida. Pasaulio pažinimo bendroji programa numato veiklos sritis. Veikloje *Žmonių gyvenimo kaita* nurodytos nuostatose numatoma bendrais bruožais nusakyti, kaip keitėsi žmonių gyvenimo būdas nuo seniausiųjų laikų iki šių dienų; gretinti žmonių gyvenimo pokyčius; nusakyti, iš ko galime sužinoti apie praeitį; paaiškinti, kaip ilgainiui keitėsi žmonių gyvenimo būdas ir užsiėmimai; lyginti, analizuoti žmonių užsiėmimus, verslus, gyvenimo būdą praeityje ir dabar.

Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas 1–2 klasių koncentre. Programoje numatyti ir laukiami mokinių pasiekimai yra orientuoti į asmens kompetencijų ugdymą. Todėl jie aprašomi kaip sudedamosios kompetencijos dalys: vertybinės nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas. Nurodyta, kad Ugdymo gairės kreipia mokytoją į kūrybingą ugdymo ir ugdymosi metodų parinkimą ir taikymą, teikia siūlymų darbui organizuoti. Jos yra rekomendacinio pobūdžio.

Žmonių gyvenimo kaita. Programos 2.4. poskirsnys nurodoma ugdyti pagarbą savo artimiesiems – šeimai, giminėms; trokšti perimti šeimos tradicijas; pripažinti, kad be tėvų ir protėvių nebūtų mūsų. Saugoti protėvių atminimą. Domėtis savo šeimos ir (ar) giminės praeitimi, tradicijomis, sekti gyvavimą, švęsti šventes. Programos 2.5. poskirsnys rašoma, kad mokiniai galėtų sudaryti savo giminės medį (vaikai, tėvai, seneliai), suprasti, kaip yra susiję seneliai, tėvai, vaikai. Taip pat aiškinamasi giminės medžio sąvoka. Kitas programos poskirsnis (2.6.) sako, kad vertėtų konkrečiais pavyzdžiais iliustruoti, kaip atrodė žmonių gyvenimas praeityje ir koks jis dabar, nusakyti, kaip atrodė senovės žmonių būstai, apranga, kokius naudojo darbo įrankius. Nusakyti, kaip senovėje buvo panaudojama ugnis, kokie gyvuliai pirmiausia buvo prijaukinti; kokios buvo ir yra susisiekimo ir ryšių priemonės. Remiantis pasakojimais, iliustracijomis, konkrečiais pavyzdžiais, aiškinamasi, kaip žmonės gyveno seniau ir gyvena dabar: kokius namus statėsi seniau ir statosi šiais laikais; kaip rengėsi ir maitinosi mūsų protėviai ir kaip rengiamės bei maitinamės mes; kokie buvo žmonių rūpesčiai ir darbai seniau ir dabar; kokie buvo pirmieji darbo įrankiai; kaip žmogus

„prisijaukino” ugnį, naminius gyvulius; kokios buvo susisieikimo, ryšių priemonės senovėje; gebėti skirti nūdienos ir senovinius pastatus; nusakyti, kokius drabužius žmonės vilkėjo seniau; nusakyti, kaip keitėsi žmonių gyvenimo būdas nuo seniausiųjų laikų iki šių dienų. Mokoma suprasti ir pripažinti valstybinių, tautinių bei kalendorinių švenčių reikšmę. Ugdymo programos 2.7. poskirsnis teigia, kas mokinys turėtų gebėti nurodyti svarbiausias valstybės, tautos ir kalendorines šventes, jas apibūdinti. Išvardyti, kokios yra pagrindinės tautos, valstybės, kalendorinės šventės. Mokomasi tinkamai vartoti sąvokas: tauta, valstybė, gimtinė, tėvynė. Mokomasi pasakojimais, piešiniais, nuotraukomis ir kitais būdais pavaizduoti ir elementariai apibūdinti tradicinių kalendorinių švenčių – Kalėdų, Velykų, Vėlinių, Užgavėnių – ritualus. Patirti tyrinėjimo ir pažinimo džiaugsmą. Programos 2.9. poskirsnis moko nusakyti, ką galima sužinoti apie praeitį iš paprasčiausių istorijos liudytojų (senų laiškų, nuotraukų, darbo įrankių ir kitų šaltinių). Grupuoti ir lyginti senovinius ir šiuolaikinius daiktus. Mokomasi nurodyti, kokie daiktai ar objektai gali būti praeities liudytojai, suprasti, pagal kokius požymius galima atskirti seną daiktą nuo šiuolaikinio. Taip pat mokomasi suprasti, kad apie praeitį nemažai galima sužinoti iš įvairiausių senovę liudijančių daiktų, garbaus amžiaus žmonių; aiškinamasi, ką daiktai, taip pat ankstesnius laikus menantys asmenys gali papasakoti apie senovę.

Ugdymo programos 3.5. poskirsnis sako, kad turėtų būti aiškinamasi, kokiais požymiais pasižymi kiekvienas metų laikas. Metų laikai piešiami; inscenizuojama, kas veikiama įvairiais metų laikais. Ieškoma reikšmingų juos apibūdinančių skirtumų. Tai gali būti ir gamtos ženklai, ir žmonių darbai, ir kalendorinės šventės. Visa tai vaizduojama dailės, vaidybos priemonėmis, išreiškiama garsais. Programos 3.9. poskirsnyje rašoma, kad turėtų būti rengiami projektai aprašant (pavaizduojant) savo gyvenamosios vietos apylinkes, savąjį kraštą; kaupiama ir pristatoma kitiems informacija apie savo apylinkių, krašto, kitų kraštų geografines ypatybes, kalbos, tradicijų, gyvenimo būdo savitumus. Visa tai yra ir etninės kultūros tyrinėjimo, ugdymo objektai.

Programoje numatomo turinio apimtyje išskiriamos kelios veiklos sritys. Veiklos srityje *Žmonių gyvenimas kartu* teigiama, jog pirmoje klasėje svarbu, kad vaikas suvoktų save, pajustų savo vertę, susivoktų aplinkiniame pasaulyje, suprastų ryšių su kitais žmonėmis svarbą ir reikšmę. Išieities taškas – artimiausia aplinka: šeima, namai, namų aplinka.

Veiklos sritis *Žmonių gyvenimo kaita* siejama su gyvenamąja aplinka, gyvenimo būdu, tradicijomis, darbais, darbo įrankiais.

Veiklos srityje *Žmonių gyvenamoji aplinka* susipažįstama su savo vietovės žmonių tradicijomis, gyvenimo būdu, darbais, verslais dabar ir praeityje.

Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas 3–4 klasių koncentre. 3-4 klasių mokinių pasiekimų ir ugdymo gairių skiltyje rašoma, kad laukiami mokinių pasiekimai yra orientuoti į asmens kompetencijų ugdymą. Todėl jie aprašomi kaip sudedamosios kompetencijos dalys: vertybinės nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas. Ugdymo gairės kreipia mokytoją į lankstų ir išradinę ugdymo ir ugdymosi metodų parinkimą bei taikymą, teikia siūlymų darbui organizuoti. Jos yra rekomendacinio pobūdžio.

Domėtis žmonijos praeitimi, istorija. Remiantis vadovėlio medžiaga, kita prieinama literatūra, internetu, aiškinamasi, kaip vertėsi (maitinosi, rengėsi, gynėsi nuo šalčio) žmonės senų senovėje ir kaip keitėsi jų verslai, amatai, kai buvo išrasti darbo įrankiai – kauptukas, arklas, žeberklas ir t. t., kaip buvo prisijaukinti gyvuliai. Aiškinamasi, piešiama, inscenizuojama, kaip puošėsi, kaip linksminosi mūsų protėviai. Remiantis vaizdžia medžiaga, bandoma išsiaiškinti ir suprasti, kodėl ir kaip augo miestai, kaip plėtojosi verslai, dailieji amatai. Kalbama apie tai, kaip gyveno žmonės senovėje.

Programoje pateikiamos nuostatos *Branginti ir vertinti tai, kas sukurta savo gyvenamosios vietovės žmonių. Saugoti kultūros paveldą.* Šios nuostatos atitinka bendrąsias etninės kultūros vertybes.

Rekomenduojama ekskursijų metu aplankyti bent kiek įžymesnius apylinkių istorinius objektus – piliakalnius, pilis, dvarus, bažnyčias, paminklus, išlikusias senas sodybvietais, malūnus ir pan. Rekomenduojama aplankyti ir pakalbinti seniausius apylinkių gyventojus. Iš anksto pasirengus daromi interviu, kurių medžiaga vėliau būtų apdorojama ir pristatoma vienų kitiems.

Gerbti savo tautos praeitį. Glaustai aptarti šiuos Lietuvos istorijos epizodus: valstybės kūrimąsi; viduramžių Lietuvą: pilis, amatus ir kt.

Programoje aprašomoje Turinio apimtyje nurodomos ir aptariamos teminės sritys: Žmonių gyvenimas kartu ir Žmonių gyvenamoji aplinka.

Žmonių gyvenimas kartu. Išsiaiškinama, kad žmonių bendriją – žmonių – sudaro įvairios tautos ir žmonių bendruomenės, kad kiekviena tauta turi savo kalbą, istoriją, savitus papročius, tradicijas.

Žmonių gyvenamoji aplinka. Ugdoma nuostata branginti savo buvimo vietą – namus, gimtinę, Tėvynę – kaip dvasinio stabilumo garantą.

Programos ugdymo gairėse nurodoma, kad mokiniai mokydami pasaulio pažinimo įgis bendrą supratimą apie artimiausią gamtinę, socialinę bei kultūrinę aplinką, supras, kaip ši aplinka veikia žmogų ir jo gyvenimo būdą, mokysis saugoti ir puoselėti gyvąją ir negyvąją gamtą, kultūros vertybes ir paveldą; išmoks lyginti, analizuoti žmonių užsiėmimus,

verslus, gyvenimo būdą praeityje ir dabar; gebės perimti šeimos tradicijas; saugoti protėvių atminimą, domėtis savo šeimos ir (ar) giminės praeitimi, tradicijomis, sekti gyvavimą, švęsti šventes; sudaryti savo giminės medį (vaikai, tėvai, seneliai); žinos, kaip žmogus „prisijaukino“ ugnį, gebės skirti senovinius pastatus; nusakyti, kokius drabužius žmonės vilkėjo seniau; ekskursijų metu turėtų būti aplankomi bent kiek įžymesni apylinkių istoriniai objektai – piliakalniai, pilys, dvarai, bažnyčios, paminklai, išlikusios senos sodybvietės, malūnai ir pan., aplankomi ir kalbinami seniausi apylinkių gyventojai; iš anksto pasirengus daromi interviu, kurių medžiaga vėliau būtų apdorojama ir pristatoma vienu kitiems.

Šios gairės leidžia mokytojui įtraukti susijusias su etnine kultūra temas į Pasaulio pažinimo programą.

Trumpos išvados. Taigi Pasaulio pažinimo programa leidžia mokytojui dėstyti 12 - 13 temų ar teminių ciklą, susijusių su etnine kultūra. Ugdymo gairės iš esmės kalba apie etninės kultūros ugdymą Pasaulio pažinimo pamokose.

3.4. DAILĖ

Bendrosiose dailės dalyko nuostatose išskiriami 4 uždaviniai. Viena iš jų teigiama, kad įgyvendinant dailės ugdymo tikslą, siekiama, kad mokiniai pažintų Lietuvos bei pasaulio meno paveldą. Lietuvos meno paveldą galima tiesiogiai sieti su etnine kultūra.

Aprašant dalyko struktūrą vardijamos 5 dailės sritys, kurios apima dailės dalyką pradinėje mokykloje. Tai vizualieji menai, architektūra, dizainas, tautodailė ir taikomoji dailė. Nėra reglamentuota, kiek kiekviena sritis turi apimti programos, todėl mokytojas planuodamas ugdymo turinį per dvejus metus gali pasirinkti, kiek kurios dailės sritys turinio dėstys tam tikroje klasėje.

Mokinių įgyjamos žinios, įgūdžiai ir gebėjimai aprašomi pagal tris veiklos sritis:

- Dailės raiška;
- Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas;
- Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje.

Išsamiau pristatant šias veiklos sritis ir jas išplečiant trečioje veiklos srityje tiek 1 - 2 klasių koncentre, tiek 3 - 4 klasių centruose etninei kultūrai skiriama dėmesio.

1 -2 klasių koncentre mokoma *pastebėti tautodailės ryšį su etnokultūrinėmis tradicijomis ir papročiais*, o 3-4 klasių koncentre mokoma *aptarti, palyginti lietuvių ir kitų tautų liaudies meno kūrinius, etnokultūrinius papročius*.

Nagrinėjant laukiamus mokinių pasiekimus, ugdymo gaires turinio apimtį ir vertinimą siekiama atkreipti dėmesį, kiek etninės kultūros turinio išlieka siekiant ugdyti minėtas nuostatas.

1-2 klasių koncentras. Pirmoje veiklos srityje *Dailės raiška* tiesiogiai etninei kultūrai skirtų temų nėra.

Antroje veiklos srityje *Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas* aprašant vaikų žinias ir supratimą dėmesys skiriamas tam, kad vaikai galėtų *atpažinti ir vertinti tautodailės kūrinius (kraičio skrynias, kaukes, margučius, verbas ir kt.) ir savais žodžiais nusakyti, kuo jie vertingi (senolių atmintis, liaudies meistrų sukurti, rankų darbas, būdingi raštai, spalvos ir simboliai ir pan.)*. Tačiau tai nėra labai kryptingas ugdymas, nes šių žinių ugdymas neatsispindi nei nuostatose, nei gebėjimuose, nei ugdymo gairėse.

Trečioje veiklos srityje *Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje* etninės kultūros ugdymas kryptingesnis. Jis išryškėja nuostatose – *gerbti tautos paveldą*. Ši nuostata atspindima ir gebėjimuose, kur teigiama, kad vaikai turėtų gebėti *pastebėti tautodailės ryšį su tradicijomis ir etnokultūriniais papročiais*. Žinių ir supratimo aprašyme kryptingumas išlieka. Vienas iš keturių suformuluotų supratimo lūkesčių yra *Tautodailės formos (margučius, verbas, kaukes ir kt.) susieti su kalendorinėmis šventėmis*. Tai užtikrina, kad bus siekiama praplėsti vaikų supratimą apie tautodailę ir žinoti jos bruožus ne tik iš dailės srities, tačiau ir iš papročių. Ši ugdymo tema išlaikyta pilnai. Ugdymo gairėse numatoma, kad mokiniai bus *supažindinami su būdingiausiais tautodailės kūriniais, skatinami suvokti jų vertę ir savitumą*.

Analizuojant turinio apimtį tendencijos lieka tos pačios. Veiklos srityje *Dailės raiška* etninės kultūros integravimas nenumatomas.

Veiklos srities *Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas* turinyje jau yra su etnine kultūra tiesiogiai besisijiančių temų, tai *stebimi <>liaudies dailininkų kūriniai, aptariama tautodailės kūrinių (koplytėlių, kryžių, kaukių, verbų*

margučių, audinių raštų, keramikos dirbinių) vertingumas ir meninės savybės (spalvos, simboliai, raštai, pasikartojimai).

Aprašant trečiosios dailės veiklos srities *Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje* turinį ryšys su etnine kultūra taip pat išlieka. Turinyje siūloma, kad būtų aptariamas tautodailės ryšys su etnokultūrinėmis tradicijomis, papročiais, kalendorinėmis šventėmis.

Kadangi pirmoje veiklos srityje etninei kultūrai nebuvo skiriama dėmesio, tai ir mokinių vertinime sąsajų su etnine kultūra nėra.

Antroje veiklos srityje su etnine kultūra įgytos žinios vertinamos visuose trijuose lygiuose (patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis). Patenkinamo lygio vertinime rašoma, kad mokinys *žiūri <> liaudies menininkų kūrinius <> ir savais žodžiais apibūdina jų turinį. Pagrindiniame lygyje mokinys stebėdamas <> liaudies menininkų kūrinius, savais žodžiais apibūdina jų pagrindines raiškos priemones (spalvas, simetriją, pasikartojimą ir kt.) Aukštesniajame lygyje mokinys susidomėjęs stebi <> liaudies meistrų kūrinius, svarsto, kada (seniau ar dabar) jie sukurti.*

Trečiojoje veiklos srityje su etnine kultūra įgytos žinios vertinamos tik pagrindiniame ir aukštesniajame lygiuose, o patenkinamame lygyje šios žinios nėra vertinamos.

Pagrindiniame lygyje mokinys *pastebi tautodailės ryšį su etnokultūrinėmis tradicijomis ir papročiais, pasako, kuo jie svarbūs, kokius įspūdžius sukelia.* O aukštesniajame lygyje mokinys *pastebi tautodailės ryšį su etnokultūrinėmis tradicijomis ir papročiais.*

Taigi 1-2 klasių koncentre ugdymo programa aprašoma atsiremiant į šias tris veiklos sritis. Dvi jų užtikrina, kad etninė kultūra bus integruota į dailės dalyko ugdymo procesą. Tačiau integravimo nėra daug.

3 - 4 klasių koncentras. 3 - 4 klasių koncentre išlieka tos pačios trys veiklos sritys.

Aptariant mokinių pasiekimus ir ugdymo gaires pirmoje veiklos srityje *Dailės raiška* sąsajų su etnine kultūra nėra.

Antroje veiklos srityje *Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas* pastebimas etninės kultūros integravimas. Viena iš keturių

nuostatų yra *gerbti tautos paveldą*. Šios nuostatos ugdymas gebėjimuose neatsispindi, tačiau aptariant žinias ir supratimą skiriama dėmesio tam, kad vaikai gebėtų *išvelgti tautodailės bruožus (vienspalviai ar ryškūs spalvų deriniai, paprastos formos, geometriniai ir augalų raštai, pasikartojimas) ir savais žodžiais paaiškinti simbolių reikšmes (saulė, žvaigždės, gyvybė ir kt.)* Ugdymo gairėse rekomenduojama lankytis vietos tautodailininkų dirbtuvėse, ieškoti ir apžiūrėti artimiausioje aplinkoje esančius tautodailės kūrinius, aptarti meninius jų bruožus.

Trečioje veiklos srityje viena iš dviejų nuostatų sakoma, kad ugdytiniai turėtų *norėti pažinti gamtos ir kultūros vertybes, kitų tautų liaudies meną*. Šioje nuostatoje etninės kultūros ugdymas greičiau nuspėjamas, nei tiesiogiai rekomenduojamas, tačiau pagal šias nuostatas ugdomas gebėjimas *aptarti, palyginti lietuvių, kitų tautų liaudies meno kūrinius ir etnokultūrinius papročius*. Aptariant vaikų įgyjamas žinias ir supratimą dėmesys skiriamas kitoms tautoms – *stebėti įvairių tautų ir kraštų liaudies meną ir savais žodžiais pasakyti, kuo skiriasi spalvos, raštai, ornamentai, formos ir kt.* Ugdymo gairėse numatoma įgytas žinias panaudoti lyginant – *palygina lietuvių tautodailę su kitų tautų liaudies meno (tekstilės, keramikos ir kt.) pavyzdžiais*.

Apžvelgiant turinio apimtį veiklos srityje *Dailės raiška* su etnine kultūra besisiejiančio turinio nėra.

Antroje veiklos srityje „Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas“ profesionalioji dailė lyginama su tautodaile (tapyba, grafika, skulptūra, tekstilė, keramika ir kt.) *Apibūdinami tautodailės bruožai (būdingi spalvų deriniai, ornamentų motyvai) ir savybės (paprastumas, simboliai ir kt.)*

Trečioje veiklos srityje *Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje lietuvių tautodailę palyginama su kitų tautų liaudies meno pavyzdžiais*. Taip išlaikomas vientisumas su ugdymo gairėmis.

Vertinimas, kaip ir 1-2 klasių koncentre, vyksta trimis lygiais: patenkinamas, pagrindinis ir aukštesnysis.

Vertinant mokinius pagal pirmąją veiklos sritį etninės kultūros žinios nėra vertinamos, nes jos nebuvo numatytos nei ugdymo gairėse, nei turinio apimtyje.

Vertinant mokinius pagal antrąją veiklos sritį *Dailės raiškos ir dailės kūrinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas* etninės kultūros žinios taip pat nėra vertinamos, nors su etnine kultūra tiesiogiai susijęs ugdymas buvo numatytas nuostatose, o aprašant mokinių

įgyjamas žinias ir supratimą buvo skiriamas dėmesys tam, kad mokiniai įžvelgtų tautodailės bruožus ir savais žodžiais paaiškintų simbolių reikšmes. Sąsajų su etnine kultūra buvo ir turinio apimtyje. Tačiau vertinime etninės kultūros nelieka.

Ir tik trečioje veiklos srityje *Dailės reiškinių pažinimas socialinėje kultūrinėje aplinkoje* vertinant mokinius etninės kultūros aspektai išlieka visuose trijuose vertinimo lygiuose.

Patenkinamu lygiu besimokantis mokinyss *savais žodžiais aptaria tautodailės bruožus*.

Pagrindiniu lygiu besimokantis mokinyss *palygina lietuvių, kitų tautų liaudies meno kūrinių skirtumus, savais žodžiais paaiškina simbolių reikšmes, palygina etnokultūrinius papročius*.

Aukštesniojo lygiu besimokantis mokinyss *aptaria ir palygina lietuvių, kitų tautų liaudies meno kūrinių svarbiausius bruožus ir etnokultūrinius papročius, savais žodžiais paaiškina simbolių reikšmes*.

Trumpos išvados. Taigi nuoseklus etninės kultūros integravimas į dailės pamokas 3-4 klasių konkentre vyksta tik vienoje iš trijų dalyko veiklos kryptių. Lyginant su 1-2 klasių centru etnokultūrinis ugdymas 3-4 klasėse mažėja.

Pagal ugdymo programą per 4 mokslo metus mokiniai per dailės pamokas susipažįsta su tautodaile. Programoje paminėti šie su tautodaile besisiejantys aspektai: kraičio skrynios, kaukės margučiai, verbos, tautodailei būdingi raštai, spalvos simboliai, koplytėlės, kryžiai, audinių raštai, keramikos dirbiniai, etnografiniai paminklai. Tačiau šie aspektai programoje dažniausiai minimi tik kaip pavyzdžiai, o ne kaip būtini objektai mokinių ugdymui.

Dailės pamokose integruojant etninę kultūrą pagal esamą programą mokiniai įgyja minimalias žinių apie tautodailę, tačiau dailės ugdymo programa neišnaudoja visų integravimo galimybių. Taip pat nesiūlo integruoti į dalyką etninės kultūros programas.

3.5. TECHNOLOGIJOS

Nagrinėjant technologijų dalyko bendrąją ugdymo programą 1-4 klasėms etninės kultūros integravimo neaptinkama. Bendrosiose nuostatose teigiama, kad *ugdymo planuose technologijoms ir dailei valandos organizuoti ugdymo procesą pateiktos kartu. Technologijų*

dalykui skiriama ne mažiau nei 30 proc. šio laiko. Planuojant darbą, patartina lanksčiai atsižvelgti tiek į dailės, tiek į technologijų bendrąsias programas, ypač planuojant užduotis, ugdančias mokinių projektavimo gebėjimus. Tačiau technologijos labai siejasi ir su pasaulio pažinimu bei integruojamosiomis programomis. Deja, etninės kultūros integruojamoji programa neminama. Išnagrinėjus tiek programos tikslą, tiek uždavinius, tiek struktūrą, jokios tiesioginės etninės kultūros integracijos nenumatoma.

Nors technologijų dalyko bendrajai ugdymo programai skirta 14 puslapių, aprašant dalyko struktūrą, 1-2 klasės bei 3-4 klasės mokinių gebėjimų raidą, turinio apimtį ir vertinimą, tačiau etninei kultūrai nėra skiriama jokio dėmesio.

Vienintelė vieta technologijų bendrojo ugdymo programoje, iš dalies įpareigojanti mokytoją suteikti žinių apie etniškumą, yra numatyta aprašant 3 - 4 klasės koncentro mokinių pasiekimus ir ugdymo gaires.

Siekiant įgyvendinti nuostatą *smalsiai, kūrybiškai siekti pažinti technologijas, jų reikšmę žmogaus kasdienėje aplinkoje* ugdymo gairės numato *kūrybinės idėjos* akcentavimą, *racionalų jos sprendimą, kultūros tradicijų tęstinumą*. Tačiau pats junginys *kultūrinių tradicijų tęstinumas* dar neužtikrina etninės kultūros ugdymo. Tai visiškai gali būti mokyklos kultūrinių tradicijų tęstinumas, klasės kultūrinių tradicijų tęstinumas ir kita. Neįvardijama kokių kultūrinių tradicijų. Tačiau norint susieti su senosiomis Lietuvos kultūrinėmis tradicijomis visgi galima tai padaryti.

Trumpos išvados. Nors technologijų dalykas pats savaime atrodo patogus integruoti etninei kultūrai, tačiau dalyko ugdymo programa to tiesiogiai nereikalauja. Programoje dėmesys skiriamas techniniams dalykams, bet ne turiniui. Todėl etninės kultūros integracija technologijų pamokose 100 procentų priklauso nuo mokytojo.

3.6. MUZIKA

Bendrosiose muzikos dalyko nuostatose kalbant apie instrumentus, su kuriais vaikams rekomenduojama susipažinti, pavyzdžiuose minimi kanklės, skudučiai ir lamzdeliai. Tai tradiciniai lietuvių instrumentai.

Dalyko tikslas yra *puoselėti prigimtinių vaiko muzikalumą, ugdyti kūrybinius ir atlikimo gebėjimus, estetinę nuovoką, plėtoti emocijų ir jausmų sritis, intelektą*. Šiam tikslui pasiekti iškelti 5 uždaviniai. Vienas iš jų – siekiama, kad mokiniai gerbtų savo šalies ir kitų tautų muzikinę kultūrą. Toks tikslas nuteikia pozityviai. Norint, kad vaikas gerbtų savo šalies ir kitų tautų muzikinę kultūrą, visų pirma turi ją pažinti. Tačiau iš uždavinio neaišku, ar

siekiama supažindinti su etnine muzika, ar su vėlesnių laikų klasikine, populiariąja muzika, estrada. Pats terminas *tautos muzikinė kultūra* dar nieko nesako apie etninę kultūrą. Lietuvos muzikos kompozitoriai taip pat yra tautos muzikinės kultūros atstovai. Todėl supažindinus mokinius su jų kūryba tema gali būti išpildyta, tačiau tai neužtikrina, kad siekdami pažinti tautos muzikinę kultūrą mokiniai gilinsis į etninį muzikavimą.

Aprašant dalyko struktūrą dėmesio etninei kultūrai neskiriama.

Toliau, remiantis muzikos dalyko bendrąja programa pereinama prie mokinių gebėjimų raidos 1 - 2 klasės koncentre ir 3 - 4 klasės koncentre.

Mokinių gebėjimų raida apibendrinama trijose srityse:

- muzikinė raiška;
- muzikos klausymasis, apibūdinimas ir vertinimas;
- muzika socialinėje kultūrinėje aplinkoje.

Srityje *Muzikos raiška* nei viename iš koncentrų tiesioginių sąsajų su etnine kultūra nėra. Nors norint būtų galima nesunkiai susieti. Mat muzikinė raiška susideda iš dainavimo, grojimo ir kūrybos. Įtraukus į programą konkrečius muzikinius kūrinius būtų galima prisiliesti prie muzikinės etninės kultūros. Tačiau programa to nenumato. Srityje *Muzikos klausymasis, apibūdinimas ir vertinimas* tiesioginių sąsajų su etninės kultūros ugdymu taip pat nėra nei viename iš dviejų koncentrų. Srityje *Muzika socialinėje kultūrinėje aplinkoje* 1- 2 klasių koncentre tiesioginių sąsajų su etninės kultūros integravimu taip pat nėra, o 3 - 4 klasių koncentre tikimasi, kad mokiniai gebės *paaikškinti, kuo panašios ir kuo skiriasi Lietuvos ir kitų tautų muzikinės tradicijos*.

Kad pamatytume, kiek tai realu dirbant pagal bendrąją ugdymo programą reikia apžvelgti bendrojoje programoje numatytas ugdymo gaires.

1-2 klasių koncentras. Išsamiau nagrinėjant muzikinę raišką, kaip vieną iš sudedamųjų gebėjimo sričių, nerandame jokių tiesioginių sąsajų su etnine kultūra. Šioje srityje sąsajų su etnine kultūra nebuvo ir kalbant apie mokinių gebėjimo raidą. Tokia pati situacija ir antroje gebėjimo srityje, kuri vadinasi *Muzikos klausymasis, apibūdinimas ir vertinimas*. Tik viename iš pavyzdžių paminimos kanklės. Šis pavyzdys atsiranda nuostatoje *dėmesingai klausytis muzikos, aiškintis jos poveikį. Žavėtis patinkančia muzika*. Su šia nuostata lygiagrečiai keliauja ir gebėjimas *įsiklausyti ir apibūdinti aplinkos bei muzikos garsų įvairovę ir savybes*. Kad mokinyš įgytų šį gebėjimą jis turi *iš klausos skirti ir nurodyti instrumentus*. Būtent čia ir

minimos kanklės, kaip vienas iš galimų instrumentų. Tai visiškai neužtikrina jokio etninės kultūros žinių tobulinimo, kadangi yra visai nebūtinai bus grojama kanklėmis, o juo labiau, net ir grojimas kanklėmis dar neužtikrina etninės kultūros mokymosi, nes kanklėmis, kaip ir kitais muzikos instrumentais galima groti ne vien liaudies muziką.

Bendrojo ugdymo programoje toliau aprašoma turinio apimtis. Dalyko turinys skiriamas į dvi dalis: *atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės*, bei *muzikos kalba*.

Atliekamo ir klausomo repertuaro parinkimo gairės savo ruožtu skirstomos į dainavimą, grojimą ir muzikos klausymąsi. Dainavimo *repertuare turėtų būti vaikų, darbo ir kalendorinių liaudies dainų*. Tačiau grojime ir muzikos klausymesi liaudies dainos nebeminimos.

Muzikos kalbos dalyje kalbama apie ritmiką, metriką, išraiškos elementus, formos elementus. Tai muzikinės kalbos elementai, kuriuose programa nenumato būdų, kuriais būtų galima integruotai mokyti etninės kultūros. Nagrinėjant stilius ir žanrus rekomenduojama pažinti senovinę ir šiuolaikinę muziką. Lieka atviras klausimas, kas yra senovinė muzika? Ar tai bus siejama su mūsų šalies etnine muzika? Aiškiau juntamos sąsajos su šalies etnine muzika mokantis apie muzikos instrumentus. Čia jau aiškiai išskiriami *tradiciniai Lietuvos muzikos instrumentai: kanklės, lamzdelis, skudučiai*.

Vertinimo apraše pateikiamas kiekvienos veiklos srities trijų lygių (patenkinamas, pagrindinis ir aukštesnysis) mokinių pasiekimų aprašas, jame nurodomi lygių požymiai. Vertinant muzikinę raišką bei muzikos klausymąsi, apibūdinimą ir vertinimą nei viename iš trijų lygių nėra požymių vertinančių etninės kultūros žinias. Vertinant muziką socialinėje kultūrinėje aplinkoje patenkinamame lygyje mokinys turėtų žinoti *lietuvių liaudies dainų rūšis (darbo, vaikų, kalendorines)*. Pagrindiniame lygyje papildomai turėtų žinoti, ir paaiškinti, *kodėl lietuvių liaudies dainos suskirstytos į tam tikras rūšis*. Aukštesniajame lygyje etninės kultūros žinių plėsti ir gilinti nereikalaujama.

3 - 4 klasių koncentras. Nagrinėjant 3 - 4 klasių mokinių pasiekimus ir ugdymo gaires, situacija etninei kultūrai taip pat ne itin palanki. Mokinių pasiekimai ir ugdymo gairės, kaip ir 1 - 2 klasių koncentre yra skirstomos į tris veiklos sritis: muzikinę raišką, muzikos klausymąsi, apibūdinimą ir vertinimą bei muziką socialinėje kultūrinėje aplinkoje.

Kita veiklos sritis – muzikos klausymasis, apibūdinimas ir vertinimas. Šioje veiklos srityje taip pat nenumatomas etninės kultūros ugdymas.

Ir tik trečioje veiklos srityje – muzika socialinėje kultūrinėje aplinkoje – šiek tiek dėmesio skiriama etniškumui. Šios veiklos srities nuostatos yra *vertinti skirtingų tautų, kultūrų muzikos savitumą. Suprasti muzikos vertę kasdieniame gyvenime. Mokinys turėtų gebėti paaiškinti, kuo panašios ir kuo skiriasi Lietuvos ir kitų kraštų muzika ir tradicijos. Kad tai galėtų padaryti, mokinys turi turėti žinių ir gebėti palyginti Lietuvos ir kitų tautų tradicinę muziką, pagrįsti skirtumus. Ir kad ir kaip būtų keista, ugdymo gairėse rašoma „išmoksta dainų iš tėvų ar senelių“.* Greičiausiai čia tikimasi liaudies dainų, tačiau nieks negali užtikrinti, kad tėvai ar seneliai tokių dainų moka. Viskas lieka mokytojo valioje, kaip planuoti pamokų turinį, kad mokinys gebėtų palyginti Lietuvos ir kitų tautų muzikos tradicijas. Bet net ir tai neužtikrina etninio ugdymo, kadangi galima lyginti įvairių tautų šių dienų muzikines tradicijas, kurios nuo etniškumo yra gerokai nutolę.

Bendrą etninės kultūros situaciją muzikos pamokose šiek tiek pataiso numatyta turinio apimtis, kadangi atliekamo repertuaro gairėse dainavime numatyta *įvairių nuotaikų lietuvių ir kitų tautų liaudies ir autorinės dainos, žaidimai, pasakos su dainuojamaisiais intarpais, sutartinės, kanonai.*

Grojime etninės kultūros ugdymas nenumatomas. O muzikos klausymasis įpareigoja prie etninės muzikos prisiliesti truputėlį giliau, nes numatoma klausytis Lietuvos etnografiniams regionams būdingų dainų ir instrumentinių kūrinių, vaizdžiai iliustruojančių šio koncentro turinio apimtyje numatytas išmokti muzikos išraiškos priemonės.

Deja, apžvelgiant vertinimo aprašą matome, kad etninei kultūrai skiriama labai mažai dėmesio. Vertinimas atliekamas taip pat pagal tris tas pačias veiklos sritis:

- muzikinė raiška;
- muzikos klausymasis, apibūdinimas ir vertinimas;
- muzikos ryšiai su socialine kultūrine aplinka.

Tik trečiosios veiklos vertinime yra skiriamas dėmesys etninei kultūrai. Patenkiname lygyje 3 - 4 klasių mokinys apie etninę muziką neprivalo nieko žinoti. Pagrindiniame lygyje mokinys paaiškina, kuo skiriasi ir kuo panaši Lietuvos ir kitų tautų tradicinė muzika. Aukštesniajame lygyje mokinys papildomai turėtų gebėti *savais žodžiais ir taikydamas kitose pamokose įgytą patirtį, paaiškinti, kuo skiriasi įvairių tautų ar laikotarpių muzikos kūriniai, kaip jie siejasi su Lietuvos muzikinėmis tradicijomis.*

Trumpos išvados. Taigi kalbant apie muzikinę raišką dėmesio etninės kultūros ugdymui nėra skiriama pakankamai. Ugdymo gairėse numatoma, kad *muzikinėmis improvizacijomis pajvairinamos kitos pamokos, pvz., lietuvių kalba (pasakų įgarsinimas, pasakos su dainuojamaisiais intarpais ir kt.), pasaulio pažinimas (nagrinėjamų reiškinių įgarsinimas ir pan.), dailė ir technologijos (sukurtų grafinių partitūrų skaitymas)*. Tačiau net ir kalbant apie integraciją etninė kultūra neminima. Per 4 mokslo metus remiantis muzikos dalyko bendrojo ugdymo programa tiesiogiai su etnine kultūra sietini vos keli programoje minimi dalykai. Tai kanklės, skudučiai, lamzdeliai, darbo dainos, vaikų dainos, kalendorinės dainos, sutartinės. Viso labo tai keli muzikos instrumentai, kuriuos galbūt mokykla turi, o galbūt ne ir kelios dainų rūšys.

Muzikos dalykas yra patogus etninės kultūros integravimui, tačiau programa tiesioginių galimybių integruoti į dalyką etninę kultūrą numato labai mažai.

3.7. ŠOKIS

Šokio dalyko bendrosios ugdymo programos pradžioje trumpai pristatoma bendrosios nuostatos, tikslai ir uždaviniai, dalyko struktūra bei paaiškinama, kas bus nagrinėjama skiltyje *Mokinių gebėjimų raida*. Iš šių esminių supažindinimų su šokio dalyko bendrąja programa negalime pamatyti jokių sąsajų su etnine kultūra. Šokio dalykas skiriamas į tris veiklos sritis:

- šokio raiška;
- šokio stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas;
- šokio ryšio su socialiniu kultūriniu gyvenimu pažinimas.

Visos trys veiklos sritys atskirai apžvelgiamos koncentrais (1 - 2 klasės ir 3 - 4 klasės). Trečiojoje veiklos srityje 3-4 klasių konkcentre jau norisi išžvelgti sąsajas su etnine kultūra. Apraše teigiama: *pastebėti ir vertinti, kaip šokis susijęs su šeimos, klasės, mokyklos, bendruomenės tradicijomis*. Pats žodis *tradicija* savaime dar nėra etninė kultūra. Bendruomenės tradicija gali būti švęsti mokytojo dieną, Šv. Valentino dieną ar kitas šventes. Tai nėra blogai, bet kiek tai susiję su lietuvių etnine kultūra? Todėl galima teigti, kad visgi etninės kultūros ugdymas šioje programos dalyje nenumatomas.

Ugdymo gairės aprašomos taip pat atskirai kiekvienam koncentrai. Šios yra labai techninės ir akcentuojasi į žingsnius, judesius, ritmikas ir kita. Kokiais būdais bus mokomasi technikos, nusako turinio apimtis aprašoma taip pat atskirai abiem koncentrams.

1-2 klasių koncentras. Turinio apimtis aprašoma atsižvelgiant į numatytas dalyko veiklos sritis.

Šokio raiška. Šioje srityje didžiausias dėmesys skiriamas technikai, judesių išmokimui, ritmo pajautimui. Užumina į lietuvių liaudies šokius pavyzdyje yra minimi sukamieji, nardomieji rateliai, tačiau juos labai sėkmingai galima pakeisti ir visiškai naujais kūrybiniais šokiais. Tačiau šokio raiškos veiklos turinio apimties aprašo pabaigoje siūloma *neapkrauti mokinių autorinių šokių mokymusi, siūlyti šokius, sukurtus folklorinės medžiagos pagrindu*. Tačiau ir tai kelia diskusijų tiek viešojoje erdvėje, tiek ir tarp mokslininkų dėl to, kiek yra etniškumo folklorinės medžiagos pagrindu sukurtuose šokuose.

Šokio stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas. Šioje veiklos srityje siūloma stebėti kuo įvairesnius šokio žanrus, tarp jų ir liaudies šokį. Tikėtina, kad su liaudies šokiu, kaip su atskiru žanru mokiniai bus supažindinti.

Šokio ryšių su socialiniu kultūriniu gyvenimu pažinimas. Tai bene svarbiausia veiklos sritis tinkamam etninės kultūros ugdymui, nes etninė kultūra ir yra grindžiama mūsų socialiniais ryšiais, gyvu perdavimu, bendravimu ir bendruomeniškumu. Tačiau šioje veiklos srityje etnokultūrinis ugdymas nenumatomas.

Ugdymo gairėse paminėtos galimos kelios etnokultūrinės temos nėra vertinamos.

3 - 4 klasių koncentras. 3 - 4 klasių koncentre dalykas susideda iš tų pačių trijų veiklos sričių. Dve jose veiklos srityse *Šokio raiška* ir *Šokio stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas* pasiekimų ir ugdymo gairėse etninės kultūros ugdymas nenumatomas.

Šokio ryšių su socialiniu kultūriniu gyvenimu pažinimas. Šioje veikloje jau aiškiau atsispindi ugdymas etnine kultūra. Veiklos nuostatose sakoma, kad mokinys turėtų *įsitraukti į šeimos, klasės, mokyklos, vietos bendruomenės šokio tradicijų palaikymą*. Kaip ir pastebėta anksčiau, pats žodis *tradicija* dar nereiškia etninės kultūros tautos, tačiau ši mintis plėtojama toliau mokinio pasiekimai gebėjimų lygmenyje yra *pastebėti ir vertinti, kaip šokis susijęs su šeimos, klasės, mokyklos, vietos bendruomenės tradicijomis*. Tai vis dar neužtikrina etninės kultūros mokymo. Tačiau numatytos įgyjamos žinios užtvirtina etnokultūrinį ugdymą, man 3 - 4 klasės mokinys, pagal ugdymo gaires turėtų *išvardyti įvairius kalendorinių švenčių žaidimus, ratelius, šokius ir atlikti jų fragmentus*. Kad taip įvyktų, ugdymo gairės įpareigoja mokytoją *supažindinti mokinius su įvairiomis tautos ir šalies, vietos bendruomenės*

tradicijomis, kur yra panaudojamas šokis. Mokyti technikos šokant lietuvių ir (ar) kitų tautų tradicinius šokius.

3 - 4 klasių koncentre etninės kultūros ugdymas atspindi ir veiklų turinio apimtyje. Nors šokio raiškos veiklos ugdymo gairėse etninei kultūrai ir nebuvo skirta dėmesio, tačiau plačiau aptariant turinio apimtį jau rekomenduojama plėsti mokinių šokių raiškos patirtį *šokant kalendorinių, tradicinių švenčių žaidimus, sudėtingesnės formos ratelius (pvz. pasikeičiamuosius, pinamuosius), vienžingsnius šokius (pvz., polkinius ar kt.). įtraukiami ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų folklorinio repertuaro pavyzdžiai atsižvelgiant į klasės savitumą ir nusiteikimą.* Kaip ir 1 - 2 klasėse, tai ir 3 - 4 rekomenduojama *neapkrauti mokinių autorinių šokių mokymusi, siūlyti šokius, sukurtus folklorinės medžiagos pagrindu.* Jau minėjome, kad folkloriniu pagrindu sukurti šokiai nėra tikrasis folkloras. Tačiau galime manyti, kad visgi etninės kultūros integravimas vyks, mokantis kalendorinių švenčių šokių ar ratelių.

Išsamiau tyrinėjant turinio apimtį pagal šokių dalyko veiklos sritis galima rasti užuomazgų integruoti etninę kultūrą ir veiklos srityje *Šokio stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas.* Šioje veiklos srityje rekomenduojama sudaryti sąlygas mokiniams stebėti kuo įvairesnius šokių žanrus. Pavyzdyje minimi ir liaudies šokiai. Mokytojas, dirbantis pagal programą lengvai gali apsieiti ir be to, tačiau norisi tikėti, kad šiuo pavyzdžiu pasinaudos visi mokytojai.

Turinio apimtis veiklos srityje *šokio ryšių su socialiniu kultūriniu gyvenimu pažinimas* mokytojus įpareigoja integruoti etninę kultūrą, kadangi šios veiklos turinio apimtyje numatoma išsamiau nagrinėti liaudies šokio tradicijas *pateikiant ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų folkloro pavyzdžių.* Tačiau vertinimo aprašymuose etninė kultūra išlieka tik vienoje veiklos srityje pagrindiniame ir aukštesniajame lygiuose. Nors etninės kultūros ugdymas turėtų būti kaip atspirties taškas, nuo kurio mokinyss pradeda suvokti save kaip tam tikros etninės grupės narį, tačiau patenkiname lygyje, kas yra pagrindai, etninės kultūros nėra. Žinios ir gebėjimai susiję su etniškumo suvokimu atsiranda tik pagrindiniame lygyje. Šiuo lygiu besimokantys vaikai turėtų nusakyti 1 - 2 kalendorines tautos šventes, jų žaidimus, ratelius, šokius, o aukštesniajame lygyje turėtų žinoti daugiau negu dvi ir gebėti palyginti jas tarpusavyje.

Trumpos išvados. Šokio pamokose pagal bendrojo ugdymo programą mokiniai mokosi šokamųjų ratelių, tačiau ne visada nurodoma ar tai liaudies šokiai ar kito stiliaus. Taip pat minimi žaidimai. Kadangi programoje kelis kartus paminima, kad mokiniai geba pritaikyti šokius kalendorinėms šventėms, galima daryti prielaidą, kad rateliniai šokiai ir žaidimai visgi

bus ir iš liaudies šokių stilistikos. Tačiau įgyvendinti programą galima ir visiškai neintegruojant etninės kultūros, kadangi šokio dalyko ugdymo programa pagrindinį dėmesį sutelkia į techniką: judesių atlikimą, ritmo pajautimą ir pan. Todėl tik nuo mokytojo priklauso, kokius šokio stilius pasirinkti norint įgyvendinti bendrojo ugdymo programą.

3.8. TEATRAS

Etninės kultūros padėtis teatro dalyko ugdymo programoje labai panaši, kaip ir technologijose. Per visą dalyko bendrąją programą 3 kartus paminėtas žodis *tautosaka* ir 1 kartą paminėta Užgavėnės. Tai ir viskas, kas sietina su etnine kultūra. Nei bendrose nuostatose, nei mokinių gebėjimų raidoje žinios apie etninės kultūros išmanymą nereikalaujamos. Teatro dalykas skiriamas į tris veiklos sritis: teatro raišką, vaidinimų stebėjimą, interpretavimą, vertinimą ir teatro vaidmens kultūriniame gyvenime pažinimą. Žodis *tautosaka* atsiranda kalbant apie mokinių pasiekimų gaires 1 - 2 klasėje teatro raiškos veiklos srityje. Ugdymo gairės numato situacijų kūrimą naudojantis šaltiniais. Būtent čia, kaip vienas iš šaltinių, nurodytas *tautosaka*. O teatro vaidmens kultūriniame gyvenime pažinimo veiklos srityje aprašomi mokinio žinios ir supratimas. Taigi pagal šią ugdymo programą 1 - 2 klasės mokinys *turėtų nurodyti, kokiomis tradicinių švenčių progomis parodomi vaidinimai klasėje, mokykloje ir skliaustuose išvardyti švenčių pavyzdžiai – Kalėdos, Teatro šventė, Motinos diena, Užgavėnių šventė*. Tačiau šis švenčių išvardijimas toli gražu neįpareigoja integruoti etninės kultūros.

Išsamiau aprašant veiklos *Teatro raiška* turinio apimtį sugrįžtama prie jau minėtos *tautosakos*. Čia dar kartą pakartojama, kad mokiniai kūrybinių minčių semiasi iš lietuvių *tautosakos* ir literatūrinių pasakų.

Daugiau sąsajų 1-2 klasės ugdymo programoje nėra, o 3 - 4 klasių ugdymo programos dalyje etninės kultūros padėtis analogiška: aprašant turinio apimtį teatro raiškos veikloje minima, kad mokiniai *mokosi kurti trumpas, jiems gerai suprantamas, nesudėtingas situacijas, remdamiesi savo pačių patirtimi, tautosakos, lietuvių ir užsienio literatūros, filmų, paveikslų siužetais (naudojamos tik scenarijaus idėjos)*. Taigi tai vienintelė sąsaja teatro dalyko programoje su etnine kultūra.

Trumpos išvados. Teatro dalyko ugdymo programa taip pat kaip ir kitos menų programos labiau orientuota į konkrečios technikos išmokimą, negu į turinį. Todėl teatro dalyko ugdymo programoje sąsajų su etnine kultūra praktiškai nežvelgiama, išskyrus tai, kad kai kur rekomenduojama vaidybinių idėjų semtis iš *tautosakos*. Tačiau čia turima galvoje labiau

kūrybinis procesas, negu įgyjamos žinios. Todėl galima sakyti kad etninė kultūra į teatro pamokas neintegruojama.

3.9. KŪNO KULTŪRA

Kūno kultūros bendrojoje programoje rašoma, kad *kūno kultūra pradinėje mokykloje glaudžiai siejasi su kitomis bendrojo ugdymo sritimis ir padeda siekti fizinės, psichinės ir dvasinės darnos, atveria galimybę pažinti save, patirti judėjimo kelią džiaugsmą, kuria prielaidas saviraiškai.* (https://www.smm.lt/uploads/documents/ugdymo-programos-archyvas/Kuno_kultura.pdf)

Analizuojama 1 – 4 klasių koncentro Kūno kultūros bendroji programa neišskiriant atskirai 1 - 2 ir 3 - 4 klasių, nes šių klasių kategorijų bendrosios nuostatos, tikslai ir uždaviniai sutampa, programa 3 – 4 klasėse siūlo stiprinti ir gilinti tai, kas nurodyta 1 – 2 klasių koncentre (https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/ugdpr_1priedas_pradinio-ugdymo-bendroji-programa.pdf).

Bendrosios nuostatos. Bendrųjų nuostatų poskirsnys 28.1.3. rašoma, kad *pradinėje klasėje svarbu ne tik išmokyti judesį, bet ir sudaryti sąlygas vaiko prigimčiai artima fizine veikla išreikšti savo individualumą, saviraišką, kūrybingumą, ugdyti bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius <...> tautinę savigarbą, patriotizmą, pilietiškumą.*

Taip pat ugdymo programos poskirsnys 28.1.17. pabrėžiama, kad Kūno kultūra susijusi su kitais mokomaisiais dalykais: muzika (ritmo suvokimas), pasaulio pažinimu (kūno sandara, sveika mityba, žalingų įpročių prevencija), gimtąja kalba (gebėjimas žodžiu ir raštu perteikti asmeninę bei socialinę patirtį), meno dalykais (išlavintas, stiprus ir gražus kūnas, judesio kultūra teikia daug asmens meninės saviraiškos ir kūrybos galimybių), etika (savojo Aš suvokimas, savivertė ir savigarbą, mokinių bendravimo ir bendradarbiavimo etika ir kultūra, savitarpio pagalbos, pagarbos, teisingumo, pakantumo nuostatų ir jausmų ugdymas). Paminėta kultūra plačiąja prasme, tačiau etninės kultūros sąsajos su Kūno kultūros dalyku nepaminėtos, nors yra akivaizdžios.

Kūno kultūros dalyko tikslas – ugdyti mokinį, motyvuotą būti fiziškai aktyvų, pasitikintį savimi, gebantį rinktis sveiką gyvenseną ir rūpintis savo kūno bei sveikatos stiprinimu.

Uždaviniai. Programos uždaviniuose nurodoma, kad vaikas per pamokas įgyja supratimą apie sporto šakas: lengvąją atletiką, judriuosius ir sportinius žaidimus, bendrąją

gimnastiką, praktikuoja fizinį aktyvumą gryname ore, ugdosi garbingo rungtyniavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo komandoje nuostatas bei elgesį. Šie uždaviniai siejasi su etninės kultūros ugdymu per tradicines sporto šakas, judriuosius liaudies žaidimus, ratelius, tačiau programoje apie tai neužsimenama.

Viena iš Kūno kultūros ugdymo sričių - netradicinis fizinis aktyvumas (atitinkantis vaiko amžių netradicines, neolimpines sporto šakas: sportinius šokius, aerobiką, riedlenčių sportą, riedučių sportą, smiginį, kėglius, kovos menus, lėkščiasvydį ir kt.) Ši programos sritis labiausiai siejasi su etninės kultūros integravimu per tradicinius liaudies žaidimus, ratelius, tradicines sportines rungtis (pavyzdžiui, žaidimas *Ripka*), tačiau programa to nesiūlo.

Programos ugdymo gairėse nurodoma, kad vaikai žaidžia pasirinktus judriuosius žaidimus, bet nenurodoma, kokie tai žaidimai. Taigi mokytojas gali mokyti žaisti ir liaudies žaidimus, ratelius, bet nebūtinai. Pasiekimo lygiuose taip pat apibendrintai nurodoma, kad vaikai žaidžia sportinius žaidimus derindamas savo veiksmus su komandos draugų veiksmams; kryptingai pasirenka saugias netradicinio fizinio aktyvumo formas. Stengiasi pažinti fizinio aktyvumo formas ir atskleisti save fizinėje veikloje. Mokiniai kartu su mokytoju diskutuoja apie aktyvios fizinės veiklos ypatumus, aptaria, svarsto savo ir kitų gebėjimus bei pasiekimus tam tikroje fizinėje veikloje; diskutuoja apie galimybes pasirinkti patinkamą fizinės veiklos formą, pvz., *Man patinka ir gerai sekasi šokti; aš jaučiu ritmą, ir ši veikla man yra patraukli; aš manau, kad šioje veikloje galiu save išreikšti ir pasiekti kur kas daugiau nei kitose fiziškai aktyvios veiklos srityse.*

Trumpos išvados. Kūno kultūros bendrojoje programoje etninė kultūra nepaminėta. Mokinių pasiekimų nuostatose teigiama, kad vaikams turi būti suteikta galimybė išbandyti ir netradicines fizinio aktyvumo formas. Tačiau tradicinės lietuviškos sporto šakos nepaminėtos, judriųjų tradicinių liaudies žaidimų nesiūloma. Ugdymo gairėse kaip alternatyvi fizinė veikla minimi šokiai, bet nenurodoma, kokie tai šokiai.

4. KITI DOKUMENTAI

4.1. 2019–2020 ir 2020–2021 MOKSLO METŲ PRADINIO UGDYMO PROGRAMOS BENDRASIS UGDYMO PLANAS (BUP)

Atliktu ir pateikiamu tyrimu siekiama, išnagrinėjus dokumentus, kuriais remiantis vyksta etnokultūrinis ugdymas pradinėse klasėse, pateikti rekomendacijas dėl Lietuvos respublikos švietimo įstatymo (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281 Vilnius) Antrojo skirsnio 9 straipsnyje nurodytos pradinio ugdymo paskirties įgyvendinimo (*9 straipsnis. Pradinis ugdymas. 1. Pradinio ugdymo paskirtis – suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus, elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą*). Pradinio ugdymo programos (toliau Programos) bendrojo ugdymo planas yra vienas iš pagrindinių dokumentų, kuriais vadovaujasi ugdymo įstaigos organizuodamos ugdymo procesą. Dokumentas apibrėžia Programos įgyvendinimo nuostatas, kuriomis vadovaujasi mokykla atsižvelgdama į bendruomenės poreikius, planuoja ir organizuoja pradinį ugdymą. Programa reglamentuoja pradinio ugdymo programos įgyvendinimą mokykloje. Tad aktualu išsiaiškinti, kiek šiame bendrajame ugdymo plane yra atsižvelgiama į etninės kultūros kaip svarbios kultūros dalies ugdymą, kiek dėmesio skiriama etninės kultūros pagrindams pradiniam ugdyme.

BUP I skyrius. Bendrosios nuostatos. Pradinio ugdymo programos bendrojo ugdymo plano (toliau BUP) I skyriaus Bendrosiose nuostatose įvardinamas tikslas - apibrėžti Pradinio ugdymo programos vykdymo reikalavimus ugdymo turiniui formuoti ir ugdymo procesui organizuoti mokykloje, kuriais vadovaudamasi mokykla, atsižvelgdama į bendruomenės poreikius, planuoja ir organizuoja pradinį ugdymą, sudarydama lygias galimybes kiekvienam mokiniui siekti asmeninės pažangos ir įgyti mokymuisi visą gyvenimą būtinų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų. Taigi nurodyta, kad mokykla turi atsižvelgti į bendruomenės poreikius, kurie gali būti skirtingi, nebūtinai etnokultūrinio ugdymo poreikiai. Taip pat įvardinamas BUP uždavinys - pateikti gaires ugdymo turiniui kurti ir įgyvendinti mokykloje, sudarant sąlygas mokyklų savarankiškumo didinimui. Tai sudaro prielaidas ir etnokultūriniam ugdymui pradinėje mokykloje.

BUP II SKYRIUS. Mokyklos ugdymo plano rengimas. Bendrajame ugdymo plane (BUP) nurodoma, kad mokyklos plano struktūra ir jo dalys *neprivalo* atitikti Bendrojo ugdymo plano struktūros. Mokyklos ugdymo plane nustatomos Pradinio ugdymo programos įgyvendinimo nuostatos, kurios atspindi pradinio ugdymo organizavimo specifiką konkrečioje

mokykloje. 7. Skirsnyje nurodoma, kad *mokyklos ugdymo plane*, atsižvelgiant į mokyklos kontekstą, pateikiami konkretūs ugdymo turinio įgyvendinimo organizuojant ugdymosi procesą mokykloje susitarimai. Šios nuostatos suteikia galimybes mokyklai pasirinkti unikalią, taip pat ir etnokultūrinio ugdymo kryptį, tačiau neįpareigoja.

8 skirsnyje nurodoma, kad rengiant mokyklos ugdymo planą Pradinio ugdymo programai įgyvendinti rekomenduojama priimti ar atnaujinti (pagal poreikį) sprendimus dėl 8.1. ugdymo turinio planavimo ir jo įgyvendinimo, integruojamųjų ir prevencinių programų įgyvendinimo; 8.6. neformaliojo vaikų švietimo pasiūlos ir organizavimo, pažintinės, kultūrinės veiklos organizavimo; 8.8. projektinių darbų rengimo ir vykdymo; 8.10. kitų mokiniams ir mokyklai ugdymo turiniui įgyvendinti aktualių klausimų. Taigi tik nuo pačios mokyklos poreikių priklauso, ar rengdama ugdymo planą Pradinio ugdymo programai įgyvendinti ji pasirinks ir etnokultūrinį ugdymą (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d41c3b115fb511e99684a7f33a9827ac?jfwid=12nbarx4pc>).

Mokykla turi galimybes priimti sprendimus *dėl etninės kultūros integravimo, projektinės veiklos, susijusios su etnokultūra, etnokultūrinio ugdymo per neformalųjį ugdymą, organizuojant pažintinę, kultūrinę veiklą*, nors bendrojo ugdymo planas (BUP) nesiūlo integruoti konkrečių programų, kalba apskritai, rekomenduoja atsižvelgti į galimybes, susitarti. Kitaip sakant, paliekama pačiai mokyklai spręsti, koks integruotas mokymas vyks, kokie projektai bus vykdomi, kokio pobūdžio bus neformalusis ugdymas, kokią pažintinę, kultūrinę veiklą mokykla siūlys savo ugdytiniams. Tokiu būdu mokykla etnokultūrinio ugdymo gali ir visiškai atsisakyti.

Rengiant mokyklos ugdymo planą galima vadovautis 9 skirsniu, kuriame nurodoma, kad siekiant tenkinti mokinių ugdymosi poreikius mokyklos ugdymo plane gali būti įteisinti ir kiti Bendrajame ugdymo plane nenumatyti sprendimai, jei mokyklai pakanka mokymo lėšų ir tiems sprendimams pritaria mokyklos taryba ir savininko teisės ir pareigos įgyvendinanti institucija (valstybinės mokyklos – biudžetinės įstaigos), savivaldybės vykdomoji institucija ar jos įgaliotas asmuo (savivaldybės mokyklos – biudžetinės įstaigos), dalyvių susirinkimas (savininkas) (kitos mokyklos). Taigi reikalingos tam tikros papildomos sąlygos, kad mokykla galėtų įteisinti unikalų (pvz. etnokultūrinį) ugdymą.

BUP III SKYRIUS. Pradinio ugdymo programos įgyvendinimas. Antrasis skirsnis. mokyklos ugdymo turinio formavimas ir įgyvendinimas. Antrajame skirsnyje

rašoma, kad mokykla, įgyvendindama ugdymo turinį, susitaria dėl ugdymo proceso ar mokymosi laikotarpio skirstymo kitaip, nei nurodoma Bendrųjų ugdymo planų 27 skirsnyje (pvz., intensyvinti ugdymo procesą, ugdymo turinį įgyvendinti projektine veikla, mokyti vieno, dviejų dalykų per dieną ir kitomis formomis, pvz., integralaus turinio ir kt.): mokytojas, formuodamas integralų ugdymo turinį (nesuskaidytą į atskirus dalykus): 22.2.1.1. poskirsnys numato integruoto ugdymo laikotarpius (pvz., integruotai ugdoma diena, mėnesį ar visus mokslo metus), ugdymo sričiai ar dalykui skirdamas proporcingą pamokų / ugdymo valandų skaičių, dienos ugdymo proceso pradžią ir pabaigą, preliminarų ugdymo veiklų laiką. Dalykų pamokos, jų laikas nenurodomi; 22.2.1.2. poskirsnis numato integracinius / jungiamuosius ugdymo turinio elementus. Jais gali būti: Bendrojoje programoje numatyti ugdymo(si) pasiekimai, kompetencijos, aktualios temos, problemos, iškelti ugdymo tikslai ir kt.; 22.2.1.3. gali pasirinkti įvairius ugdymo turinio integravimo būdus, kai integruojami visi ar keli Bendrosios programos ugdymo dalykai; 22.2.1.4. gali derinti Bendrosios programos ir neformaliojo vaikų švietimo programų turinį, kurdamas integralų pradinio ugdymo turinį; 22.2.3. ugdymo procesą organizuojant kitomis ugdymo organizavimo formomis (pvz., integruotos veiklos, kūrybinių dirbtuvių, projekto ir kt.), derinant Bendrosios programos ugdymo dalykų ir neformaliojo vaikų švietimo programų turinį; 22.2.5. ugdymo procesas gali būti organizuojamas ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų (pvz., muziejuose, parkuose, artimiausioje gamtinėje aplinkoje ir pan.); 22.4. kiek pažintinei, kultūrinei, meninei, kūrybinei veiklai (toliau – pažintinė veikla) per mokslo metus skirs pamokų ar dienų atsižvelgdama į Bendrojoje programoje numatytą turinį, mokinių mokymosi poreikius bei koku būdu ją organizuos. Pažintinė veikla yra privaloma sudėtinė ugdymo proceso veiklos dalis. Ši veikla organizuojama ne tik mokykloje, bet ir kitose aplinkose: pavyzdžiui, muziejuose, atviros prieigos centruose, virtualiosiose mokymosi aplinkose ir kt.

Šios nuostatos leidžia daryti prielaidą, kad mokykla galbūt į išvardintas veiklas įtrauks ir etnokultūrinį ugdymą, bet to daryti neprivalo, rašoma, kad mokytojas gali rinktis įvairias integravimo formas, siūlymai rekomendacinio pobūdžio.

Susiduriama su problema norint įvesti privalomą etninės kultūros pamoką, ne kartą siūlyta tai padaryti pradiniam ugdyme, tačiau higienos normos apriboja pamokų skaičių per savaitę, tad lieka galimybė tik paimti pamokas iš kitų mokomųjų dalykų (lietuvių k., pasaulio pažinimo, dailės ir technologijų, muzikos, fizinio ugdymo/šokio, neformaliojo ugdymo).

(<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d41c3b115fb511e99684a7f33a9827ac?jfwid=12nbarx4pc>)

Toliau lentelėje pateikiamas minimalus pamokų, iš kurių būtų galima paimti valandas etnokultūriniam ugdymui, skaičius pradinio ugdymo bendrajai programai įgyvendinti per metus (savaitę):

1 lentelė

Dalykai	1 klasė	2 klasė	3 klasė	4 klasė	Iš viso pamokų Pradinio ugdymo programai
Lietuvių kalba	280 (8)	245 (7)	245 (7)	245 (7)	1015 (29)
Pasaulio pažinimas	70 (2)	70 (2)	70 (2)	70 (2)	280 (8)
Dailė ir technologijos	70 (2)	70 (2)	70 (2)	70 / 35* (2 / 1*)	280 / 245* (8 / 7*)
Muzika	70 (2)	70 (2)	70 (2)	70 (2)	280 (8)
Fizinis ugdymas***	105 (3)	105 (3)	105 (3)	105 (3)	420 (12)
Neformalusis švietimas	140 (4)		140 (4)		280 (8)

Pastaba:

*Mokykloje, kurios nuostatose (įstatuose) įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba.

**Minimalus pamokų skaičius lietuvių kalbai ir matematikai gali būti koreguojamas tarp klasių, atsižvelgiant į praėjusiais mokslo metais skirtą pamokų skaičių.

***Fizinis ugdymas įgyvendinamas pagal pradinio ugdymo kūno kultūros bendrąją programą.

Pamokų skaičių klasei per metus sudaro: privalomos pamokos visiems klasės mokiniams; pamokos, skiriamos mokinių ugdymosi poreikiams tenkinti; pamokos dalyko, kuriam mokytis klasė dalijama į grupes; valandos neformaliojo vaikų švietimo programoms įgyvendinti. Atsižvelgiant į bendrą pamokų skaičių pradinėse klasėse galima būtų skirti po vieną pamoką etninei kultūrai iš lietuvių kalbos pamokų, nes yra nurodyta, kad minimalus pamokų skaičius lietuvių kalbai gali būti koreguojamas tarp klasių, atsižvelgiant į praėjusiais mokslo metais skirtą pamokų skaičių. Pavyzdžiui, būtų galima etninei kultūrai skirti vieną pamoką per mėnesį iš lietuvių kalbos pamokų visus mokslo metus arba mokykla pati galėtų

nuspręsti, kurio dalyko pamoką kas mėnesį/ pusmetį skirs etninei kultūrai, pavyzdžiui, po vieną savaitinę valandą per pusmetį iš pasaulio pažinimo/ dailės ir technologijų/ muzikos/ šokio/ fizinio lavinimo ar kitų mokomųjų dalykų. Taip pat mokykla galėtų etninės kultūros ugdymui skirti po vieną neformaliojo švietimo valandą kasmet tikslinei neformalaus vaikų švietimo veiklai (būreliams, šokių kolektyvams, amatų dirbtuvėms ir kt.). 31 punkte nurodyta, kad neformaliojo vaikų švietimo valandos skiriamos, atsižvelgiant į mokinių neformaliojo švietimo poreikius, numatomus ugdymo prioritetus, mokyklos lėšas. Mokiniai renka neformaliojo vaikų švietimo programas, padedančias atsiskleisti jų pomėgiams, talentams. Rekomenduojama į neformaliojo vaikų švietimo veiklą padėti įsitraukti mokiniams, gyvenantiems nepalankiomis socialinėmis, ekonominėmis, kultūrinėmis sąlygomis, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atvykusiems ar grįžusiems iš užsienio valstybių. Neformalus etninės kultūros ugdymas padėtų mokiniams, gyvenantiems nepalankiomis socialinėmis, ekonominėmis, kultūrinėmis sąlygomis, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atvykusiems ar grįžusiems iš užsienio valstybių geriau suvokti savo etninę tapatybę, *atlikti pagrindinę pradinio ugdymo paskirtį- suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus.*

BUP III SKYRIUS. Šeštasis skirsnis. Bendrosios programos ugdymo dalykų, integruojamųjų programų įgyvendinimas. Šeštame skirsnyje aptartas ugdymo sričių / ugdymo dalykų programų įgyvendinimas: konkretūs mokomieji dalykai, taip pat nurodoma, kas ir kaip rekomenduojama mokyti integruotai. Poskirsnys 45.3. *Socialinis ir gamtamokslinis ugdymas* nurodoma, kad 45.3.1. gamtamoksliniams gebėjimams ugdytis skiriama pusė pasaulio pažinimo dalykui skirto ugdymo laiko. Rekomenduojamos ugdymo veiklos, sudarančios sąlygas ugdytis praktinius gamtamokslinius gebėjimus, todėl dalį (vieną ketvirtąją) dalykui skiriamo laiko ugdymas turėtų vykti tyrinėjimams palankioje aplinkoje, natūralioje gamtinėje (pvz., parke, miške, prie vandens telkinio ar pan.) aplinkoje. 45.3.2. socialiniams gebėjimams ugdyti rekomenduojama dalį (vieną ketvirtąją) pasaulio pažinimo dalyko laiko skirti ugdymo procesą organizuojant socialinės, kultūrinės aplinkos pažinimui palankioje aplinkoje (pvz., lankantis visuomeninėse, bendruomenių, kultūros institucijose ir pan.). Pasinaudojus šiomis rekomendacijomis pradinė mokykla galėtų skirti dalį pasaulio pažinimo dalyko laiko etninės kultūros pažinimui. 45.4. Aptariant ugdymo sritį *Fizinis ugdymas* nurodoma: 45.4.1. turi būti sudarytos sąlygos mokiniams lankyti ne mažiau kaip 105 fizinio ugdymo pamokas per metus (3 pamokas per savaitę). Viena pamoka skiriama šokio mokymui, nenurodant, kokių šokių būtų mokoma, viena šokio pamoka galėtų būti skiriama liaudies šokių ir žaidimų mokymui. Pункte 45.4.3. nurodoma, kad siekiant skatinti mokinių fizinį aktyvumą,

sveikatinimą, rekomenduojama ugdymo proceso metu pagal galimybes organizuoti judriąsias pertraukas ar fiziniam aktyvinimui skirtas veiklas. Šios veiklos taip pat galėtų būti susijusios su liaudies šokių ir žaidimų mokymusi. Aptariant ugdymo sritį *Meninis ugdymas* (dailė ir technologijos, muzika, šokis, teatras) nurodoma: 45.5.2. atsižvelgiant į mokyklos bendruomenės meninio ugdymo poreikius ir mokyklos galimybes mokykloje: 45.5.2.1. teatras gali būti viena iš meninio ugdymo sričių. Teatro gali būti mokoma kaip atskiro dalyko ar taikant jo elementus per įvairių dalykų pamokas ar neformaliojo vaikų švietimo veiklas. Mokyklos bendruomenės susitarimai dėl skiriamų pamokų teatro dalykui įtvirtinami Mokyklos ugdymo plane; 45.5.2.2. šokio programa įgyvendinama, skiriant 35 pamokas per metus (1 per savaitę) iš fiziniam ugdymui dalykui skiriamo laiko, nurodyto Bendrojo ugdymo plano 27 punkte. Taip pat teigiama, kad 45.5.2.3. gali būti organizuojamas kryptingas meninis ugdymas. Mokykla parengia kryptingo meninio ugdymo programą, kurią tvirtina mokyklos vadovas. Šios ugdymo sritys suteikia galimybes pradinio ugdymo įstaigoms pačioms nutarti, kaip organizuos ugdymo procesą, kokią kryptingo meninio ugdymo kryptį pasirinktų. Taigi gali ir visiškai nesirinkti etninės kultūros ugdymo. Tai neatitinka LR Švietimo įstatymo nuostatų dėl pradinio ugdymo paskirties – *suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, **taip pat ir etninės**, pagrindus* (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>)

Bendrajame ugdymo plano skirsnyje 47. nurodoma, kaip turi vykti integruojamųjų, prevencinių ir kitų ugdymo programų įgyvendinimas: 47.1. Į Bendrosios programos ugdymo dalykų programų turinį integruojama: 47.1.1. bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, integruojamųjų programų – Mokymosi mokytis, Komunikavimo, Darna vystymosi, Kultūrinio sąmoningumo ir kitos programos. Šių programų atskirai planuoti ir vykdyti nereikia, jos yra integruotos į Bendrosios programos turinį. Toliau nurodoma, kad į Bendrosios programos ugdymo dalykų programų turinį integruojamas 47.1.4. etninės kultūros ugdymas. Pačiam mokytojui palikta numatyti ugdymo dalykus, į kuriuos bus integruojamas Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrosios, Žmogaus saugos bendrosios, etninės kultūros ugdymo, mokyklos pasirinktų prevencinių ir kitų programų, informacinių komunikacinių technologijų ugdymo turinys.

Skirsnis 49. Mokykla, atsižvelgdama į mokyklos bendruomenės, mokinių ugdymosi poreikius, Bendrojo ugdymo plano 47.1.2 ir 47.1.3 poskirsiuose nurodytoms ugdymo programoms įgyvendinti gali skirti atskirą ugdymo laiką iš pamokų, skirtų ugdymosi poreikiams tenkinti (nedidinant mokiniui privalomų pamokų skaičiaus per mokslo metus), o

Bendrojo ugdymo plano 47.1.4 poskirsnys įvardintai etninei kultūrai ugdyti – iš neformaliojo vaikų švietimo valandų.

Trumpos išvados. Taigi 2017–2018 ir 2018–2019 mokslo metų Pradinio ugdymo bendruosiuose ugdymo planuose etninės kultūros ugdymas įvardinamas kaip viena iš integruojamųjų programų, kurias mokykla integruoja į ugdymo turinį savo nuožiūra. Taip pat 40.3 poskirsnys nurodyta, kad mokykla, atsižvelgdama į mokyklos bendruomenės, mokinių ugdymosi poreikius, gali skirti atskirą laiką etninei kultūrai ugdyti iš neformaliojo švietimo valandų. Ši nuostata nekinta ir planuojant 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų Pradinio ugdymo programos bendruosius ugdymo planus: Skirsnyje 48. nurodoma: *Mokytojas numato ugdymo dalykus, į kuriuos integruojamas Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrosios, Žmogaus saugos bendrosios, etninės kultūros ugdymo, mokyklos pasirinktų prevencinių ir kitų programų, informacinių komunikacinių technologijų ugdymo turinys.* Rekomendacinis etninės kultūros ugdymo pobūdis, etninės kultūros tik integracinis pobūdis (Pradinis ugdymas iki šiol neturi patvirtintos etninės kultūros ugdymo programos) neįpareigoja, neužtikrina visaverčio etnokultūrinio ugdymo pradinėje mokykloje.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308 patvirtintoje *Geros mokyklos koncepcijoje* teigiama, kad *žmogaus laikysena šiuolaikiniame judriame, sudėtingame, kintančiame pasaulyje prieštaringa: svarbios savybės yra atvirumas, komunikabilumas, lankstumas, adaptyvumas, tačiau ne mažiau svarbus, tapatybės, vertybinio stuburo ir asmeninės gyvenimo prasmės susikūrimas. Todėl ypač aktualus tampa asmenybės vertybinės orientacijos ugdymas – socialinis, pilietinis, dorinis asmens brandinimas.* Taigi *Geros mokyklos koncepcijoje* išsakytos nuostatos visiškai atliepia etninės kultūros ugdymo tikslus ir uždavinius. Tačiau tai neatsispindi Bendrajame ugdymo plane (BUP).

Pavyzdžiui, Pagrindinio ugdymo bendrosios programos bendrosiose nuostatose rašoma: *Etninės kultūros ugdymas yra integrali bendrojo ugdymo dalis, padedanti siekti kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslų – formuoti asmens kompetenciją, kuri reiškiasi mokėjimu pripažinti, gerbti, saugoti kultūrinę įvairovę ir dalyvauti socialiai vertingoje kultūrinės raiškos veikloje. Etnokultūrinis ugdymas prioritetiniu pripažintas įvairiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas (Žin., 1997, Nr. 2-16) nustato, kad vidaus politika turi remtis tautinės savimonės ugdymu, valstybė privalo užtikrinti lietuvių tautos etninės kultūros, kultūros savitumo ir papročių, kultūros paveldo išsaugojimą, švietimo sistema turi ugdyti tautinį sąmoningumą, pagarbą kitoms tautoms.* (<https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo->

programos/etninekultura/EK%20programa%20Pagrindinis%20ug%20zin120412.pdf). Šių nuostatų turėtų būti laikomasi ir pradiniam ugdyme, kad būtų užtikrintas etnokultūrinio ugdymo tęstinumas.

4.2. ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO GALIMYBĖS ATSIŽVELGIANT Į UGDOMŲJŲ DALYKŲ BENDRĄSIAS PROGRAMAS

Kai 2009 m. pabaigoje – 2010 metų pradžioje Etninės kultūros globos tarybos (EKGT) užsakymu buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose padėtį, išsiaiškinta, kad didelė dalis apklaustųjų mokytojų akcentavo būtinybę etninės kultūros ugdymą pradėti nuo pat pirmųjų klasių. Atsižvelgiant į tai buvo parengta Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija, kurią 2009 m. lapkričio 19 dienos įsakymu (Nr. ISAK-2365) patvirtino švietimo ir mokslo ministras. Įgyvendinant šią strategiją Lietuvių etninės kultūros draugija (LEKD) ir Ugdymo plėtotės centras (UPC) 2011 metais parengė etninės kultūros ugdymo metodines rekomendacijas ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogams.

Šiame skyriuje nagrinėsime tik rekomendacijas, skirtas pradinio ugdymo pedagogams ir tai, kiek bendrojo ugdymo programos atliepia rekomendacijas.

Įvadas. Etninės kultūros ugdymo metodinių rekomendacijų pradinio ugdymo pedagogams įvade rašoma, kad *įgyvendinant ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas siekiama, kad vaikas intuityviai susidarytų vientisą tautinės kultūros vaizdą* (<http://www.ekgt.lt/svarbu/etnine-kultura-mokykloje/>). Šiame tyrime dėmesys kreipiamas tik į pradinį ugdymą, todėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo rekomendacijos nebus tyrinėjamos. Tačiau pagal pradinio ugdymo rekomendacijas bus galima palyginti, kiek vientisas tautinės kultūros vaizdas sudaromas įgyvendinant bendrojo ugdymo programas. Rekomendacijose parodoma, *kaip per etninę kultūrą ugdyti vaikų bendrąsias kompetencijas, nurodomi svarbiausi etnokultūrinio ugdymo siekiniai*.

Etninės kultūros ugdymo metodinių rekomendacijų pradinio ugdymo pedagogams bendrosios nuostatos. Skirsnyje 1.1. rašoma, kad *etninė kultūra apima įvairias žmogaus gyvenimo sritis, dvasinę ir materialinę tautos kultūros paveldą*, išvardijamos kitos sritys. *Dėl tokio sinkretiškumo etninė kultūra gali apimti visas ugdymo sritis*. Tačiau jau išnagrinėtose bendrojo ugdymo programose matome, kad yra ne visai taip. *Etninė kultūra ugdymo procese gali būti integruojama į įvairias vaikų ugdymo(si) sritis: aplinkos, gamtos ir*

pasaulio pažinimą, dorinį ugdymą, šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos švenčių bei tradicijų pažinimą, gimtosios kalbos, muzikinių, vaidybinių, šokio ir dailės gebėjimų ugdymą(si), komunikacinę veiklą, kūno kultūrą, sveikatos puoselėjimą ir pan. Etninės kultūros integravimas pagyvina įvairias vaikų veiklas, padeda atsipalaiduoti, suteikia džiaugsmo, aktyvina vaikus, teigiamai veikia jų jausmus, padeda sukaupti dėmesį. Iš to matyti, kad etninė kultūra yra lengvai integruojama į mokomuosius dalykus, aprašoma integracijos nauda. Ir nors šios rekomendacijos yra parengtos kartu su Ugdymo plėtotės centru, joms pritaria Etninės kultūros globos tarybos švietimo ir mokslo ekspertai, tačiau ugdymo programose nėra privaloma remiantis šiomis rekomendacijomis integruoti etninės kultūros į ugdomuosius dalykus. Taigi paliekama pačiai mokyklai spręsti, koks integruotas mokymas vyks, kokie projektai bus vykdomi, kokio pobūdžio bus neformalusis ugdymas, kokią pažintinę, kultūrinę veiklą mokykla siūlys savo ugdytiniams. Tokiu būdu mokykla etnokultūrinio ugdymo gali ir visiškai atsisakyti.

Rekomendacijų bendrųjų nuostatų dalyje apžvelgiamos ir etninės kultūros sąsajos su mokomaisiais dalykais, bei kitomis ugdymo sritimis.

Gamtos, aplinkos ir pasaulio pažinimas. Ši sritis tiesiogiai siejasi su pasaulio pažinimo mokomuoju dalyku 1-4 klasėse. *Gamtos pažinimas vaikams suprantamesnis ir priimtinesnis, kai jis iliustruojamas liaudies dainomis, rateliais, žaidimais, paukščių ar gyvūnų balsų pamėgdžiojimais, erzinimais, pajuokavimais. Per tautos sukurtus mitinius vaizdinius, tautosaką ir liaudies meną vaikams atsiskleidžia tradicinė pasaulėjauta – pasaulio, gamtos reiškinių, dangaus šviesulių, žemės, augalijos, gyvūnijos ir žmonijos kilmės bei raidos suvokimas, požiūris į žmogaus vienovę su gamta. Vaikus supažindinant su aplinkos daiktais ir reiškinių <> sėkmingai pritaikomos tradicinės skaičiuotės ir dainos. <> Supažindinant su etnografiniais buities reikmenimis bei įrankiais, tradicinės sodybos buitimi, vaikai sudominami senaisiais darbais ir amatais, tradicine architektūra. Etninės kultūros pažinimas padeda geriau suprasti istoriją, suvokti sąsajas su kitomis kultūromis, o kartu pastebėti bendrus dėsningumus. Pasaulio pažinimo programos ugdymo gairės iš esmės kalba apie etninės kultūros ugdymą Pasaulio pažinimo pamokose. Nurodyti pažinimo sričių siekiniai: žmonių gyvenimas kartu, žmonių gyvenimo kaita, žmonių gyvenamoji aplinka, žmogus ir gyvoji gamta ir kt., gali būti iš esmės įgyvendinti pasitelkus etninės kultūros ugdymą. Tačiau etninės kultūros integravimo galimybės nepaminėtos.*

Šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos tradicijų pažinimas. Šioje ugdymo srityje rašoma, kad *pažindami šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos tradicijas <> vaikai giliau suvokia savo tapatumą, perima patirtį, formuojasi nuostatas gerbti ir puoselėti tradicijas. Išskirtinę reikšmę turi kalendorinių švenčių šventimas ir papročių pažinimas – tai leidžia vaikams giliau pajusti ritmingą gamtos pulsavimą ir laiko tėkmę. Reikia pasidžiaugti, kad muzikos dalyko programos ugdymo gairėse numatoma išmokti dainų iš tėvų ir senelių, dailės pamokų metu ugdymo gairėse rekomenduojama lankyti vietos dailininkų ir tautodailininkų dirbtuves, teatro dalyko struktūroje numatoma teatro sąsajų su <> vietos bendruomenės kultūriniu gyvenimu aiškinimasis, šokio dalyko 3 - 4 klasių koncentro veiklos sričių aprašyme teigiama, kad mokiniai turėtų pastebėti ir vertinti, kaip šokis susijęs su šeimos, klasės mokyklos, bendruomenės tradicijomis. Teminė sritis Šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos tradicijų pažinimas lietuvių kalbos programoje konkrečiai nėra įvardinta, tačiau Programoje nurodoma, kad per pamokas aptariant konkrečias temas pasitelkiami pavyzdžiai iš tautosakos. Programa skatina pažinti savo tautos kultūrą, ugdymo procese integruojamos veiklos sritys, viena iš jų - kultūros pažinimo pradmenys; siūloma sekti pasakas, sakmes, padavimus, skaityti tautosakos tekstus; skaityti knygas, sudarytas iš liaudies kūrybos ir kt.*

Taigi matome, kad pradinio ugdymo dalykų bendrosios programos numato bendradarbiavimą su bendruomene, skatinimą pažinti savo socialinę aplinką, skiria dėmesio vaikų bendruomeniškumo ugdymui, taip parodydamos jo svarbą.

Dorinis ugdymas. *Paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo mokymasis panaudojant įvairius tautosakos ir papročių pavyzdžius <> moko elementarių elgesio ir bendravimo normų, padeda ugdytis emocijas ir elgesio kultūrą, formuoja dorinės asmenybės nuostatas. Programa siūlo nagrinėjant mokinio santykį su pasauliu remtis tautosaka kaip išminties šaltiniu, mokoma suprasti patarles. Mokoma suvokti tautinį tapatumą, skatinti šeimos, tautos tradicijų bei vertybių puoselėjimą.*

Gimtoji kalba. *Liaudies pasakos, padavimai, sakmės, skaičiuotės, žaidinimai, tradiciniai paukščių ir gyvūnų balsų pamėgdžiojimai, patarlės, mįslės, greitakalbės, dainos ir kita tautosaka, įvairių regionų tarmių pažinimas ir savos tarmės puoselėjimas ugdo meilę gimtajai kalbai <>. Rečitatyviniai folkloro žanrai (skaičiuotės, erziniai, pamėgdžiojimai, greitakalbės ir kt.) padeda ugdyti vaikų aiškią dikciją ir artikuliaciją. Programoje skirtos pamokos etninei kultūrai pažinti. Programa skatina pažinti savo tautos kultūrą, ugdymo procese integruojamos veiklos sritys, viena iš jų - kultūros pažinimo pradmenys; siūloma sekti pasakas, sakmes, padavimus, skaityti tautosakos tekstus; skaityti knygas, sudarytas iš liaudies kūrybos; klausytis smulkiosios tautosakos kūrinių (ypač eiliuotų), pasakų be galo; minti mįsles; klausytis*

vaikams skirtų liaudies dainų, rekomenduojama tarmiškai sekti pasakas ir kt. Taigi Programa atitinka pateiktas *Etninės kultūros pradinio ugdymo metodines rekomendacijas*.

Muzika. Rekomendacijose rašoma, kad *muzikinis folkloras – tai puiki balso lavinimo, ritmo, intonavimo, derinės bei harmoninės klausos, muzikinės atminties mokykla <>. Seniausios kilmės liaudies muzika atitinka mažų vaikų muzikinį intelektą*. Tačiau pagal muzikos dalyko bendrojo ugdymo programą didelio dėmesio folklorui neskiriama. Pagal programą užtenka pažinti tradicinius lietuvių muzikos instrumentus bei žinoti kelias lietuvių liaudies dainų rūšis.

Dailė ir technologijos. Rekomendacijos teigia, kad *tradicinės ornamentikos, pasakojamosios ir dainuojamosios tautosakos motyvų pavaizdavimas dailės darbuose aktyvina vaikų vaizduotę <>. Praktinis tradicinių amatų gaminimas leidžia vaikams įgyti naudingos darbinės patirties, suteikia tradicinių amatų ir verslų pažinimo pradmenis*. Palyginant šias rekomendacijas su bendrojo ugdymo programa matome, kad dailės dalyko programos uždaviniuose numatyta mokinių supažindinimas su Lietuvos bei pasaulio meno paveldu, skiriamas dėmesys tautodailei. Tačiau technologijų bendrojo ugdymo programa etninės kultūros integracijos nenumato.

Šokis. *Liaudies ratelių ir žaidimų, o paaugus ir tradicinių šokių, mokymasis vaikui suteikia galimybę lavinti savo judesius, jų koordinaciją <>. Laipsniškas vis sudėtingesnių liaudies rateliams ir šokiams būdingų figūrų įvaldymas lavina fizinę vaikų galias, choreografinę plastiką, kartu leidžia pastebėti įvairių choreografinių piešinių bei figūrų sąsajas su liaudies ornamentika*. Tačiau lyginant šias gaires su šokio dalyko bendrojo ugdymo programa sąsajų yra nedaug. Pagal ugdymo programą tik 3-4 klasės ugdymo koncentre yra numatyta etnokultūrinio ugdymo. Mokiniai turėtų gebėti *išvardyti įvairius kalendorinių švenčių žaidimus, ratelius, šokius ir atlikti jų fragmentus*. Taigi užtenka tik žinoti ir mokėti kelis fragmentus. Mokytojas labai sėkmingai gali įgyvendinti šokio bendrojo ugdymo programą neišmanydamas šokamojo lietuvių liaudies folkloro ir į ugdymo procesą folklorą įtraukdamas tik formaliai.

Kūno kultūra. *Kūno kultūrai ar rytinei mankštai sėkmingai pritaikomi ne tik vikrumo, bet ir kiti sportiniai liaudies žaidimai, tradiciniai šokiai, rateliai, skaičiuotės, skanduotės, liaudies muzikos įrašai ir pan. Tai <> skatina jų aktyvumą. Augant vaikui vis sudėtingesnių tradicinių sportinių žaidimų įsisavinimas ugdo fizinę ištvermę, lavina komandinio žaidimo įgūdžius*.

Iš ugdomųjų dalykų aprašymų gali susidaryti vaizdas, kam mokykloje vaikai turėtų būti mokomi vien etninės kultūros, tačiau taip nėra. Pačiose rekomendacijose išdėstoma

mintis, kad *etninė kultūra nėra statiška ir patiria tam tikrą raidą, siejasi su šiuolaikine kultūra. Ugdymo procese būtina jausti pusiausvyrą tarp tradicijų ir naujovių, puoselėti jų darną siekiant išugdyti vaikų nuostatas perimti tautinio ir kultūrinio tapatumo tęstinumą. Vaikai stebėtinai lengvai priima ir suvokia protėvių pasaulį, kadangi jų amžiui būdinga mitiniams vaizdiniais ir pasakoms imli pasaulėjauta. Tuo pačiu reikėtų juos skatinti pastebėti tradicijomis grindžiamas šiuolaikines vertybes, išnaudojant modernių technologijų teikiamas galimybes pažinti etnokultūrinę įvairovę.* Ši citata apie tradicijų ir inovacijų dermę yra pakankamai moderni. Ja remiantis etninė kultūra pristatoma ne kaip muziejinis statiškas objektas, tačiau kaip gyvas, nuolat kintantis organizmas. Muzikos pamokose galima improvizuoti liaudies dainų tematika, išlaikant liaudies muzikos motyvus, tradiciniais instrumentais galima muzikuoti bet kurio žanro muziką, naudojant tradicinius lietuvių liaudies dailės raštus kurti šioms dienoms reikalingus ir naudingus aksesuarus, pasitelkiant senuosius gamtinius papročius šiuolaikiškai kalbėti apie ekologines problemas ir kt. Tačiau turime pastebėti, kad ugdomosiose programose numatytas etnokultūrinis ugdymas yra gana statiškas. O dažnu atveju ir minimas taip, kad programą būtų galima įgyvendinti tam skiriant mažai dėmesio, arba visai jo neskiriant.

Kad etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos pradinio ugdymo pedagogams yra pakankamai šiuolaikiškos patvirtina ir tai, kad šiose rekomendacijose dėmesys skiriamas ne tik dalykiniam vaiko ugdymui, tačiau ir bendrųjų kompetencijų ugdymui. Rekomendacijose yra aptariamos šešios svarbiausios kompetencijos. Tai:

- socialinė (socialumo) kompetencija;
- komunikavimo kompetencija;
- pažinimo kompetencija;
- meninė (iniciatyvumo ir kūrybingumo) kompetencija;
- sveikatos saugojimo (asmeninė) kompetencija;
- mokėjimo mokytis kompetencija.

Socialinė kompetencija. Šios kompetencijos ugdymui būtinas vaiko dalyvavimas bendruomenėje (klasė, mokykla, šeima, gyvenamoji aplinka) ir atvirkščiai: bendruomenės dalyvavimas vaiko ugdyme. Taip yra perimamos tradicijos, paprotinės elgesio normos. Šiomis dienomis daug kalbama apie susvetimėjimą, bendruomenių nebuvimą, o etninės kultūros ugdymas yra neatsiejamas nuo bendruomeniškumo. Tai priemonė, kuria galima ir būtina pasinaudoti skatinant artimų ryšių palaikymą tarp skirtingų kartų. Žinios apie praeitį vaikams leidžia suvokti gyvenimo kaitą, sužinoti kaip anksčiau gyveno jų bendraamžiai (piemenavimo tradicijos) ir palyginti buities sudėtingumą. Kasdienybės pasikeitimo suvokimas

skatina vaikus mąstyti pozityviai, padeda suvokti, kad mokėjimas džiaugtis ateina ne su buitės lengvumu ir galimybėmis, o su vidiniu nusiteikimu. Šios kompetencijos ugdyme svarbią vietą užima liaudies pasakos, kuriose atsispindi teigiamos žmonijos vertybės. Pasakas lengva integruoti į visus mokomuosius dalykus priderinus pasakos pagrindinę mintį prie pamokos temos. Tačiau ugdymo programose pasakos minimos tik dorinio ugdymo ir lietuvių kalbos pamokose.

Komunikavimo kompetencija. Ši kompetencija pasitarnauja kalbos raiškai per žaidimus, lopšines, skaičiuotes, garsų pamėgdžiojimus, greitakalbes, žaidimus, pasakas be galo, juokų pasakas, pasakas apie gyvūnus. Tai ne tik gerina kalbos raišką, bet ir vaizdingumą, o kuriant ir improvizuojant pagal smulkiąją tautosaką lavinamas vaikų kūrybiškumas. Ugdyti komunikavimo kompetenciją padeda ir rekomendacijose aprašomas metodas, kuomet vaikai iš tėvų ir senelių užrašinėja pasakojimus. Tai lyg ekspedicijos pagrindai, tačiau tuo pačiu stiprinimas ryšys tarp kartų. Neverbalinio komunikavimo ugdymui pasitarnauja tradiciniai šokiai.

Pažinimo kompetencija. Ši kompetencija labai glaudžiai siejasi su kitomis, kompetencijomis, domintis savo šeimos ir giminės tradicijomis, bendruomenės ir tautos tradicijomis ugdoma ne tik pažinimo kompetencija, bet ir komunikavimo. Šią kompetenciją rekomendacijose siūloma ugdyti per domėjimąsi tradiciniais amatais, juos puoselėjančiais žmonėmis, taip pat per domėjimąsi praeities ir dabarties įvykiais, tautos vertybėmis savo ir kitų tautų kultūrine įvairove. Šios kompetencijos ugdymas, kaip ir kitų, tik patvirtina etninės kultūros sinkretiškumą ir gyvybingumą. Pažindami žaltį biologiškai vaikui suteikiame tik pažinimą, o pažindami ir per tautos papročius įskiepijame vaikui pagarbą gyvūnams, taip pat ir augalams ir visai mus supančiai gamtai.

Meninė (iniciatyvumo ir kūrybingumo) kompetencija. Apie iniciatyvumą ir kūrybingumą ugdyme šiuo metu kalbama daug. Tačiau yra dar vienas svarbus dalykas, kuris minimas gerokai rečiau, tai klausymas. Gebėjimas išklausyti iki galo, nepertraukiant. Remiantis šiomis rekomendacijomis klausymosi vaikai nesunkiai mokosi per pasakojamąją tautosaką, kadangi mitinis pasaulis, pasakos vaikams yra gan artimos. Išklausę tautosaką vaikai gali ją pritaikyti kūrybinėje veikloje: kuriamuose spektakliuose, rengiamose šventėse, vakaronėse ir ne tik savo ugdymo įstaigose, bet ir šeimoje, giminėje ar bendraamžių aplinkoje. Taip pat šios kompetencijos ugdyme aptariamas ir vaikų prigimtinis noras muzikuoti gamtos priemonėmis (akmenukais, ladzelėmis ir pan.). Tai glaudžiai siejasi su senaisiais liaudies

instrumentais, piemenų muzikavimu, kuomet muzikos instrumentą pasigamindavo iš tos aplinkos, kuri supdavo piemenis. Prigimtinis noras muzikuoti buvo stiprus, nes retas kuris vaikas nemokėdavo švilpti birbyne, švilpyne ar kitu savo paties pasigamintu muzikos instrumentu. Rimtas muzikos instrumentas mažam vaikui gali būti per sudėtingas ir tokiu būdu jo meilė muzikavimui nyksta, nes neskatinamas muzikavimas artimoje vaiko aplinkoje esančiais daiktais. Muzikos dalyko bendrojo ugdymo programoje rašoma, kad mokiniai dainuoja akomponuojant muzikos instrumentui, kaip pavyzdys paminimos kanklės. Taip pat rašoma, kad muzikos kabinete turėtų būti perkusinių instrumentų (*akmenukų, gerai skambančių lazdelių. Barškučių, tamburinas, K. Orfo instrumentų komplektas, įvairūs būgneliai, skudučiai ir kt., atsižvelgiant į galimybes*). Taigi jei muzikos pamokose yra galimybė muzikuoti paprastais muzikos instrumentais, tikėtina, kad vaiko muzikinis intelektas ugdomas.

Sveikatos saugojimo (asmeninė) kompetencija. Ši kompetencija ugdoma vaikus supažindinant su *tradicinėje kultūroje gyvavusiais sveikatos tausojimo papročiais, liaudies medicina*, maistiniais mūsų krašto augalais ir jų panaudojimu. *Būnant gamtoje ugdomos tradicinės saugaus elgesio joje nuostatos* (kaip elgtis perkūnijos metu, prie vandens telkinių, pamačius gyvatę ir kt.) Prie šios kompetencijos prisideda ir jau ne kartą minėti vikrumo žaidimai, rateliai, šokiai ar bet kuri kita aktyvi veikla. Pagal rekomenduojamas veiklas šiai kompetencijai ugdyti matome, kad jos nesunkiai pritaikomos, šokio, kūno kultūros, pasaulio pažinimo, lietuvių kalbos pamokose.

Mokėjimo mokytis kompetencija. *Taikant vaikui įprastus pažinimo ir veiklos būdus (<>), vaikai skatinami keliais skirtingais būdais tikslingai ieškoti informacijos apie etninę kultūrą, ją aptarti, kūrybiškai taikyti įgytas etnokultūrines žinias ir gebėjimus. Klausantis liaudies dainų ir pasakų, jie skatinami vis ilgiau susikaupti ir išlaikyti dėmesį. Kuo įvairesni mokymosi būdai, tuo geriau vaikai įsisavina mokomuosius dalykus. Jeigu tai, ką reikia išmokti įmanoma realiai pajusti ir panaudoti gyvenime, tai daug geriau įsimenama. Neformaliajame ugdyme jau senai stengiamasi mokomuosius dalykus pateikti patirtinio mokymosi būdu. Etninės kultūros ugdymas labai lengvai patiriamas ir patikrinamas kasdienoje, nes tai yra tam tikros tautos gyvenimo būdas. Todėl mokiniui pateiktos žinios, paremtos etnine kultūra yra lengviau suprantamos ir įsimenamos.*

Rekomenduojami etnokultūrinio ugdymo(si) organizavimo metodai ir formos. Pagal parengtas rekomendacijas matome, kad efektingam ugdymui užtikrinti reikia *sudaryti sąlygas kuo daugiau patirti, patiems išgyventi bei mėginti tai išreikšti.*

Rekomendacijose yra išskirti metodai ir formos, kurie būtini organizuojant etnokultūrinį ugdymą. Tai:

- buvimas kartu (tai ugdymas pavyzdžiui, spontaniško, į vaiką orientuoto ugdymo);
- kūrybinės raiškos skatinimas (*mokymasis nejučia tampa kūrybiniu procesu*);
- žaidimas (*vidinės drausmės, savireguliacijos, susivaldymo priemonė. <> Liaudies žaidimai su taisyklėmis pratina žaisti lygiomis teisėmis, priimti taisyklę, kaip visiems privalomą, mokytis ją gerbti kaip susitarimo dalyką*);
- grupinė ar individuali veikla (*tradicijų integravimas rengiant šventes, pramogas, vakarones, koncertus ir kt.*);
- pažintinės išvykos;
- susitikimai su liaudies meistrais;
- susitikimai su dainininkais;
- susitikimai su tautodailininkais;
- šeimų vakaronės;
- kalendorinės šventės;
- kraštotyrinė veikla;
- kultūros paminklų tvarkymo talkos;
- vaikų dalyvavimas vietos bendruomenės tradiciniuose renginiuose;
- dalyvavimas folkloro koncertuose;
- dalyvavimas folkloro konkursuose;
- dalyvavimas folkloro vakaronėse;
- dalyvavimas projektuose.

Šias rekomenduojamas veiklas nesunkiai galima derinti prie bendrojo ugdymo proceso, tačiau *labai svarbu vaikų etnokultūrinio ugdymo pernelyg neperkrauti „parodomaisiais“ renginiais, kai dėl jų gausos pamiršamas vaikas*. Svarbu, kad vaikas dalyvautų procese, turėtų galimybę stebėti, bandyti ir suprasti.

Pagal rekomendacijas mokykla gali pasirinkti įvairius etnokultūrinio ugdymo modelius. Ugdymas gali būti organizuojamas:

- įgyvendinant projektus;
- ugdant bendrąsias kompetencijas etninės kultūros pagrindu;

- numatant pagrindines etninės kultūros temas;
- organizuojant išvykas, panaudojant edukacines programas;
- įgyvendinant tėvų pasiūlytas idėjas.

Tačiau čia susiduriame su ta pačia problema, kaip ir įgyvendinant bendrojo ugdymo programas. Jeigu mokykla gali pasirinkti, tai gali ir nepasirinkti arba etnokultūrinis ugdymas gali būti organizuojamas chaotiškai, fragmentiškai. Tuomet ugdymas neduos norimų rezultatų, nes mokiniui bus sunku suvokti visumą. Todėl rekomendacijose skiriama dėmesio išaiškinti, kodėl reikalinga sukurti tinkamą aplinką etnokultūriniam ugdymui. Kaip vienas iš svarbiausių veiksnių minimas *teigiamas pedagogo požiūris ir meilė etninei kultūrai*. Be šią sritį išmanančio pedagogo kokybiškai integruoti į etninę kultūrą į ugdymo procesą visgi būtų sudėtinga. Kitas veiksnys – bendruomeniškumas, tai artimi mokytojo ir mokinių santykiai, šeimos įsitraukimas į ugdymo procesus ir veiklas mokykloje. Taip pat teigiama, kad ugdymo aplinka turėtų būti kūrybiška, *turėtų atitikti tradicinės kultūros dvasią <>. Ugdymo aplinkoje turėtų būti priemonių, padedančių geriau pažinti tradicinę kultūrą* (leidiniai, garso ir vaizdo įrašai, liaudiški muzikos instrumentai ir t.t.).

Rekomendacijose kalbama ir apie išvykų naudą. Jos suaktyvina vaikus, vaikai lengviau įsimena gautą informaciją. Išvykų metu stipriai ugdomas klasės bendruomeniškumas, vaikai mokosi būti viešumoje pagal visuomenei priimtinas elgesio normas. Jie turi progą teorines žinias papildyti, praplėsti, įgyti jas per patirtį. Viena yra suskaičiuoti, per kiek kilometrų žmogus nueina tam tikrą atstumą, o visai kas kita yra pajauti, per kiek laiko tokį patį atstumą galima nueiti šaligatviu ar pievos takeliu.

Sąveika su tėvais ir vietos bendruomene etnokultūrinio ugdymo procese.

Svarbi sėkmingo etnokultūrinio ugdymo(si) sąlyga – ugdymo įstaigos ir tėvų (ar globėjų) bendradarbiavimas <>. Svarbu aptarti ir tėvų (globėjų) puoselėjamas religines nuostatas, išsiaiškinti jų požiūrį į etninei kultūrai būdingą senosios pasaulėžiūros ir krikščionybės persipynimą, kiek jiems priimtinas vienos ar kitos religijos išryškėjimas etnokultūrinio ugdymo procese. Tai vienas iš svarbiausių sakinių, kalbančių apie mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą. Šiose rekomendacijose ne kartą yra minima kultūrinė įvairovė, tautinė įvairovė, kitų etninių grupių pažinimas ir domėjimasis jų tradicijomis ir papročiais. Tai tolerantiškas ir šiuolaikiškas požiūris tiek į mokymąsi, tiek į pačią etninę kultūrą. Pedagogas šiomis dienomis susiduria keliatautėmis klasėmis, kuomet dėl migracijos vienoje klasėje mokosi kelių skirtingų tautų vaikai, kuomet jie turi skirtingus religinius įsitikinimus. Rekomendacijos skatina priimti įvairovę ir ją pažinti neįtikinėjant viena teisinga tiesa, o supažindinant su įvairiomis etninėmis grupėmis ir jų papročiais. Tai ypač svarbu šiandieninėje visuomenėje, kuomet žmonės

intensyviai migruoja, vaikai gimsta mišrioje šeimoje ir pasaulis pamažu vienodėja. Išlaikyti identitetą yra lygiai taip pat svarbu, kaip ir pažinti kito identitetą, bei suvokti, kad kito etninės pažiūros jam yra lygiai tiek pat svarbios, kaip ir mums savosios. O rekomendacijose akcentuojama tėvų ir vietos bendruomenės svarba ugdant vaikų etniškumą tik patvirtina faktą, kad etniškumas yra tam tikros grupės bendrai pripažįstamas pasaulio suvokimas, kad jis ugdomas bendruomenėje ir perimamas iš karto į kartą.

Regioninio savitumo išryškinimas. Ugdant etninę kultūrą svarbu atsižvelgti į regioniškumą. Rekomendacijose nurodoma, kad labiausiai paveikus ir naudingas yra vietinis folkloras, kad rekomenduojama „neversti“ tekstų į bendrinę kalbą, o išlaikyti tarmiškumą. Tačiau čia taip pat gali kilti problemų, kadangi tarmiškumas nyksta ir gebėjimas atskirti vietinę kalbą dažnai priklauso nuo mokytojo. Išmanymo reikalauja ir vietos papročių ir tradicijų pateikimas mokiniams. Perteikti etninę kultūrą per savo krašto regiono ypatumus reikia gilesnių etnokultūrinių žinių.

Kitų tautų ir kultūrų pažinimas. Apie tai kalbama daugelyje rekomendacijos vietų, tačiau ši tema išskirta ir atskirai, kaip viena iš svarbesnių. Rekomendacijose rašoma, kad *etnokultūrinis ugdymas sudaro prielaidas ne tik savo tautos, bet ir kitų tautų, pasaulio kultūrų įvairovei pažinti bei perimti*. Grįžtame prie jau išsakytos minties, kad etninės kultūros ugdymas nėra uždaras vienos tautos papročių ir tradicijų perėmimas. Tik sužinant kitų tautų tradicijas ir jas palyginant ryškiau išryškėja tautų bendrumai ir skirtumai. Taip lengviau suvokiami atskirų tautų giminystės ryšiai ir žmonijos istorija. Kitų tautų etniškumo pažinimas pasitarnauja ir keliaujant. Vaikai lengviau suvokia kultūrinius skirtumus, kelionėse prisitaiko prie šalies ypatumų, žino, kad skirtingose šalyse gali būti visiškai skirtingos bendravimo normos. Šis suvokimas ugdo pagarbą kitoms tautoms ir jų papročiams. Šiuolaikiniai mokiniai turi dideles galimybes keliauti po pasaulį, gyvena mišrioje šeimoje, migruoja, todėl svarbu žinoti ne tik savo šalies tradicijas, bet ir kitų šalių bei tautų ar religinių grupių. Tai dar kartą įrodo rekomendacijų inovatyvumą, atliepiančią šiandienines aktualijas.

Kitos sėkmingo etnokultūrinio ugdymo(si) prielaidos. Šioje dalyje aptariama dažna problema – nepakankamas pedagogų pasirengimas įgyvendinti etnokultūrinio ugdymo siekius. *Ši problema konstatuojama ir Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-2365 (Žin., 2009, Nr. 138-6089). <> dėl to būtina parengti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas, skirtas etninės kultūros ugdymo kompetencijoms tobulinti.*
<https://www.upc.smm.lt/projektai/pkt/naujienos/modelis.php>

Rekomendacijose numatomos galimybės, kaip pedagogai galėtų tobulintis asmeniškai. Rekomendacijose yra pristatomos metodinės priemonės, gerieji pavyzdžiai bei rekomenduojamų metodinių priemonių, literatūros, šaltinių ir naudingų nuorodų sąrašas, kurį sudaro net 619 vienetų.

Rekomenduojami etnokultūrinio ugdymo siekiniai ir turinio gairės įgyvendinant pradinio ugdymo programas. Šioje rekomendacijų dalyje kalbama apie konkrečius tikslus, uždavinius bei turinio gaires 1 - 2 ir 3 - 4 klasių centruose. *Pagrindinis etnokultūrinio ugdymo siekis įgyvendinant pradinio ugdymo programą – sudaryti vaikui sąlygas įgyti svarbiausių etninės kultūros reiškinių bei vertybių pažinimo ir suvokimo pradmenis, tapti tradicijų perėmėju tenkinant savo prigimtinius žaidybinius, kūrybinius ir pažinimo poreikius.* Turinio gairės rekomendacijose aprašomos išsamiai, atsižvelgiant į vaiko amžių, pateikiami rekomenduojami žaidimai, pasakos, konkrečios ugdymo temos. Taip pat yra nurodyta, kaip turinio gaires pritaikyti kitų tautinių grupių etnokultūriniam ugdymui.

Išsamiau ugdymo turinys bus nagrinėjamas lyginant su ugdomųjų dalykų bendrojo ugdymo programomis, taip pat bus palygintos rekomendacijose ir bendrosiose ugdymo programose esančios ugdymo gairės.

1 - 2 klasių koncentras. Rekomendacijose pateikiamos etnokultūrinio ugdymo gairės pagal sąlygiškai įvardytas 8 temas, iš kurių viena turi 5 potemes (matematiškai skaičiuojame kaip 12 temų), nurodomos galimybės jas integruoti į įvairių dalykų pamokas, taip pat pateikiami rekomenduotini kūriniai.

Gimtoji kalba. 11 rekomenduojamų temų. Daugiausia rekomenduojamų temų siūloma integruoti į lietuvių kalbos pamokas. Iš galimų 12 temų net 11 gali būti integruota į gimtąją kalbą. Tai:

- Žmogus ir šeima;
- Čia mano gimtinė ir namai;
- Elgesys ir vertybės;
- Kas nedirba, tas nevalgo;
- Mes ir piemenėliai;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (kalba);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (muzika);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (šokiai ir žaidimai);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba).

Programos uždaviniuose nurodomas siekis, kad mokinys ugdytųsi poreikį nuolat tobulinti savo kalbą, pažinti savo tautos kultūrą. Kultūra paminėta plačiąja prasme, jos sritys neišskirtos. Lietuvių kalbos bendrojo ugdymo programoje iš esmės neapžvelgiama galima tematika, nesiūloma nagrinėti konkrečių temų, programos gairėse apibendrintai akcentuojamas siekis ugdyti vaikų gebėjimą skaityti, klausyti, pasakoti, vaidinti, rašyti įvairaus tipo tekstus, taip pat ir tautosakos. Mokoma skirti pasaką, dainą, mįslę, skaičiuotę, pamėgdžiojimą, eiliuotą ir neeiliuotą kūrinį. Daugiausiai lietuvių kalbos programa turi sąsajų su Rekomendacijose nurodytomis temomis: *Elgesys ir vertybės*; *Iš liaudies kūrybos skrynelės (kalba)*; *Iš liaudies kūrybos skrynelės (muzika)*; *Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba)*. 1-2 klasių Lietuvių kalbos programoje yra apie 10 temų, kurias galima būtų sieti su Rekomendacijose nurodytomis temomis ir rekomenduojamomis gairėmis.

Muzika. 9 rekomenduojamos temos. Antra pagal integruojamų temų skaičių yra muzikos pamoka. Pagal rekomendacijas į šį ugdomąjį dalyką galima integruota 9 iš 12 etnokultūrinių temų. Tai:

- Žmogus ir šeima;
- Čia mano gimtinė ir namai;
- Kas nedirba, tas nevalgo;
- Mes ir piemenėliai;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (muzika);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (šokiai ir žaidimai);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba);

Muzikos dalyko bendrojo ugdymo programoje pagal šias rekomendacijas randamos tik dvi temos. Tai *Laikas ir kalendorius* bei *Iš liaudies kūrybos skrynelės (muzika)*. Šios dvi temos siejasi su bendrojo ugdymo programoje numatytais ugdymo gairėmis tuo, kad mokiniai sužino apie kalendorines dainas bei susipažįsta su tradiciniais muzikos instrumentais. Tačiau net ir šios dvi temos nėra išbaigtos, nes pagal bendrojo ugdymo programoje numatytas ugdymo gaires nebelieka paukščių, žvėrelių ar gamtos garsų pamėgdžiojimų, paukščių erzinių, o susipažinimą su tradiciniais muzikavimo instrumentais apriboja jų buvimas muzikos kabinete.

Šokis. 9 rekomenduojamos temos. Šokio dalykas, kaip ir muzikos, yra antras pagal integruojamų į ugdomąjį dalyką temų skaičių. Iš rekomendacijose numatytų 12 etninės kultūros temų į šokio pamokas integruojamos net 9. Tai:

- Žmogus ir šeima;
- Čia mano gimtinė ir namai;
- Elgesys ir vertybės;
- Kas nedirba, tas nevalgo;
- Mes ir piemenėliai;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (šokiai ir žaidimai);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba).

Šokio dalyko bendrojo ugdymo programoje pagal šias rekomendacijas randamos tik viena tema – *Laikas ir kalendorius*. Pagal bendrojo ugdymo programą vaikai šokio pamokose išmoka kalendorinių švenčių šokių ir žaidimų.

Pasaulio pažinimas. 8 rekomenduojamos temos. Trečias ugdomasis dalykas, pagal rekomendacijose numatytų etnokultūrinių temų integravimą į ugdomąjį dalyką yra pasaulio pažinimas. Į šį dalyką siūloma integruoti 8 iš 12 galimų temų. Tai:

- Žmogus ir šeima;
- Čia mano gimtinė ir namai;
- Elgesys ir vertybės;
- Kas nedirba, tas nevalgo;
- Mes ir piemenėliai;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (kalba).

Rekomendacijose nurodytos temos ir ugdymo gairės atitinka Pasaulio pažinimo programoje įtrauktas 6 temas/teminius ciklus, susijusius su etnine kultūra. Programos ugdymo gairės siūlo nagrinėti šias Rekomendacijose bei ugdymo gairėse esamas temas: *Žmogus ir šeima; Čia mano gimtinė ir namai; Elgesys ir vertybės; Laikas ir kalendorius*.

Etika. 6 rekomenduojamos temos. Lygiai pusė rekomendacijose numatytų etnokultūrinių temų pagal rekomendacijų turinio gaires galima integruoti į etikos dalyko pamokas. Tai šešios temos:

- Žmogus ir šeima;
- Čia mano gimtinė ir namai;
- Elgesys ir vertybės;

- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (kalba).

Programa siūlo nagrinėjant mokinio santykį su pasauliu remtis tautosaka kaip išminties šaltiniu. Siūloma aptarti tarmes, būdingiausias tradicines tautos šventes. Mokoma suvokti tautinį tapatumą, skatinti šeimos, tautos tradicijų bei vertybių puoselėjimą; branginti gimtojo krašto gamtos ir kultūros paveldą, vertybes. Etikos programoje numatytos 3 teminės sritys, susijusios su šiomis rekomendacijose nurodytomis temomis ir ugdymo gairėmis: *Žmogus ir šeima, Čia mano gimtinė, Elgesys ir vertybės, Laikas ir kalendorius*.

Dailė. 6 rekomenduojamos temos. Dailės pamokos taip pat pasižymi tuo, kad į šio dalyko mokymo turinį nesunkiai integruojama etninė kultūra. Nes net pusė numatytų etninės kultūros temų gali būti integruojamos į dailės ugdymo procesą. Tai:

- Čia mano gimtinė ir namai;
- Kas nedirba, tas nevalgo;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba);
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (dailė).

Tačiau dailės dalyko bendrojo ugdymo programoje pagal šias rekomendacijas randamos tik dvi temos. Tai *Laikas ir kalendorius* bei *Iš liaudies kūrybos skrynelės (dailė)*. Pagal bendrojo ugdymo programą vaikai išmoka *atpažinti ir išvardyti tautodailės kūrinius (kraičio skrynias, kaukes, margučius, verbas ir kt.) ir savais žodžiais nusakyti, kuo jie vertingi (senolių atmintis, liaudies meistrų sukurti, rankų darbas, būdingi raštai, spalvos ir simboliai)*, taip pat *pastebėti tautodailės ryšį su etnokultūrinėmis tradicijomis ir papročiais* bei *tautodailės formas (margučius, verbas, kaukes ir kt.) susieti su kalendorinėmis šventėmis* ir pan.

Tikyba. 4 rekomenduojamos temos. Lieka tik 4 ugdomieji dalykai, į kurių ugdymo procesą pagal rekomendacijas integruojama mažiau negu pusė numatytų temų. Vienas iš jų – tikyba. Į šio dalyko ugdomąjį turinį pagal etninės kultūros ugdymo rekomendacijas galima integruoti 4 temas:

- Čia mano gimtinė ir namai;
- Elgesys ir vertybės;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje;
- Laikas ir kalendorius.

Tačiau išanalizavus bendrąją ugdymo programą rasta tik viena tema, kuri labai aiškiai atitinka rekomendacijas. Tai tema *Bendravimas ir sutarimas* (11.6.2.2). *Bendravimas šeimoje*. Pagal šią temą ugdymo gairių nuostatos nurodo kalbėti apie šeimos tradicijas, pažinti savo tautos kultūrą. Iš teminių sričių formuluočių matomos galimybės integruoti etninę kultūrą, akcentuojamos tradicijos, tautos kultūra, siūloma puoselėti tradicinę kultūrą per neformalųjį ugdymą, šventes.

Technologijos. 4 rekomenduojamos temos. Technologijų dalykas pagal integralumą yra toje pačioje pozicijoje, kaip ir tikyba. Į šio dalyko ugdymo turinį pagal rekomendacijas galimos integruoti 4 etnokultūrinės temos:

- Čia mano gimtinė ir namai;
- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba);
- Iš liaudies kūrybos skrynelė (dailė).

Tačiau palyginus rekomendacijų ugdymo turinį su bendrosios programos ugdymu turiniu etninės kultūros padėtis technologijų pamokose yra nepavydėtina. Šio ugdymojo dalyko bendroji programa koncentruojasi į techninį atlikimą, o turinį paliekama pasirinkti dalyko mokytojui. Dėl šių priežasčių lyginant abiejų dokumentų ugdymo turinio gaires bendrojo ugdymo programa neatliepia nei vienos iš rekomendacijose numatytų integruojamų temų.

Teatras. 2 rekomenduojamos temos. Pagal rekomendacijas į teatro pamokų turinį lengvai integruojamos dvi etnokultūrinės temos. Tai:

- Laikas ir kalendorius;
- Iš liaudies kūrybos skrynelės (vaidyba).

Nors teatro dalyko bendrojo ugdymo programa etninės kultūros atžvilgiu atrodo skurdoka, tačiau lyginant ją su rekomendacijose teatro pamokoms priskiriamu turiniu, matome, kad etninės kultūros kiekis ugdymo procese panašus. Pagal bendrojo ugdymo programos turinį abi šios temos teatro pamokose yra nagrinėjamos. Programoje yra siūloma kūrybinių minčių semtis iš lietuvių tautosakos. Taip pat siūloma kurti teatrinės programas tradicinėms mokyklos šventėms. Žinoma, šios šventės nebūtinai siejasi su tradiciniu lietuvių kalendoriumi, tačiau pavyzdžiuose minimos Kalėdos, Užgavėnės. Galbūt teatro pamokose tradicinis lietuvių švenčių kalendorius minimas epizodiškai, tačiau remiantis bendrojo ugdymo programa galime daryti prielaidą, kad abi rekomendacijose numatytos temos yra paliečiamos.

Kūno kultūra. 1 rekomenduojama tema. Rekomendacijos numato į šį ugdymąjį dalyką integruoti vieną etninės kultūros turinio temą. Tai:

- *Mes ir piemenėliai*

Lyginant su bendrojo ugdymo programa kūno kultūros pamokose jokios etnokultūrinės temos nenagrinėjamos.

Trumpos išvados. Palygindami rekomendacijas ir bendrojo ugdymo programose numatytas etnokultūrinės temas matome, kad daugiausiai dėmesio skiriama rekomendacijose įvardintai temai *Laikas ir kalendorius*.

3 - 4 klasių koncentras. Rekomendacijose pateikiamos etnokultūrinio ugdymo gairės pagal sąlygiškai įvardytas 10 temų, iš kurių viena turi 5 potemes (matematiškai skaičiuojame kaip 14 temų), nurodomos galimybės jas integruoti į įvairių dalykų pamokas, taip pat pateikiami rekomenduotini kūriniai.

Gimtoji kalba. 10 rekomenduojamų temų. Rekomendacijose iš viso yra numatyta 14 etninės kultūros temų. 10 jų rekomendacijose numatoma integruoti būtent į lietuvių kalbos pamokas. Tai:

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Etnografiniai regionai;
- Bendruomenė, šeima ir tradicijos;
- Elgesys ir vertybės;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Liaudies kūryba (kalba);
- Liaudies kūryba (muzika);
- Liaudies kūryba (šokiai ir žaidimai);
- Liaudies kūryba (vaidyba).

Lietuvių kalbos bendrojo ugdymo programoje 3 – 4 klasėms taip pat neapžvelgiama galima tematika, nesiūloma nagrinėti konkrečių temų, programos gairėse akcentuojamas siekis ugdyti vaikų gebėjimą skaityti, klausyti, pasakoti, vaidinti, rašyti įvairaus tipo tekstus, taip pat ir tautosakas. Lietuvių gimtosios kalbos programa nurodo 8 - 9, kurios gali būti siejamos su rekomendacijų siūlomomis temomis ir ugdymo gairėmis. Taip pat programoje pateiktas nurodymas 10 proc. privalomos grožinės literatūros skirti tautosakos skaitymui. Daugiausiai lietuvių kalbos programa turi sąsajų su Rekomendacijose nurodytomis temomis: *Etnografiniai regionai; Elgesys ir vertybės; Liaudies kūryba (kalba); Liaudies kūryba (muzika); Liaudies kūryba (vaidyba).*

Pasaulio pažinimas. 9 rekomenduojamos temos. Iš 14 galimų temų į pasaulio pažinimo dalyką rekomendacijose integruojama daugiau negu busė. Tai 9 temos:

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Tautų įvairovė;
- Etnografiniai regionai;
- Bendruomenė, šeima ir tradicijos;
- Elgesys ir vertybės;
- Sveikata ir švara;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Senieji darbai ir amatai.

Pasaulio pažinimo 3- 4 klasių programoje 7 temos/teminiai ciklai, susiję su Rekomendacijų temomis ir ugdymo gairėmis: *Gimtinė, tėvynė ir tauta; Tautų įvairovė; Bendruomenė, šeima ir tradicijos; Etnografiniai regionai; Senieji darbai ir amatai.*

Muzika. 9 rekomenduojamos temos. Iš galimų 14 temų į muzikos dalyko turinį pagal rekomendacijas galima integruoti 9 temas.

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Tautų įvairovė;
- Etnografiniai regionai;
- Bendruomenė, šeima ir tradicijos;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Liaudies kūryba (muzika);
- Liaudies kūryba (šokiai ir žaidimai);
- Liaudies kūryba (vaidyba).

Muzikos dalyko ugdymojoje programoje etninei kultūrai skiriama labai mažai dėmesio. Tik tema *Tautų įvairovė* iš dalies susijusi su etnine kultūra, kadangi ugdymo programoje rašoma, kad mokinys turėtų gebėti *paaiškinti, kuo panašios ir kuo skiriasi Lietuvos ir kitų tautų muzikinės tradicijos*. Kiek bus kalbama apie savo krašto tradicinį dainavimą jau priklauso nuo mokytojo. Tačiau norint palyginti savos ir kitų tautų muzikos tradicijas visgi reikia žinoti savas. Todėl daroma prielaida, kad tema *Gimtinė, tėvynė ir tauta* taip pat bus panagrinėta, norint įgyvendinti muzikos bendrojo ugdymo programą. Remiantis programa turėtų būti įgyvendinta tema *Bendruomenė, šeima ir tradicijos*. Tai patvirtina viena iš ugdymo programoje numatytų užduočių - *Išmoksta dainų iš tėvų ar senelių*. Dar viena muzikos

pamokose gvildenama tema turėtų būti *Liaudies kūryba (muzika)*. Supažindindami su šia tema mokytojai pristato vaikams lietuvių liaudies muzikos instrumentus ir sutartines. Tačiau tuo etninės kultūros integravimas į muzikos pamokas remiantis ugdymo programa ir baigiasi. Visa kita paliekama mokytojo apsisprendimui. Nors muzikos pamoka yra labai tinkama etninei kultūrai integruoti ir pagal rekomendacijos šio dalyko pamokose galima nesunkiai paliesti 9 temas. Tačiau remiantis ugdymo programa paliečiamos tik 4. Tai yra mažiau negu pusė. Ar integracija įvyks – priklauso nuo mokytojo, jo etninės kultūros žinių ir gebėjimo rekomendacijas pritaikyti ugdymo programoje.

Dailė. 9 rekomenduojamos temos. Pagal rekomendacijas dailės dalykas taip pat puikiai tinka etninės kultūros integravimui. Iš 14 galimų temų dailės pamokose siūloma paliesti 9 temas:

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Tautų įvairovė;
- Etnografiniai regionai;
- Bendruomenė, šeima ir tradicijos;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Senieji darbai ir amatai;
- Liaudies kūryba (vaidyba);
- Liaudies kūryba (dailė).

Nors dailės dalykas taip pat, kaip ir muzika, imlus etninei kultūrai, tačiau ugdymo programoje tai mažai atsispindi. Pagal ugdymo programą mokinys turėtų gebėti *palyginti lietuvių ir kitų tautų liaudies meno kūrinius, etnokultūrinius papročius*. Kad mokinys įgytų šiuos gebėjimus, jis turi prisiliesti prie dviejų rekomendacijose numatytų temų: *Gimtinė, tėvynė ir tauta* tam, kad sužinotų apie savo krašto liaudies meną bei *Tautų įvairovė* – tam, kad galėtų palyginti skirtingų tautų liaudies meno tradicijas. Žinoma, mokiniai neabejotinai mokosi ir dar vieną rekomendacijose numatytą temą – *Liaudies kūryba (dailė)*. Tai parodo ir ugdymo programos ugdymo gairėse aprašyti numatytos veiklos ir gebėjimai *įžvelgti tautodailės bruožus (vienspalviai ar ryškūs spalvų deriniai, paprastos formos, geometriniai ir augalų raštai, pasikartojimas) / norėti pažinti gamtos ir kultūros vertybes, kitų tautų liaudies meną*. Taigi, nors dailės pamokos pagal rekomendacijas yra vienos iš tinkamiausių etninei kultūrai integruoti, pagal bendrojo ugdymo programą paliečiamos tik 3 rekomendacijose esančios temos.

Technologijos. 8 rekomenduojamos temos. Technologijų pamokos dar priskiriamos prie tų, į kurias integruoti etnokultūrinį turinį yra patogų. Rekomendacijose numatoma į šį dalyką integruoti 8 etnokultūrinės temas.

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Etnografiniai regionai;
- Sveikata ir švara;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Senieji darbai ir amatai;
- Liaudies kūryba (vaidyba);
- Liaudies kūryba (dailė).

Tai daugiau negu pusė visų rekomendacijose minimų temų. Tačiau kiek šiose pamokose bus etninės kultūros priklausos išskirtinai tik nuo mokytojo, nes pačioje bendrojo ugdymo technologijų programoje etnokultūrinio ugdymo nėra.

Etika. 7 rekomenduojamos temos. Šį ugdymo dalyką galima priskirti prie tų, į kuriuos nesudėtinga integruoti etninę kultūrą. Pagal rekomendacijas 3 - 4 klasių koncentre etikos pamokose galima integruoti 7 etnokultūrinės rekomendacijose numatytas temas. Tai yra lygiai pusė visų galimų temų.

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Tautų įvairovė;
- Bendruomenė, šeima ir tradicijos;
- Elgesys ir vertybės;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Liaudies kūryba (kalba).

Etikos programa kaip skatinanti vaiką kelti klausimus apie save ir pasaulį, pažinti ir branginti gimtojo krašto gamtos ir kultūros paveldą, vertybes, suvokti savo tautinį tapatumą ir mylėti Tėvynę, puoselėti šeimos, tautos ir valstybės tradicijas bei vertybes yra pati integraliausia. Visų šių nuostatų ugdymas ir puoselėjimas yra ir etninės kultūros sritis. Etikos programoje siūloma nagrinėti 4 temas/temines sritis, kurios susijusios su šiomis Rekomendacijų temomis: *Gimtinė, tėvynė ir tauta; Bendruomenė, šeima ir tradicijos; Elgesys ir vertybės.*

Tikyba. 6 rekomenduojamos temos. Iš 14 rekomendacijose numatytų temų, 6 integruojamos į tikybos pamokas. Tai:

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Tautų įvairovė;
- Bendruomenė, šeima ir tradicijos;
- Elgesys ir vertybės;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius.

Etninės kultūros integravimo į Tikybos ugdymo turinį galimybės matomos iš teminių sričių formuluočių, akcentuojamos tradicijos, tautos kultūra, siūloma puoselėti tradicinę kultūrą per neformalųjį ugdymą, šventes. Programoje aptartos šios Rekomendacijose nurodytos temos: *Bendruomenė, šeima ir tradicijos; Elgesys ir vertybės; Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra; Laikas ir kalendorius.*

Šokis. 6 rekomenduojamos temos. Šokio pamokose iš 14 rekomendacijose paminėtų temų nesudėtingai integruojamos yra 6.

- Gimtinė, tėvynė ir tauta;
- Etnografiniai regionai;
- Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra;
- Laikas ir kalendorius;
- Liaudies kūryba (šokiai ir žaidimai);
- Liaudies kūryba (vaidyba).

Tai mažiau negu pusė galimų temų. Tačiau sugretinus rekomendacijas ir bendrojo ugdymo programą šių temų lieka tik dvi. Tai *Laikas ir kalendorius* bei *Liaudies kūryba (šokiai ir žaidimai)*. Mokydamiesi šių temų vaikai išmoka liaudies šokių ir žaidimų ir geba juos priskirti tam tikroms lietuvių kalendorinėms šventėms. To reikalauja ir bendrojo ugdymo programa. Reikia paminėti, kad rekomendacijose tema *Tautų įvairovė* nėra priskiriama prie šokio pamokų. Tačiau analizuojant bendrojo ugdymo programą matoma, kad ši tema visgi yra liečiama. Bendrojo ugdymo programos ugdymo gairėse nurodoma, kad mokiniai *mokosi įvairių šokių žingsnių ir jų derinių, šokio figūrų, susikibimų, šokant ratelius, lietuvių ir (ar) kitų tautų tradicinius šokius*. Taip pat turinio apimtyje numatoma, kad į programą *įtraukiami ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų folklorinio repertuaro pavyzdžiai*, stebimi įvairių tautų šokiai.

Teatras. 2 rekomenduojamos temos. Pagal etninės kultūros ugdymo metodines rekomendacijas matome, kad teatro pamokos nėra patogios etninės kultūros integravimui. Iš rekomendacijose numatytų 12 temų teatro pamokose integruojamos tik dvi.

- Laikas ir kalendorius;
- Liaudies kūryba (vaidyba).

Tačiau lyginant rekomendacijas su bendrojo ugdymo programa situacija dar suprastėja. Teatro dalyko ugdymo programoje vienintelis su etnine kultūra susijęs ugdymas yra tautosakos panaudojimas ugdymo procese. Nieko tikslesnio ugdymo programa nenurodo. Todėl numatyti, kokios temos bus paliestos įgyvendinant bendrojo ugdymo programą praktiškai neįmanoma.

Kūno kultūra. 1 rekomenduojama tema. Tik vieną iš 14 galimų temų rekomendacijose numatoma integruoti į kūno kultūrą. Žinoma, kad ši tema bus išmokstama per tradicinius judriuosius žaidimus. Tai:

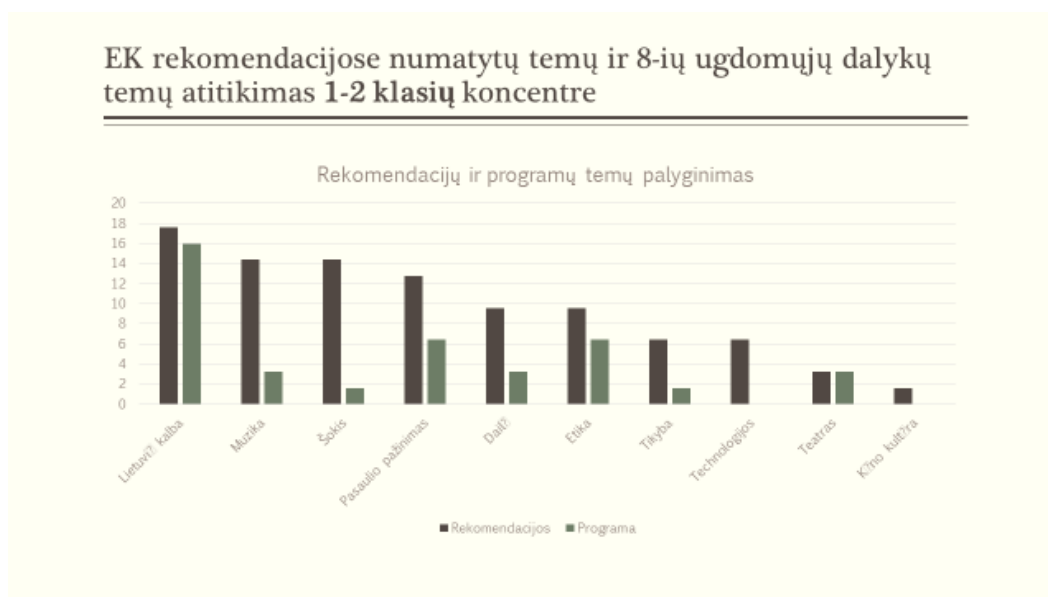
- Liaudies kūryba (šokiai ir žaidimai)

Tačiau kūno kultūros programa apie etninę kultūrą iš viso nekalba, su etnine kultūra programoje nerasta jokių sąsajų, nors yra galimybių integruoti, įtraukti į judriųjų žaidimų mokymo sritį ir liaudies žaidimų, kaip netradicinio fizinio aktyvumo forma galėtų būti liaudies šokiai, galima būtų mokinius supažindinti su tradicinėmis sporto šakomis. Kūno kultūros programoje nurodytos netradicinio fizinio aktyvumo formų pasirinkimo galimybės konkrečiau neapibrėžtos. Įvardinta, kad fizinio aktyvumo išraiškos forma gali būti šokis, judrieji žaidimai, tačiau nekonkretinama.

Trumpos išvados. Atlikus tyrimą matyti, kad bendrųjų ugdymo programų konkrečių mokomųjų dalykų etninę kultūrą ugdančių temų ir rekomendacijose siūlomų temų skaičius skiriasi. Toliau pateikta lentelė, kurioje nurodyta, kiek etninei kultūrai skiriama temų dalykų programose ir kiek pateikiama rekomendacijose, paskutinėje lentelės skiltyje pateiktas atitikimas procentais.

1 - 2 klasės

2 lentelė

2 lentelėje matome vizualų atspindėjimą, kaip rekomenduojamas etninės kultūros turinys pasiskirsto per dalykus pagal rekomendacijas ir kaip tą kiekį atspindi bendrosiose ugdymo programose numatytas turinys. Visuose ugdymuosiuose dalykuose dirbant pagal bendrąsias ugdymo programas etninės kultūros turinio lieka mažiau, negu jo numato rekomendacijos, pateikiančios realias galimybes tą turinį integruoti. Iš lentelės matyti, kad rekomendacijos daugiausiai etninės kultūros turinio numato lietuvių kalbos pamokose, tai atspindi ir lietuvių kalbos bendrojo ugdymo programoje, tačiau mokant pagal programą šio turinio lieka šiek tiek mažiau. Bet kardinalus skirtumas matomas muzikos, šokio, tikybos ir technologijų dalykuose.

3 lentelė

	Rekomendacijos	Programa
Lietuvių kalba	17,6	16
Muzika	14,4	3,2
Šokis	14,4	1,6
Pasaulio pažinimas	12,8	6,4
Dailė	9,6	3,2
Etika	9,6	6,4
Tikyba	6,4	1,6
Technologijos	6,4	0
Teatras	3,2	3,2

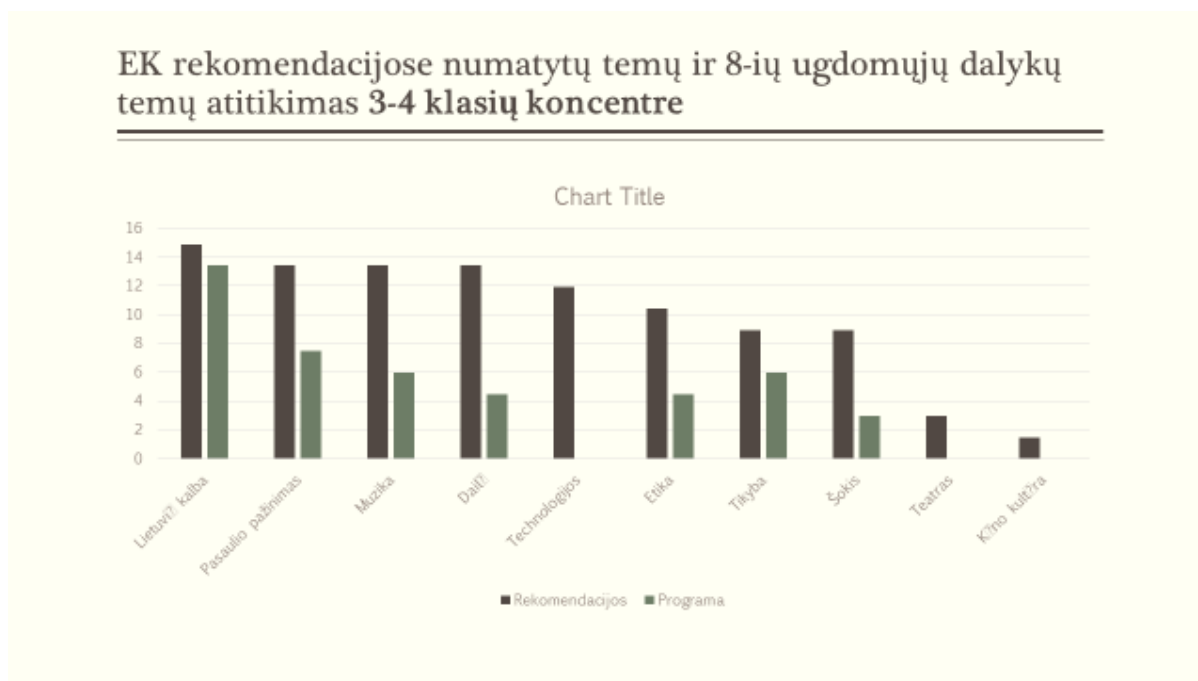
Kad būtų galima išsamiau išnagrinėti ir palyginti etnokultūrinį turinį rekomendacijose ir bendrojo ugdymo programose, pateikiama 3 lentelė. Joje atsispindi, kaip rekomendacijose esantis etninės kultūros turinys išskirstomas į ugdomuosius dalykus. Matoma, kad 17,6 viso numatyto etninės kultūros turinio gali būti integruojama į lietuvių kalbos pamokas. Tai didžioji dalis turinio. Kiti dalykai, į kuriuos taip pat galima lengvai integruoti etninę kultūrą, yra muzika (14,4 proc.), šokis (14,4 proc.), pasaulio pažinimas (12,8 proc.). Labai arti 10 proc. ribos yra ir dailės bei etikos dalykų pamokos.

Tačiau remiantis vien tik bendrojo ugdymo programa (dažnai taip ir gali būti ugdymo procese, kadangi bendrojo ugdymo programoje yra minimos įvairios integravimo programos, tačiau etninės kultūros ugdymo rekomendacijos neminimos, bendrojo ugdymo programoje nėra rekomendacijos remtis šiuo dokumentu vedant integruotas pamokas) etninės kultūros turinio stipriai sumažėja. Tik lietuvių kalbos pamokose etninės kultūros turinio išlieka beveik tiek pat. Remiantis bendrojo ugdymo programa be lietuvių kalbos daugiau nei vienas ugdomasis dalykas nepasiekia 10 proc. ribos galimo etninės kultūros turinio integravimo.

Mokytojui planuojant pamokas pagal Rekomendacijas etninės kultūros turinys išdėstomas 100 proc., dirbant pagal bendrojo ugdymo programą šio rekomendacijose numatyto turinio lieka tik 41,6 proc. Taigi dirbant pagal bendrojo ugdymo programą etninės kultūros neišdėstoma nei pusė tiek, kiek nesunkiai galima išdėstyti remiantis etninės kultūros ugdymo rekomendacijomis. Tačiau bendrojo ugdymo programa net nesiūlo remtis šiomis rekomendacijomis, nors pačioje programoje numatyta įvairių integruojamų programų (lytiškumo ugdymo, informacinių technologijų valdymo, sveikatinimo, žalingų įpročių prevencijos ir kitų).

3 - 4 klasės

4 lentelė

4 lentelėje vizualiai matyti, kad ugdymo programose numatyto etninės kultūros ugdymo visuose ugdumuosiuose dalykuose yra mažiau, negu numato rekomendacijos, kuriose pateikiamos realios integravimo galimybės.

5 lentelė

	Rekomendacijos	Programa
Lietuvių kalba	14,9	13,41
Pasaulio pažinimas	13,41	7,45
Muzika	13,41	5,96
Dailė	13,41	4,47
Technologijos	11,92	0
Etika	10,43	4,47
Tikyba	8,94	5,96
Šokis	8,94	2,98
Teatras	2,98	0
Kūno kultūra	1,49	0

5 lentelėje matyti, kaip etninės kultūros ugdymo turinys pasiskirsto į ugdumuosius dalykus Rekomendacijose ir dalykų bendrojo ugdymo programose (palyginimai procentais). Remiantis Rekomendacijomis daroma išvada, kad iš esmės integruojant etninę

kultūrą į ugdomuosius dalykus per rekomenduojamas temas ji išdėstoma išsamiai (100 proc.). Akivaizdu, kad pagal Rekomendacijas didžiausia dalis etninės kultūros interavimui skiriama lietuvių kalbos pamokose. Taip yra ir etninę kultūrą dėstant tik pagal ugdymo programą. Daugiausia etninės kultūros ugdymo numatyta lietuvių kalbos pamokose, tačiau jos vis tiek yra mažiau, negu numatyta rekomendacijose. Kiti dalykai, kuriuose pagal Rekomendacijas taip pat galėtų būti integruojama didesnė dalis etninės kultūros, yra pasaulio pažinimas (13,41 proc.), muzika (13,41 proc.), dailė (13,41 proc.), technologijos (11,92 proc.), etika (10,43 proc.). Kituose ugdomuosiuose dalykuose Rekomandacijose numatyto etninės kultūros turinio yra mažiau negu 10 proc. Tačiau lyginant su ugdymo programose numatytu turiniu situacija labai skiriasi: pagal ugdomąsias programas išdėstomo etninės kultūros turinio pamokose lieka visai nedaug. Tik lietuvių kalbos pamokos turi daugiau negu 10 proc. numatyto turinio, kituose dalykuose šio turinio lieka mažiau. Taigi Rekomendacijose numatytas etninės kultūros integravimo turinys yra 100 proc. Palyginus su šiuo turiniu ugdymo programų etnokultūrinį turinį matyti, kad bendrosiose ugdymo programose etnokultūrinio turinio lieka 44,7 proc. Taigi nelieta nei pusės rekomendacijose numatyto etninės kultūros turinio.

Gana ryškus skirtumas pastebimas technologijų pamokose. Pagal Rekomendacijas iš viso siūlomo etnokultūrinio turinio beveik 12 proc. numatyta integruoti į technologijų pamokas, tačiau ugdymo programos jo nesiūlo dėstyti visai. Programa orientuota į atlikimo techniką (siuvimo dygsniai, maisto gaminimas ir pan.), tačiau ne į turinį. Mokytojas laisva valia renkasi turinį, per kurį moko atlikimo technikos. Todėl šio dalyko pamokose situacija etninės kultūros ugdymo požiūriu komplikuota. Technologijų pamokose įmanoma mokyti etnokultūrinio turinio ir atitikti ugdymo programą, tačiau lygiai taip pat galima etninės kultūros iš viso nemokyti ir tokiu būdu nenusižengti bendrosios ugdymo programos reikalavimams. Šiuo atveju viskas priklauso nuo mokytojo žinių, noro, pomėgių. Panaši tendencija pastebima ir dailės bei muzikos pamokose.

Iš apžvelgto etninės kultūros turinio galima daryti prielaidą, kad remiantis ugdymo programomis etninės kultūros ugdymas netenka vientisumo, tampa labai fragmentiškas, todėl mokiniams gali būti sunku suvokti ryšius tarp tam tikrų papročių ir tradicijų, yra pavojus, kad mokiniai gali nustoti domėtis etninės kultūros temomis.

Taigi palyginus bendrųjų ugdymo programų atskirų mokomųjų dalykų temines sritis/temas ir Rekomendacijose pateiktas etnokultūrinio ugdymo temas matyti, kad bendrojo ugdymo programos tik iš dalies atitinka Rekomendacijas, kad etninės kultūros ugdymo turinio dalykų programose yra mažiau, kai kurių dalykų minimaliai arba iš viso nėra. Teatro dalyko ir Rekomendacijų temos sutampa 100 proc., bet tai yra tik labai maža turinio apimtis ir esminės

įtakos etnokultūriniam ugdymui nedaro. Daugiausiai etninės kultūros temų yra lietuvių kalbos ir pasaulio pažinimo programose, taip pat jos labiausiai sutampa su Rekomendacijomis.

Apžvelgus abu koncentrus matyti, kad ryškesnio etninės kultūros turinio padidėjimo ar sumažėjimo pagal klases nėra. Abiejuose centruose etninės kultūros turinys, numatytas bendrojo ugdymo programose, nesiekia 50 proc. lyginant su rekomendacijomis, kurios numato šio turinio integravimą į dalykus. Tačiau matome, kad tiek 1-2 klasių centre, tiek 3-4 klasių centre lyginant bendrojo ugdymo programą ir rekomendacijas etninės kultūros turinio kiekis panašus yra lietuvių kalbos programoje. Mokant pagal bendrojo ugdymo programą lietuvių kalbos pamokose etninės kultūros turinio yra mažiau, negu numatyta rekomendacijose, tačiau tas skirtumas nėra labai žymus ir realiai pamokose gali būti net neįvertinamas. Tačiau kitų dalykų bendrojo ugdymo programoje numatytas etninės kultūros turinys yra ryškiai mažesnis, negu numato Rekomendacijos.

5. Išvados

Igyvendinant projektą Etninės kultūros globos tarybos užsakymu buvo atlikti pradinio ugdymo bendrųjų etikos, tikybos, lietuvių kalbos, pasaulio pažinimo, muzikos, dailės, teatro, technologijų, šokio, kūno kultūros programų 1 -2 ir 3 – 4 klasių koncentrų vertinimai etnokultūrinio ugdymo ir etninės kultūros integravimo požiūriu. Atlikta Pradinio ugdymo programinių dokumentų analizė etninės kultūros ugdymo aspektu, išnagrinėti pradinį ugdymą reglamentuojantys dokumentai: 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrasis ugdymo planas; Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos pradinio ugdymo pedagogams. Išsiaiškinta, kiek dabartinėse bendrosiose ugdymo programose yra etninės kultūros turinio, kiek jos užtikrina etnokultūrinio ugdymo efektyvumą, kiek jos siejasi su *Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos pradinio ugdymo pedagogams*. Visose nagrinėtose programose aptariamos integravimo galimybės, siūloma integruoti įvairius mokomuosius dalykus.

Atlikus tyrimą, daroma išvada, kad pradinio ugdymo bendrosios programos iš dalies atspindi viešai deklaruojamą nuostatą (vienas iš švietimo tikslų yra perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus) etninę kultūrą integruoti į mokomuosius dalykus. Etninės kultūros integravimo ir aktualizavimo, etninės kultūros nuostatų ir idėjų sklaidos požiūriu programos vertintinos iš dalies patenkinamai. Analizuojant minėtas programas pastebėta, kad daugiausiai su etnine kultūra susijusių temų iš visų tirtų ugdomųjų dalykų programų yra lietuvių kalbos programoje. Išnagrinėtose *Etninės kultūros ugdymo metodinėse rekomendacijose pradinio ugdymo pedagogams* (toliau Rekomendacijos) daugiausiai etninės kultūros turinio taip pat siūloma lietuvių kalbos pamokoms. Pagal rekomendacijas plačiausiai integruojama tema 1 - 2 klasėse „Laikas ir kalendorius“. Ši tema yra net 9 iš 10 dalykų (visuose išskyrus kūno kultūrą). Taip pat plačiai nagrinėjama „Čia mano gimtinė ir namai“ (8 iš 10) ir „Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir tikėjimai mitiniame pasaulyje“ (7 iš 10) Dailės, technologijų, muzikos, šokio, teatro yra labai abstrakčios, orientuotos į atlikimo techniką ir nėra nurodomas joks turinys, dažnai paliekama mokytoji nuspręsti, kokia tema bus pasirinkta ugdant vieną ar kitą kompetenciją. Taigi ypač daug neapibrėžtumo menų ir technologijų bendrosiose programose.

3 - 4 klasių koncentre plačiausiai nagrinėjamos teminės sritys „Laikas ir kalendorius“ (9 iš 10), „Gimtinė, tėvynė ir tauta“ (8 iš 10) ir „Gamtos reiškiniai, augalija, gyvūnija ir senoji pasaulėžiūra“ (8 iš 10).

Rekomendacijose akcentuojamas bendruomeniškumas, tėvų įsitraukimas, vietos bendruomenės įsitraukimas, tai iš dalies siūloma ir kai kuriose bendrosiose ugdymo programose. Menų ir technologijų dalykuose to beveik nesiūloma (pavyzdžiui, tik dailės dalyko programa siūlo lankytis pas amatininkus). Rekomendacijose akcentuojamas patirtinis mokymas, kuris atitinka modernios mokyklos reikalavimus. Rekomendacijose skiriama dėmesio ir kitoms tautoms bei kitokioms kultūroms. Tai geriausiai atspindi etikos programoje.

Pastebėta, kad pradinio ugdymo bendrojo ugdymo programos mažai reikalauja užtikrinti etnokultūrinį ugdymą pradinėse klasėse, kurio reikalauja *Lietuvos respublikos švietimo įstatymo (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281 Vilnius) antrojo skirsnio 9 straipsnis: Pradinio ugdymo paskirtis – suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus <...>* Taip pat pastebėta, kad nagrinėtų dalykų programos nesiūlo naudotis Rekomendacijomis, nors ir jos neužtikrina, kad mokytojas pajėgs profesionaliai pasirengti pamokoms, iškyla mokytojų pasirengimo klausimas, ne visi mokytojai turi pakankamai kvalifikacijos dėstyti etninę kultūrą, todėl reikalingi etninės kultūros specialistai pradinėje mokykloje.

6. Rekomendacijos

Išnagrinėjusios pradinio ugdymo bendrąsias programas, bendrąjį ugdymo planą, atsižvelgiant į *Etninės kultūros ugdymo metodines rekomendacijas pradinio ugdymo pedagogams* siūlome:

1. Siūlome skirti pradinėse klasėse etninės kultūros pamokų, t. y. dėstyti etninę kultūrą kaip atskirą dalyką (po vieną savaitinę pamoką, iš viso 35 val. per mokslo metus), taip pat ugdyti etninę kultūrą ir per neformalųjį ugdymą;
2. Kol kas nesant galimybei dėl higienos normų skirti papildomą pamoką etninei kultūrai, ją būtų galima sudaryti iš kitų mokomųjų dalykų. Toliau siūlomi būdai, kaip būtų galima sudaryti etninės kultūros 35 val. per mokslo metus:
 - iš lietuvių kalbai skirtų valandų (180 val. per mokslo metus) būtų galima skirti vieną pamoką per mėnesį etninei kultūrai (9 val. per m. m.);
 - mokykla pati galėtų nuspręsti, kurio dalyko pamoką kas mėnesį/pusmetį skirs etninei kultūrai, pavyzdžiui, po vieną savaitinę valandą per pusmetį iš pasaulio pažinimo/ dailės ir technologijų/ muzikos/ šokio/ fizinio lavinimo ar kitų mokomųjų dalykų;
 - tikslinga būtų atsižvelgiant į ŠMSM rekomenduojamas ugdymo proceso intensyvinimo galimybes (<https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/pagrindinis/Rekomendacijos%20ugdymo%20procesui%20intensyvinti.pdf>) skirti dalį pamokų etninei kultūrai iš Pasaulio pažinimo pamokų.
 - šokio programa įgyvendinama, skiriant 35 pamokas per metus (1 pamoka per savaitę) iš fiziniam ugdymui dalykui skiriamo laiko – nenurodant, kokių šokių būtų mokoma, todėl bent viena šokio pamoka per mėnesį galėtų būti skiriama liaudies šokių ir žaidimų mokymui (viso 9 val. per m. m.);
 - siekiant skatinti mokinių fizinį aktyvumą, sveikatinimą, rekomenduojama ugdymo proceso metu pagal galimybes organizuoti judriąsias pertraukas ar fiziniam aktyvinimui skirtas veiklas; šios veiklos taip pat galėtų būti susijusios su liaudies šokių ir žaidimų mokymusi.

- mokykla galėtų etninės kultūros ugdymui skirti po vieną neformaliojo švietimo valandą kasmet tikslinei neformalaus vaikų švietimo veiklai (būreliams, šokių kolektyvams, amatų dirbtuvėms ir kt.);
3. Yra parengtos Etninės kultūros globos tarybos rekomendacijos, kur pateikiami gerosios etnokultūrinio ugdymo patirties pavyzdžiai, rekomenduojamų ugdymo priemonių, literatūros, garso ir vaizdo įrašų, internetinių nuorodų ir kitų šaltinių bei etnokultūrinį ugdymą reglamentuojančių dokumentų sąrašai (<http://www.ekgt.lt/svarbu/etnine-kultura-mokykloje/>). Jau esamų rekomendacijų pagrindu būtų tikslinga parašyti Pradinio ugdymo etninės kultūros bendrąją programą, kuria mokytojai galėtų remtis integruodami etninę kultūrą į ugdymo turinį.
 4. Taip pat svarbu parengti etninės kultūros specialistus pradinei mokyklai.
- Taigi manome, kad šios priemonės leistų įgyvendinti minėtus tikslus ir užtikrintų etninės kultūros ugdymo mokykloje nuoseklumą.

7. Literatūra

1. Lietuvos respublikos švietimo įstatymas. *Nauja įstatymo redakcija nuo 2011-07-01*: Nr. [XI-1281](#), 2011-03-17, Žin., 2011, Nr. [38-1804](#) (2011-03-31)
2. https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/ugdpr_1priedas_pradinio-ugdymo-bendroji-programa.pdf
3. <https://www.smm.lt/web/lt/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/ugdymo-programos>
4. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d41c3b115fb511e99684a7f33a9827ac?jfwid=12nbarx4pc>
5. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>
6. <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/etninekultura/EK%20programa%20Pagrindinis%20ug%20zin120412.pdf>
7. <http://www.ekgt.lt/svarbu/etnine-kultura-mokykloje/>
8. <https://www.upc.smm.lt/projektai/pkt/naujienos/modelis.php>
9. <https://www.smm.lt/web/lt/pedagogams/ugdymas/gera-mokykla>

8. Summary

The analysis of curriculum documentation from the aspect of ethnical culture development in primary education

Authors:

Rūta Čėsnienė,

Asta Valiukevičienė

Key words: the curriculum of general education, general syllabus of primary education, the curriculum of the school education, ethnical culture, competences, methodology recommendations.

Research objective: to ascertain the volume of ethnic culture contents included in the syllabus of contemporary primary education, and to what extent this syllabus ensures the sufficiency of ethnocultural development. There has been carried out an assessment of primary teaching programmes in ethics, religion science, Lithuanian, knowledge of the world, music, art, theatre, technologies, dance and physical education in the concentrics of grades 1 – 2 and 3 – 4 from the aspect of integrating the ethnocultural development and ethnic culture. Moreover, there have been examined documents regulating primary education: the General education curriculum of Primary education syllabus, and methodological recommendations in *Development of Ethnic culture for primary school teachers* for years 2019–2020 ir 2020–2021. There has been ascertained the rate of ethnic culture contents in general education programmes, and to what extent they ensure the effectiveness of ethnocultural education, as well as how much they are related to *methodological recommendations in Development of Ethnic culture for primary school teachers*. The research has been finished by giving recommendations concerning the implementation of primary education provided in *the article No 9 of the second section of the Education Law of the Republic of Lithuania*. It has been ascertained that Primary Education programmes partially reflect the publicly declared attitude (one of the objectives of education is to impart the basics of national and ethnical culture to a person) to integrate ethnic culture into school subjects. From the aspect of ethnical culture integration and relevance, attitudes of ethnic culture and the dispersion of the ideas programmes can be assessed as partially satisfactory. It is evident that the majority of ethnic culture related topics appear in the Lithuanian language syllabus. After examining *methodological recommendations in Development of Ethnic culture for primary school*

teachers it is also obvious that ethnic culture contents is mostly suggested for the lessons of Lithuanian. What concerns arts, technologies, music, dance and theatre lessons, most recommendations are abstract, and most importance is put on the techniques of performance without any particular contents. In most cases it is a teacher's concern which topic should be chosen to develop one or another competence.

Recommendations:

1. At primary school, ethnic culture should be taught as a separate school subject (one lesson per week; all in all, that would make 35 lessons per school year); besides, ethnic culture should be taught via non-formal education.
2. Because of hygienic regulations, there has been no possibility so far to allot a separate lesson for ethnic culture; however, the amount of hours could be found on account of other subjects. Further on, there are suggested ways on how to compile 35 lessons for ethnic culture during a year:
 - one lesson a month (that would make 9 lessons per annum) could be taken from the whole sum of hours appointed for the Lithuanian language lessons (totally 180 hours per annum);
 - school could independently decide on which subject lesson could be appointed every month/term for ethnic culture, for instance, one lesson a term taken from knowledge of the world, music, art, theatre, technologies, dance and physical education or other subjects;
 - following the recommendations of the Department of Education, Science and Sports for intensifying possibilities of educational process, dedicate a part of lessons for ethnic culture on account of the knowledge of the world lessons;
 - the dance programme is implemented at 35 hours per year (1 lesson per week) from the hours appointed to physical education without any instructions on what dances should be taught, therefore, at least one dance lesson per month could be dedicated to teaching folk dance and games (totally 9 hours per annum);
 - in order to enhance students' physical activity and promote healthy lifestyle, during the educational process it is highly recommended to organise active breaks or other activities meant for promoting physical activity; the latter could be related to folk dance and games;

- The school could devote one hour of non-formal education to the education of ethnic culture each year for targeted informal child education activities (for clubs, dance groups, craft workshops, etc.);
3. Recommendations of the Council on the care of ethnic culture, where examples of good ethnocultural education experience, recommended educational measures, literature, audio and video recordings, online links and other sources, and ethnocultural education Governing the list of documents on the basis of which it is appropriate to write a general programme of primary education for ethnic culture, which can be used by teachers to integrate ethnic culture into curriculum content.
 4. It is also important to develop specialists in ethnic culture for the primary school.

We therefore believe that these measures would allow these objectives to be achieved and ensure consistency in the education of ethnic culture in school.